

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

D I P L O M S K O D E L O

MATEJ MURN

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**EKONOMSKA PRIHODNOST Z NAFTO BOGATIH DRŽAV
ARABSKEGA POLOTOKA**

Ljubljana, september 2007

MATEJ MURN

IZJAVA

Študent Matej Murn izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Miroslava Glasa, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1.	UVOD	1
2.	GOSPODARSKI RAZVOJ DRŽAV ARABSKEGA POLOTOKA	2
2.1.	Naravni viri kot faktor gospodarskega razvoja	2
2.2.	Arabski polotok	3
2.3.	Islamsko pravo	5
2.4.	Sodobni podjetniški pristop k regionalnem razvoju	6
3.	EKONOMSKI POMEN NAFTE V SVETOVNEM GOSPODARSTU	8
4.	PREKLETSTVO Z RESURSI BOGATIH DEŽEL	9
4.1.	Kriza zadolženosti	10
4.2.	Korupcija	12
4.3.	Arabska avtokracija	13
5.	DRŽAVE ARABSKEGA POLOTOKA	14
5.1.	Zalivski svet za sodelovanje	14
5.2.	Območje migrantov	15
5.3.	Ekonomski razvoj	18
5.4.	Reciklaža petrodolarjev	20
5.5.	Človeški razvoj	21
5.6.	BAHRAJN	22
5.6.1.	Finančni center arabskega sveta	23
5.6.2.	Pregled gospodarstva po sektorjih	23
5.7.	ZAE	24
5.7.1.	Pregled gospodarstva po sektorjih	25
5.7.2.	Ekonomski čudež v Dubaju	26
5.8.	KATAR	29
5.8.1.	LNG kot motor razvoja	29
5.8.2.	Pregled gospodarstva po sektorjih	30
5.9.	KUVAJT	30
5.9.1.	Povojna obnova gospodarstva	31
5.9.2.	Pregled gospodarstva po sektorjih	31
5.10.	SAVDSKA ARABIJA	32
5.10.1.	Ekonomska mesta prihodnosti	32
5.10.2.	Pregled gospodarstva po sektorjih	33
5.11.	OMAN	35
5.12.	JEMEN	37
6.	POVZETEK PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI EKONOMSKE PRIHODNOSTI DRŽAV ARABSKEGA POLOTOKA	38
7.	SKLEP	41
8.	LITERATURA	43
9.	VIRI	44

KAZALO TABEL

Tabela 1: Osnovni podatki za države Arabskega polotoka (za leto 2006).....	4
Tabela 2: Indeks zaznavnosti korupcije in uvrstitev v letu 2006 ter indeks ekonomske svobode 2007 za države Arabskega polotoka	13
Tabela 3: Podatki o migracijah za leto 2005 za države GCC in Jemen	16
Tabela 4: Indeks človekovega razvoja 2006 (vrednosti se nanašajo na leto 2004).....	22
Tabela 5: 10 največjih bank na Arabskem polotoku (za 2006).....	27
Tabela 6: Ekonomska mesta prihodnosti Savdske Arabije	33

KAZALO SLIK

Slika 1: Države Arabskega polotoka.....	4
Slika 2: Koncept usklajenega dvosmernega delovanja regije	7
Slika 3: Javni dolg (v % od BDP)	11
Slika 4: BDP p. c. v \$, merjen po metodi paritete kupne moči, od leta 1990 (za leta 2006–2008 so podane ocene IMF)	18
Slika 5: Inflacija v državah Arabskega polotoka (letna sprememba v %)	19
Slika 6: Sestava BDP po sektorjih (za 2006 v %)	39
Slika 7: Vpliv priložnosti in nevarnosti na ekonomsko prihodnost držav Arabskega polotoka.....	40

1. UVOD

Države Arabskega polotoka so v zadnjem času postale prave medijske zvezde, ki s svojimi turističnimi znamenitostmi ali milijardnimi projekti in investicijami polnijo strani časopisov. O njih se govori v presežkih, z občudovanjem, kot o območju polnem optimizma in možnosti za uspeh, kjer sonce nikoli ne zaide. O tem, kaj je v ozadju tega razmišljanja, sem se odločil pisati v svojem diplomskem delu. Bistvena teza dela je, da te države racionalno razmišljajo o obdobju po izčrpanju naftnega bogastva in pripravljajo razvojne načrte, ki naj bi jim omogočili uspešen razvoj tudi v prihodnje.

Področje obravnavanja diplomskega dela je Arabski polotok in njegov gospodarski razvoj ter ekonomska prihodnost. Pri iskanju literature in virov sem zelo veliko podatkov našel na svetovnem spletu. Opazil sem, da se podatki o gospodarski rasti, inflaciji ter drugih ekonomskih kazalcih zelo razlikujejo, zato sem se omejil na vire poglobitnih institucij ter organizacij, ki se posredno ali neposredno ukvarjajo s spremljanjem gospodarskega razvoja posameznih držav. Vir ekonomskih kazalcev so bila poročila IMF in OZN, specifične podatke o posameznih državah (kot je npr. struktura BDP po sektorjih) pa sem našel predvsem na strežniku ArabDataNet, ki se ukvarja s preučevanjem držav Bližnjega vzhoda in v člankih Financial Times.

V diplomskem delu najprej obravnavam temeljne pojme, kjer predstavim območje Arabskega polotoka ter opišem vpliv islama na njihovo življenje. Opišem tudi teoretični vidik dveh pomembnih komponent gospodarskega razvoja držav Arabskega polotoka, in sicer nafto kot vir gospodarskega razvoja in sodobni podjetniški pristop k regionalnemu razvoju. Nato v tretjem poglavju poudarim pomen nafte v svetovnem gospodarstvu. Predstavim vpliv nafte na svetovno dogajanje in odvisnost od nafte, ki državam bogatim z nafto, daje znatno politično moč in vpliv. Večji del vsebine posvetim podrobni predstavitvi držav Arabskega polotoka, zato je večji del zgodovine naftnega gospodarstva romal v priložo. V četrtem poglavju predstavim pojem »prekletstva z resursi«, ki sem ga zasledil ob prebiranju literature in virov, nanj pa me je opozoril tudi svetovalec pri diplomskem delu. Prekletstvo v grobem razdelim na tri uničujoče komponente, ki zavirajo gospodarski razvoj in sem jih uporabil v analizi držav Arabskega polotoka. Peto poglavje je jedro mojega diplomskega dela, saj v njem natančno predstavim posamezne države Arabskega polotoka in njihovo pot v prihodnost. Osredotočim se predvsem na gospodarski razvoj v zadnjem desetletju, ko so države začele pospešeno diverzificirati svoja gospodarstva in zmanjševati odvisnost od naftnega sektorja. Pri prebiranju člankov sem zasledil številne oglase, ki kažejo na poseben marketinški pristop k privabljanju tujega kapitala. Najbogatejše države Arabskega polotoka vzbuja občutek neomejenega bogastva s svojimi arhitekturnimi projekti in gradbenimi čudesi, ki eno za drugim polnijo strani v knjigi rekordov. Najlepši primer takega pristopa je ekonomski čudež v Dubaju.

2. GOSPODARSKI RAZVOJ DRŽAV ARABSKEGA POLOTOKA

Nič na svetu ni enakomerno razporejeno v mednarodnem smislu, kar seveda velja tudi za resurse in gospodarske potrebe različnih držav. Države so med seboj odvisne od pretoka virov in dobrin, ki jim omogočajo, da razvijajo in vzdržujejo svoje gospodarstvo in blaginjo prebivalstva. Strateški pomen resursov se najbolj nazorno kaže v mednarodnih odnosih, saj lahko tisti, ki premorejo ključne gospodarske vire, z njimi razpolagajo tako, da vplivajo na druge, ki jih ne premorejo. Russett in Starr (1993, str. 265) navajata gospodarske resurse kot enega najpomembnejših virov gospodarskega vplivanja v odnosih med državami.¹

Termin »prekletstvo z resursi bogatih dežel« se je uveljavil ravno zaradi dežel, bogatih z nafto. Bogata nahajališča črnega zlata so tem deželam prinesla pomemben vpliv v mednarodnih odnosih, niso pa zagotovila povečanja blaginje prebivalcev. Zelo nazoren dokaz tega je reciklaža petrodolarjev v sedemdesetih letih in povečevanje dolga. Manipuliranje z naravnimi viri ima namreč več oblik, kjer države lahko izkoristijo trgovino, denarno politiko ali mednarodne organizacije, da pridobijo več gospodarskih virov ali pa jih odvzamejo svojim nasprotnikom, pogosto pa gre za notranjo neučinkovitost v razporeditvi med prebivalstvo.

Obstajajo štirje načini uporabe nafte kot politično-ekonomskega sredstva zunanje politike in sicer embargo oz. prepoved izvoza, omejevanje ponudbe nafte namenjene izvozu, zmanjšanje proizvodnje nafte in zviševanje cen nafte. Ti instrumenti in razni kartelni dogovori med državami izvoznici nafte vplivajo na mednarodne politične odnose in naftno gospodarstvo.

2.1. *Naravni viri kot faktor gospodarskega razvoja*

O pomenu naravnih virov za gospodarski razvoj najdemo v ekonomski teoriji različna stališča. Nekateri ekonomisti menijo, da imajo naravna bogastva podrejen položaj v gospodarskem razvoju, medtem ko so drugi prepričani, da so ključni faktor gospodarskega razvoja. Na splošno se je uveljavilo prepričanje, da naravni resursi niso aktiven dejavnik gospodarskega razvoja, saj so potrebne tudi druge aktivnosti in vložki, ki omogočajo čim boljši izkoristek in porabo resursov² (Senjur, 1993, str. 179). V določenem pogledu ima država brez naravnih virov celo določeno prednost v gospodarskem razvoju, saj so ravno z nafto bogate dežele več kot očitni primer, kako se država preveč zanaša na svoje naravne prednosti.³

¹ Russett in Starr (1993, str. 245-274) v svoji analizi svetovne politike navajata pet sredstev vplivanja na odnose med državami: diplomacija in kupčevanje, pogajanja, dogovarjanje in razreševanje konfliktov, uporaba vojske ter vpliv, ki temelji na gospodarskih virih.

² V Prilogi 2 je predstavljen Porterjev model (t. i. Porterjev diamant), v katerem Porter navaja ključne determinante, ki na gospodarstvo vplivajo pospeševalno ali zaviralno (Jaklič, 1999, str. 38-40).

³ Tako naj bi bilo odkritje nafte v Severnem morju za Norveško potuha, ki ima negativne učinke za dolgoročni norveški razvoj (Jaklič, 1999, str. 35).

Obenem je surovinsko gospodarstvo vse bolj soočeno z ekološkimi nevarnostmi in izzivi, ki postajajo vse bolj akutni. Po eni strani gre za probleme, ki jih povzročajo sodobna tehnologija v proizvodnji, transport in sodobni način življenja nasploh, po drugi strani pa populacijska eksplozija, ki je največji razlog za degradacijo okolja. Surovinsko gospodarstvo je zato izpostavljeno novim imperativom, pri čemer običajno pomislimo na varčevanje s surovinami, a gre dejansko za mnogo širši cilj – za takšno gospodarjenje z naravnimi viri, ki bo omogočilo trajen gospodarski in družbeni razvoj. To pa poleg sprememb na področjih mednarodne trgovine, transporta, financiranja in prenosa tehnologije narekuje tudi nove nacionalne in mednarodne ekološke ukrepe (Flere, 1995, str. 14).

V tem kontekstu je pomembna tudi delitev naravnih virov na obnovljive in neobnovljive. Meje rasti se nanašajo na vprašanje razpoložljivosti oziroma zadostnosti resursov. V zadnjem času je postala zelo pereč problem trajnostna poraba neobnovljivih virov in učinkov na okolje, zato se je uveljavil pojem obstojni (vzdržljiv) razvoj (Senjur, 1993, str. 181). Organizacija združenih narodov opredeljuje obstojni razvoj kot proces uravnoteženja potreb po ekonomskem in socialnem razvoju z nujnim poudarkom na varstvu naravnega okolja, kajti le tak ne škoduje prihodnjim generacijam človeštva, saj gre za sonaraven gospodarski razvoj.⁴

2.2. *Arabski polotok*

Arabski polotok je star kos kopnine, pretežno svet visokih planot z izrazito puščavskim podnebjem. Preostali del Bližnjega vzhoda je ostro nasprotje nerodovitnih peščenih sipin Arabskega polotoka. Na plodnem območju t. i. rodovitnega polmeseca, ki sega od Sredozemskega morja preko Sirije do območja med Evfratom in Tigrisom, so nastale najstarejše znane civilizacije Sumercev in Babiloncev. To je bilo že 3.500 let pr. n. š. tudi območje številnih migracij ljudstev z Arabskega polotoka, ki so iskali rodovitnejša območja za naselitev (Kemp, 1992, str. 36, 40).

Zaradi bogatih nahajališč nafte in zemeljskega plina je zelo pomemben člen Bližnjega vzhoda. Na severu ga od preostale Azije ločita severni meji Savdske Arabije in Kuvajta, prazne puščave v osrednjem delu pa obdajajo z nafto bogate države Perzijskega zaliva. Ko govorimo o Bližnjem vzhodu, bomo v regijo, poleg držav Arabskega polotoka, šteli naslednje države: Sirijo, Izrael s Palestino, Libanon, Jordanijo, Egipt, Libijo, Irak ter Iran. Arabski polotok vključuje sedem držav, katerim je namenjeno celotno peto poglavje mojega diplomskega dela: Saudska Arabija, Kuvajt, Bahrajn, Katar, Združeni arabski emirati, Jemen in Oman.

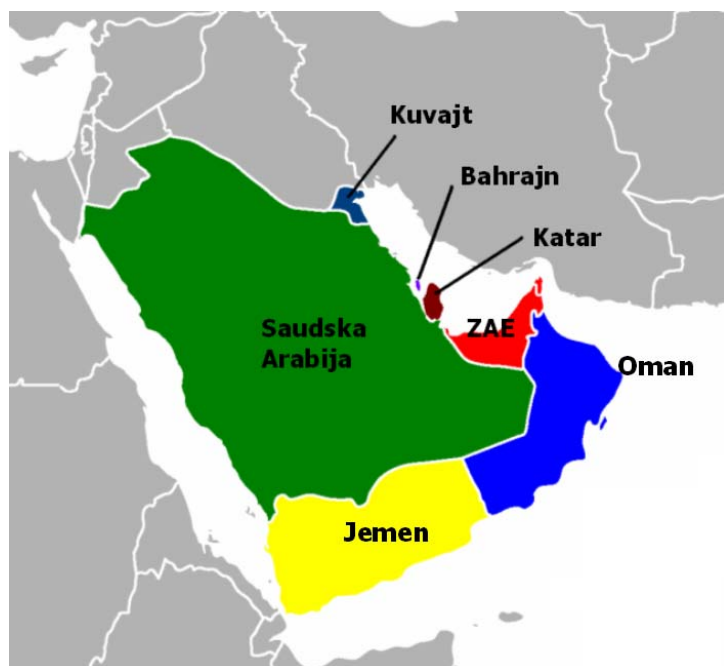
⁴ Številne države zasledujejo idejne usmeritve Združenih narodov in v ta namen je bila 17. 6. 2006 ustanovljena Arabska meddržavna organizacija AFED, katere namen je spodbujati zavedanje pomena varovanja okolja in pametnega izkoriščanja največjega naravnega bogastva Arabskega polotoka – nafte (Arab Forum for Environment and Development, 2007).

Tabela 1: Osnovni podatki za države Arabskega polotoka (za leto 2006)

<i>Država (glavno mesto)</i>	<i>Površina (km²)</i>	<i>Prebivalstvo</i>	<i>Gostota poselitve (preb./km²)</i>	<i>BDP (nominalni, Mio. \$)</i>	<i>BDP p. c. (v \$)</i>
Savdska Arabija (Rijad)	2.248.000	23.691.000	11	363.708	15.352
Jemen (Sana)	555.000	26.985.000	49	17.519	649
Oman (Maskat)	309.500	2.477.000	8	38.451	15.526
ZAE (Abu Dabi)	83.600	5.038.000	60	176.842	35.099
Kuvajt (Kuvajt)	17.818	2.967.000	167	92.807	31.278
Katar (Doha)	11.437	839.000	73	44.886	53.511
Bahrajn (Manama)	706	749.000	1.061	16.027	21.395

Vir: World Economic Outlook Database, 2007.

Slika 1: Države Arabskega polotoka

Vir: Wikipedia, 2007.

V preteklosti je bilo gospodarsko in kulturno središče na zahodni obali polotoka ob Rdečem morju, z legendarno kraljico iz Sabe v Jemnu 930 let pr. n. š. (zaradi trgovine z dišavami so Rimljani to območje imenovali Arabia Felix – Srečna Arabija) in severnim predelom, kjer je v Hedžasu nastal islam. Središče se je pred nedavnim preselilo na vzhodni rob polotoka. Od severnega Iraka čez Perzijski zaliv do Indijskega oceana se namreč vleče razpotegnjena globel, v tej prostrani kotanji in ob njej pa so najpomembnejša naftna nahajališča na svetu.

Celotno sedanje območje od Omana do Iraka je bilo pred 15 milijoni let pod morsko gladino. V vodah so tedaj poleg rib in školjk živele nepregledne množine alg, bakterij in gliv. Ob

odmiranju so ta bitja potonila na morsko dno in postala izhodiščna snov za nastajanje nafte. Blato, ki so ga reke prinašale z visokogorji na tem območju, se je usedalo na sloje odmrlih mikroorganizmov, ki so se v milijonih let razkrojili na ogljikovodike, osnovne sestavine nafte in zemeljskega plina. Nastajajoča naftno plinska zmes je bila lažja od kamnin in je silila skozi zemeljske plasti navzgor, vendar so njeno nadaljnje prediranje do površine ustavile neprepustne kamnine. Zaloge nafte se skrivajo kakor v prepojenih gobah v poroznih kamninskih plasteh, ki ležijo pod obokano neprepustno krovno kamnino. Nahajališča dajejo obilo nafte zaradi visokega naravnega pritiska v vrtnah in zato niso potrebni črpalke in drugi pripomočki za pridobivanje, kar poceni proizvodnjo (Krušič, 1994, str. 130, 144).

Edini naravni viri, ki jih premore Arabski polotok, so nafta, zemeljski plin, dateljni⁵ in ribe iz Arabskega morja, ki pa predstavljajo zanemarljiv delež.

Po zadnjih podatkih OPEC za leto 2005 je približno 42 % vseh dokazanih svetovnih zalog nafte ter 23 % zemeljskega plina na območju Arabskega polotoka ob Perzijskem zalivu. Delež celotne svetovne produkcije surove nafte na zalivskem območju znaša 22, 8%, zemeljskega plina pa 7,1 % (Annual Statistical Bulletin 2005, str. 45, 47, 63, 66). Ker zalivske države veliko večino svoje nafte izvozijo, imajo zelo močan vpliv na svetovni trg in tudi na organizacijo držav OPEC.⁶ Vseh sedem držav je včlanjenih tudi v Arabsko ligo, katere pglavitni namen je krepitev političnih, verskih, gospodarskih in drugih stikov med državami članicami, varovanje suverenosti in neodvisnosti članic ter reševanje medsebojnih sporov. V delovanju lige prevladujejo predvsem politični cilji, ki so seveda povezani z izkoriščanjem naftnih bogastev (Natek, 2006, str. 702).

Prav velika nahajališča nafte na tem območju so vzrok politične nestabilnosti v regiji, saj prihaja do nasprotja interesov in boja za naftna črpališča tako med vzhodnimi državami, kot tudi med skupinami prebivalstva v samih državah proizvajalkah. To je bil tudi povod za Zalivsko vojno v letih 1990/91.

2.3. *Islamsko pravo*

Muslimani predstavljajo pomemben segment svetovne ekonomije, saj predstavljajo četrtno svetovne populacije ter proizvedejo 10 % svetovnega bruto nacionalnega proizvoda. Na območju Arabskega polotoka prevladuje muslimanska vera, zato je proučevanje njihove kulture in s tem povezane miselnosti ter njihovega pravno-ekonomskega reda pomembno.

⁵ Dateljni izvirajo ravno z območja Perzijskega zaliva. Po podatkih FAO so države Arabskega polotoka v letu 2004 obvladovale okoli 30 % celotne svetovne proizvodnje datljev (Savdska Arabija – 13 %, ZAE – 12,3 %, Oman –3,5 %) (Date Palm Cultivation, 2007).

⁶ Glej Prilogo 4, 3. poglavje: OPEC – Organizacija držav izvoznic nafte.

Tako posameznikovo kot družbeno življenje⁷ prežema in regulira islamska vera, tako tudi finance in instrumente pogojujejo etične vrednote islama (Kastner, 2004, str. 47). Islamsko pravo vnaša prepoved kakršne koli vrste ekonomske aktivnosti, ki je moralno ali socialno škodljiva.

Ker je finančni sektor eden izmed najpomembnejših na Arabskem polotoku, je pomembno razumevanje islamskega bančništva.⁸ Nanaša se na bančne storitve, ki upoštevajo zakone islama. Islam namreč prepoveduje oderuštvo in obresti za transakcije. Na splošno zakon islama prepoveduje trgovanja s finančnim rizikom ter investicije v podjetja, ki jih smatra za nezakonite (npr. podjetja, katerih dejavnost je kakorkoli povezana z alkoholom ali svinjino, medijska podjetja, ki širijo trače, pornografija...). Vendar se kažejo spremembe tudi na tem področju, saj je verska vsebina v poslu čedalje manj prisotna, države pa se odpirajo zahodnemu bančništvu (Wikipedia, 2007).

2.4. Sodobni podjetniški pristop k regionalnem razvoju

V svetu je zelo veliko regionalnih območij, ki tako ali drugače tekmujejo med seboj, predvsem za pridobivanje resursov od drugod. Ko govorimo o regijah, so države Arabskega polotoka vključene v bližnjevzhodno regijo, MENA regijo, obravnavane pa so tudi kot posebno regijsko območje v okviru GCC (Zalivski svet za sodelovanje), ki vključuje vse države na Arabskem polotoku razen Jemna.

Proces regionalizacije izhaja iz občutnih problemov strukturnega prilagajanja lokalnega gospodarstva na spremenjene družbene in gospodarske razmere. Ti problemi so opozorili na to, da nacionalne razvojne politike niso zagotovile primerne zadovoljevanja lokalnih potreb. Lokalna okolja so postala bolj dejavna tudi zato, ker so povečana mobilnost gospodarske dejavnosti, učinki vse večje ekonomske integracije velikih korporacij, globalizacija in izzivi novih oblik konkurence postavili zahteve za večjo lokalno konkurenčnost okolja, ki bi se sicer izpostavilo nevarnosti izgubljanja gospodarske (davčne) baze (Glas, 2000, str. 2). Dandanes se vse bolj uveljavlja potreba po celoviti strategiji gospodarskega razvoja. Strategija poudarja nujnost usklajenega delovanja regionalne skupnosti v dveh smereh (Slika 2):

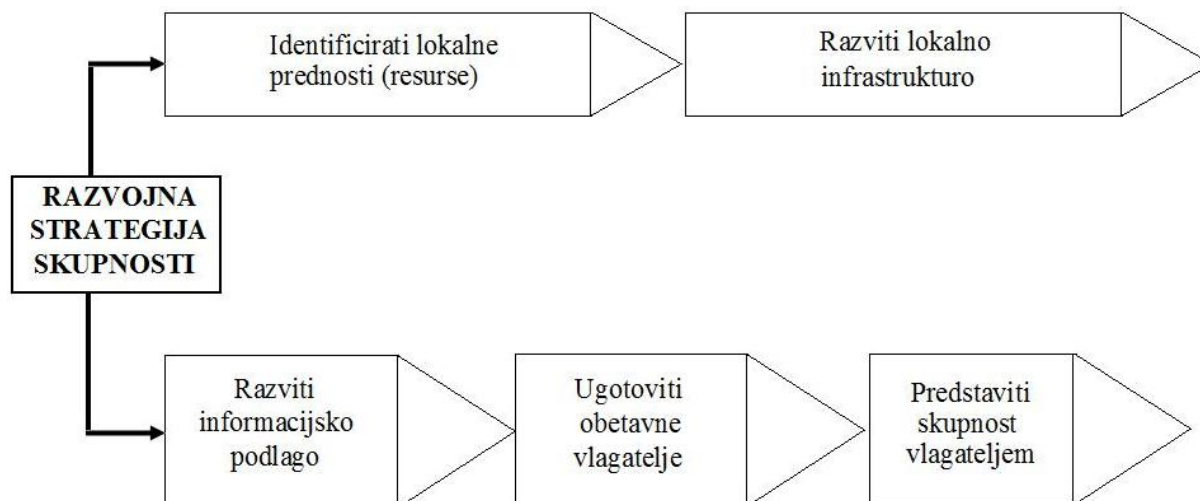
- 1) lokalna skupnost mora razviti svoje lokalne prednosti in vire rasti – skupnost ne more zadržati obstoječih podjetij, še manj pa pritegniti novih investicij, če ne more ponuditi takšnih prednosti, ki bi okrepile konkurenčnost podjetij (tudi v mednarodnih okvirih);

⁷ Tudi v Dubaju, ki živi od tujih poslovnežev in turistov, še vedno veljajo strogi islamski zakoni. Avstralski poslovnež in njegova filipinska prijateljica sta zašla v težave, ker sta se javno poljubila v eni od kavarn. Nekega domačega odvetnika so zaradi zunajzakonskih spolnih odnosov obsodili na 3 mesece zapora ter mu odvzeli državljanstvo (Usodni poljub, 2007).

⁸ Islamsko bančništvo in instrumente sem podrobneje opisal v Prilogi 3.

- 2) skupnosti morajo razviti bolj usmerjene in osredotočene strategije spodbujanja investicij. Upoštevati morajo, da potrebujejo podjetja podrobne strateške informacije. Skupnosti morajo pri načrtovanju razvoja investicij izhajati iz sedanje stvarnosti, razviti pa morajo tudi nove sposobnosti ter pridobiti nove informacije.

Slika 2: Koncept usklajenega dvosmernega delovanja regije

Vir: Glas, 2000, str. 17.

Prva smer, ki pomeni endogeni koncept razvoja, pomeni lastni razvoj infrastrukture in podjetniškega potenciala. Lokalni gospodarski razvoj mora vselej slediti nekemu posebnemu teritorialnem okviru, v katerem se dogaja, da pridobi značilno regionalno identiteto, s katero se zakorenini v določeni regiji. Za vse uspešne regije pa je značilno, da mora potekati predvsem endogeni razvoj, da ne more biti vnesen »od zunaj«. Zato je bistvena vloga lokalnih dejavnikov in institucij, ki spodbudijo programe gospodarskega razvoja in ustvarjajo programe primerjalne prednosti. Bistveno je ustvariti v okolju nova znanja, ki ustvarjajo dinamično gospodarsko rast.

Za lokalni gospodarski razvoj so značilne tri pomembne ugotovitve (Glas, 2000, str. 8):

- aktivno sodelovanje lokalnih dejavnikov in institucij,
- obstoj pomembne teritorialne identitete in
- pomen napredka v uporabnem znanju, ki ustvarja pozitivne učinke na rast, v najširšem smislu investicij.

Spodbujanje lokalnih dejavnikov rasti je pogoj, da bo regija postala privlačen investicijski partner tujemu kapitalu. Jedro te politike je spodbujanje klime oziroma okolja, ki spodbudno vpliva na podjetništvo. Ravno malo gospodarstvo je namreč tisto, ki dosega potencial za stvarno prestrukturiranje lokalnega gospodarstva in ustvarja neto prirast delovnih mest. V tem kontekstu regionalni razvoj zahteva sodelovanje večjega števila podjetnikov, za doseganje

učinkovitega malega gospodarstva. Sodelovanje in zaupanje, ki se s tem oblikuje, prispeva k razvoju zaupanja v poslovnem okolju, ki presega prevladujoči individualizem v podjetniški kulturi (Glas, 2000, str. 11). Ugodna podjetniška klima je zelo pomembna za obe smeri regionalnega razvoja.

Druga smer razvojne strategije pa opisuje pridobitev investorjev (podjetij) in tujega kapitala z drugih območij. Z razvojem internacionalizacije in globalizacije poslovanja ter z oblikovanjem strateških partnerstev so aktualni poudarki na tujem kapitalu. Klasična promocijska dejavnost, ki je skušala pritegniti katerokoli korporacijo k investiranju v določenem lokalnem oz. regionalnem okolju, ne zadošča več razvojnim ciljem. Regija mora biti usmerjena na določene dejavnosti, izbrane v njenem strateškem razvojnem konceptu, zanje pa mora natančno poznati organizacijo, delovanje, tehnološke sposobnosti in strategijo pridobivanja resursov v sodobnih korporacijah (Glas, 2000, str. 16).

Države Arabskega polotoka so se z izzivom sodobnega podjetniškega pristopa k lokalnemu in regionalnemu gospodarskemu razvoju uspešno spoprijele, v petem poglavju bo zato zelo veliko konkretnih primerov usklajenega dvosmernega delovanja regije.

3. EKONOMSKI POMEN NAFTE V SVETOVNEM GOSPODARSTU

Nafta je temeljna dobrina, ki je v veliki meri poganjala svetovni gospodarski razvoj 20. stoletja in ostaja tudi danes najpomembnejši energetske vir. Zgodovina 20. stoletja je zgodovina boja za nafto. Krize, s katerimi se je soočil svet v sedemdesetih in začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja kot posledica naftnih šokov, so bile očiten dokaz odvisnosti. Naftni posel je oblikoval svetovni energetske položaj, ki sem ga skozi kronološki pregled naftnega gospodarstva podrobneje opisal v Prilogi 4, saj je razumevanje pomena naftnega posla pomemben del diplomskega dela.

Od prve vrtine leta 1859 so nafto desetletja uporabljali predvsem za razsvetljavo, na pragu 20. stoletja pa se je z razvojem avtomobilske industrije razmahnila njena uporaba v prometu. Po drugi svetovni vojni je vrtoglavo naraščala poraba v prometu, vključno ladijskem in zračnem, ter v proizvodnji termične energije in v kemični industriji (Flere, 1995, str. 183).

Ekonomsko zgodovino naftnega sektorja so do sredine petdesetih let 20. stoletja zaznamovala predvsem naftna multinacionalna podjetja (MNP). Ta so skoraj celo stoletje obvladovala vso svetovno proizvodnjo, predelavo in prodajo nafte. Z dominacijo na svetovnem naftnem trgu so si zagotovila močan vpliv na države proizvajalke nafte. Prav zaradi tega je v zgodovini prihajalo do številnih medsebojnih trenj med državami proizvajalkami nafte in MNP. Ta trenja so se kazala na različne načine in so vključevala tako vojaške posege kot gospodarske ukrepe, dejanska osnova vseh teh sporov pa je bila dominacija tujega kapitala nad domačimi

naravnimi viri (Mrak, 1981, str. 40), kar je eden vidikov »prekletstva«. Po drugi svetovni vojni je postala ta dobrina tudi močno ekonomsko-politično sredstvo, kar so še posebej izrabljale države Bližnjega vzhoda, kjer je skoncentriranih več kot 70 % vseh svetovnih zalog nafte. In med vsemi težavnimi regijami na svetu bo Bližnji vzhod najverjetneje tista, ki bo še naprej razdvajala zahodne države, ki pod pretvezo širjenja svobode in demokracije poskušajo potešiti svoje naraščajoče naftne apetite (Garton Ash, 2006, str. 151).

Trenutno je za naftni trg značilna faza rasti cene surove nafte. Poleg bojazni krčenja svetovnih zalog nafte k temu prispevajo razne druge geopolitične krize, ki vplivajo na naftni trg. Med največja geopolitična tveganja analitiki poleg krhkega premirja na Bližnjem vzhodu in Iranu uvrščajo še Nigerijo in Venezuelo. Na svetovne cene nafte kratkoročno vplivajo tudi orkani, ki pustošijo po rafinerijah v Mehškem zalivu, in dogajanje v Rusiji, ki je za Savdsko Arabijo druga največja svetovna proizvajalka nafte (Cirman, 2006, str. 8).

Ključne spremembe energetske podobe sveta so (Lotrič, 2003, str. 8):

- energetika je največji svetovni posel (ogromne ekonomske razsežnosti in politični vpliv, boj za naftna nahajališča je mati vojn),
- geopolitika naftnih interesov (konflikt interesov med ZDA, EU, Japonsko, Rusijo in Kitajsko),
- premiki k čistim in varčnejšim tehnologijam (še vedno prevladujoč položaj nafte, naraščanje vloge plina in obnovljivih virov, upad pomena premoga in jedrske energije),
- konvergenca energijskih dejavnosti (horizontalne povezave, celovitost ponudbe),
- energetski trg postaja izjemnega strateškega pomena zato je predmet regulacije (države bogate z nafto so svoj naftni trg le delno liberalizirale),
- naraščajoče povpraševanje po nafti in zemeljskem plinu velikanov z Daljnega vzhoda (Indija, Kitajska, Japonska).

4. PREKLETSTVO Z RESURSI BOGATIH DEŽEL

Države z velikimi zalogami naravnih virov in surovin so se v zadnjem desetletju izkazale kot države z veliko stopnjo revščine, nepismenosti, nasilja in korupcije. Pestijo jih razni notranji problemi kot so avtoritativne vlade, neučinkovitost države in razni drugi politični konflikti, kar zavira ekonomsko učinkovitost teh držav, kljub bogatim naravnim danostim.

Bogata surovinska nahajališča so nad te države prinesla »prekletstvo«, ki so se ga mednarodne finančne institucije in svetovni voditelji začeli zavedati prepozno. Prevladovalo je namreč prepričanje, da lahko visoki prihodki od izvoza rešijo problem revščine in popeljejo državo iz zadolženosti, ki je postala glavna zavora gospodarskega razvoja.

Vendar se je izkazalo ravno nasprotno in namesto bogastva, je za te države značilno:

- prihaja do pojava korupcije in rentništva,
- povečana proizvodnja surovin vodi v povečanje dolga,
- zadolženost postaja čedalje večja zavora gospodarskega razvoja,
- Svetovna banka⁹ je s svojimi posegi vplivala na povečanje dolga,
- v surovinsko bogatih državah je izrazita stopnja korupcije in politične avtokracije.

4.1. Kriza zadolženosti

Naftna šoka v sedemdesetih letih sta glavna faktorja pojava krize zadolženosti v državah izvoznicah nafte. Povečani prihodki od izvoza nafte so imeli dva pomembna učinka:

- drastično povečevanje izdatkov za uvoz, saj so pričakovali trend naraščanja izvoznih prihodkov,
- kreditna ocena držav izvoznic nafte se je izboljšala, kar je tem državam sprostilo veliko mednarodnega kapitala po ugodnih obrestnih merah.¹⁰

Kmalu se je izkazalo, da je visoka gospodarska rast le iluzija, ki jo je zatrl naraščajoči dolg. Nafta namreč ustvarja zelo nestabilno gospodarsko okolje, ki povzroča makroekonomske šoke in destabilizira državne prihodke. Nezmožnost obvladovanja teh šokov privede do fiskalnega in denarnega neravnotežja, inflacije, nižjih stopenj investiranja in izvoza kapitala (zaradi velike negotovosti).

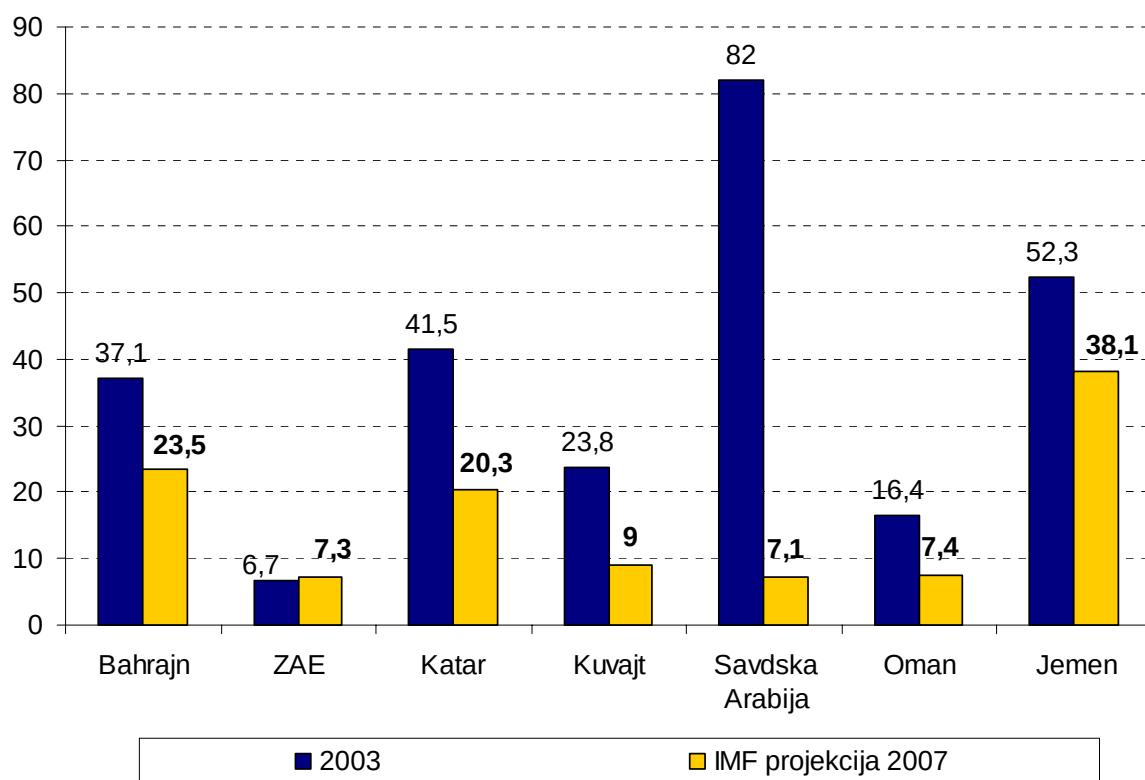
Države izvoznice nafte so ravnale zelo negospodarno, saj so večino prihodkov zapravile takoj, ko so nastali. Neustrezna ekonomska politika je ob negativni spremembi cene nafte pomenila zastoj večine državnih razvojnih programov, pozitivne spremembe pa so ostale v večji meri neizkoriščene, so saj državni izdatki in investicije rasle prehitro in nenadzorovano in so bile v večji meri nekonstruktivne. Povečanje cene je spodbudilo tudi korupcijo in povečanje števila naftnih mogotcev ter odprlo pereče vprašanje distribucije prihodkov od izvoza nafte. Kljub temu so imele države, ki so imele dokazane naftne rezerve, zelo visoko kreditno oceno, ki še zdaleč ni bila odraz dejanskega stanja v gospodarstvu, in so brez težav pridobivale tuja posojila po ugodnih obrestnih merah. Največje svetovne banke so bile prepričane, da je nafta vir vsesplošnega bogastva, ki posojilojemalcem omogoča visoko likvidnost. Tudi WB je zato brez pomislekov financirala številne projekte, saj je pričakovala visoke stopnje donosnosti. Države so s temi sredstvi ravnale zelo neodgovorno, brez pomislekov na prihodnost, veliko sredstev se je izgubilo po korupcijskih kanalih, kar je ustvarjalo le še večji dolg.

⁹ Svetovna banka (WB) pomaga državam pri spodbujanju in zagotavljanju osnovnih pogojev za privabljanje tujih investicij, investira v človeški kapital, infrastrukturo in ohranjanje čistega okolja. Kritiki te institucije pa opozarjajo predvsem na prevladujočo vlogo ZDA, ki WB izkoriščajo za uresničevanje lastnih interesov (Ministrstvo za finance Republike Slovenije, 2007).

¹⁰ Zaradi trenda nacionalizacije, so države proizvajalke nafte začele veliko investirati v svoje naftno gospodarstvo.

Države GCC imajo najnižji delež javnega dolga¹¹ med državami izvoznici naft, saj so se iz preteklih izkušenj ravnanja prihodkov od nafte največ naučile. Med naftnim šokom 1973–1976 so države zapravile kar 80 % prihodkov od izvoza nafte, v obdobju 2. naftnega šoka 1978–1981 je bil ta delež 50 %, medtem ko javni izdatki v zadnjih štirih letih predstavljajo le okoli četrtnino prihodkov od izvoza nafte (Gulf Arab states ride the petrodollar boom, 2006). Z visokimi prihodki od nafte so financirali proračunski deficit v nenaftnem sektorju, po letu 2004 pa presežke, ustvarjene s prihodki od izvoza nafte, porabljajo predvsem za zmanjševanje javnega dolga. Ker javni dolg držav GCC predstavlja predvsem notranji dolg, pomeni njegovo zmanjševanje še dodatno spodbudo za zasebni kapital, državam pa omogoča tudi liberalnejšo davčno zakonodajo s čim manjšo izgubo učinkovitosti.

Slika 3: Javni dolg (v % od BDP)

Vir: Regional Economic Outlook 2006, str. 38.

V obdobju po Zalivski vojni so države v bližnjevzhodni regiji začele veliko proračunskih sredstev namenjati za vojaške namene, cena nafte je bila nizka, zato je v posameznih povojnih letih prihajalo do deficita tudi v državah GCC, kar je vplivalo na naraščanje dolga, ki so ga financirale pretežno z domačim zadolževanjem. Probleme z deficitom v plačilni bilanci so imeli Kuvajt (leta 1991), Oman (1991–99), Savska Arabija (1983–1995), Katar (1990–98), po letu 1998 pa se je javni dolg začel zmanjševati. Z naraščanjem prihodkov od izvoza nafte in presežka v plačilni bilanci so države GCC pridobile dovolj virov za financiranje deficita v

¹¹ Glej Prilogo 11 – Javni dolg v državah Arabskega polotoka.

neftnem sektorju in zmanjševanju skupnega javnega dolga. Danes se nadaljuje trend zmanjševanja javnega dolga. Jemen se nasprotno ravno sedaj srečuje s problemom proračunskega deficita (ocena 2008: 4 % BDP), vendar projekcije kažejo na zmanjševanje javnega dolga, ki pa je večinoma problematični zunanji javni dolg (okoli 80 %).

4.2. Korupcija

Korupcija zavira podjetniško inovativnost in krepi rentništvo v državi, kar zavira gospodarski razvoj. Rentništvo pomeni manipuliranje z gospodarskim okoljem ter nepravično distribucijo ekonomske rente k določenim interesnim skupinam. Najpogostejša oblika je pridobitev nadzora nad strateško pomembnimi naravnimi viri, ki prinašajo veliko ekonomsko rento, lahko pa prihaja tudi do redistribucije ekonomske rente s sistemom davkov. Rentništvo spodbuja tudi »spanje na lovorikah«, saj zavira raziskovalno dejavnost, krepi nepoštenost, družbeno-odgovorno ravnanje pa postavlja v ozadje. Korupcija in rentništvo izvirata iz načina vladanja, saj ima največje koristi politična elita, ki ima nadzor nad strateško pomembnimi viri prihodkov v državi (Svetličič, Sicherl, 2006, str. 3).

Vodilna svetovna organizacija v boju proti korupciji Transparency International že vrsto let opozarja na uničujoče učinke korupcije, ki so najbolj vidni v največjih državah izvoznicah surovin. Indeksi zaznavnosti korupcije¹² za države, ki jih obravnavam v tem diplomskem delu so prikazani v Tabeli 2.

Največji vir korupcije v državah bogatih z nafto je zagotovo podeljevanje koncesij za izkoriščanje naftnih bogastev. Politični veljaki, ki o tem odločajo, prejemajo milijonske podkupnine, v zameno za podeljevanje koncesij za izgradnjo rafinerij, naftovodov ali prevoz nafte.

Naslednji pomembni vir so tuje finančne pomoči mednarodnih organizacij, ki jih tem državam namenijo predvsem za odpravo revščine in razvoj infrastrukture. Večino tega denarja gre v vojaške namene za obrambo politične moči in vzdrževanje totalitarnih sistemov. Notranji nemiri pa se rešujejo pod pretvezo branjenja islamske vere.¹³ Tako se začarani krog korupcije nadaljuje. Veliko denarja od črpanja nafte tako pristane v tujih bankah, na bančnih računih političnih voditeljev, namesto da bi se porabil za investicije v domače gospodarstvo.

¹² Transparency International je indeks zaznavnosti korupcije (CPI) začela izračunavati leta 1995, na podlagi zaznavanja korupcije tujih poslovnežev, akademikov in prebivalcev določene države. Ocene se gibljejo od 0 do 10, pri čemer 10 pomeni, da v državi ni zaznani korupcije, ocene pod 5 pa predstavljajo resen problem korupcije v državi (Transparency International Annual Report 2005, str. 16, 17).

¹³ Politični sistem Nigerije je eden najočitnejših primerov korupcije, s katero se vzdržuje za državo značilen zatiralen vojaški režim. V državi namreč že desetletja divjajo plemenski spopadi, verske vojne med prevladujočimi muslimani in kristjani, katerih v ozadju teči želja po obvladovanju z nafto bogate delte Niger.

Tabela 2: Indeks zaznavnosti korupcije in uvrstitev v letu 2006 ter indeks ekonomske svobode 2007 za države Arabskega polotoka

<i>CPI 2006</i>			<i>Indeks ekonomske svobode 2007</i>		
<i>Država</i>	<i>Rang</i>	<i>CPI</i>	<i>Rang</i>	<i>Indeks ekonomske svobode</i>	<i>Sprememba od 2006</i>
ZAE	31.	6,2	39.	68,4	-2,6
Katar	32.	6	54.	63,9	1,6
Bahrajn	36.	5,7	57.	63,7	1,1
Oman	39.	5,4	72.	60,7	0,3
Kuvajt	46.	4,8	74.	60,4	0,7
Savdska Arabija	70.	3,3	85.	59,1	-2,3
Jemen	111.	2,6	122.	53,8	3

Vir: The 2006 Transparency International Corruption Perceptions Index, 2007;
Kane, Holmes, O'Grady, 2007, str. 73-76.

4.3. *Arabska avtokracija*

Največja ekonomska ranljivost arabskih držav je t. i. arabska avtokracija, saj gre za neučinkovit politični aparat v arabskih državah, ki z zaviranjem gospodarskega liberalizma upočasnjuje gospodarski razvoj držav. Čeprav te države vseskozi poudarjajo pomen svobodnega podjetništva, pa imajo še vedno velike deleže v strateško pomembnem naftnem gospodarstvu, medtem ko do pozitivnih premikov prihaja v industriji in finančnem sektorju. Pozitivni premiki v smeri liberalizacije so v zadnjih letih najbolj vidni ravno v državah Arabskega polotoka, ki so daleč nad povprečjem regije. Večina jih je tudi nad svetovnim povprečjem,¹⁴ razen Savdske Arabije in Jemna.

Za države, bogate z naravnimi viri, je značilno dolgo obdobje vladavine političnih vladarjev (v arabskih državah traja v povprečju skoraj 23 let). Da bi se obdržali na oblasti, nad ljudstvom izvajajo vojaško represijo, omejujejo jim socialne pravice ter zavirajo politično in ekonomsko svobodo. Zaradi tega prihaja do nepravilne distribucije prihodkov od izvoza resursov, kar zavira odpravo revščine. Ker predstavlja nafta velik delež izvoza arabskih držav, poteka zunanja trgovina le z ostalimi državami po svetu, medtem ko je bil delež medsebojnega trgovanja med arabskimi državami do nedavnega zelo majhen. Razlog za to je v težnjah po prevladi v regiji, tako med domačimi državami kot drugimi svetovnimi velesilami (predvsem ZDA) (Kuran, 1998, str. 112-123). Države Arabskega polotoka ločimo glede na državno ureditev na kraljevino (Savdska Arabija, Bahrajn), emirat (Katar, ZAE, Kuvajt), sultanat (Oman) in predsedniško republiko (Jemen). Dedno oblast imajo člani kraljeve rodbine (edino v Jemnu predsednik s 7-letnim mandatom), ki tako ali drugače

¹⁴ Vrednosti so prikazane v Tabeli 2. Povprečni svetovni indeks ekonomske svobode v letu 2006 je znašal 60,6 in je manjši od lanskega leta za 0,3 indeksne točke.

vplivajo na zakonodajno, izvršno in sodno oblast in na odločanje o vseh pomembnejših zadevah. Razvoj demokracije v pravem pomenu besede je praktično nemogoč, saj je zaradi velikega števila tujcev v teh državah zelo težko vidnejše skupinsko povezovanje in politično delovanje.

S »prekletstvom z resursi bogatih dežel« se najbolje spopadajo ravno države Arabskega polotoka, kar bom podrobneje opisal v naslednjem poglavju. Zaradi diverzifikacije gospodarstva prihaja med državami do povečanega sodelovanja, predvsem z namenom učinkovitega investiranja velike količine petrodolarjev, kar povečuje regijsko sodelovanje in integracijo med finančnimi podjetji. Ostale z nafto bogate države pri njihovem gospodarskem razvoju še vedno močno omejujejo v tem poglavju opisane zavore.

5. DRŽAVE ARABSKEGA POLOTOKA

Mednarodni denarni sklad (IMF) uvršča države Arabskega polotoka med države z najvišjimi prihodki od nafte v bližnjevzhodni, kot tudi širši MENA regiji, z izjemo Jemna, ki je uvrščen za razred nižje, med proizvajalke s srednje visokimi prihodki od nafte. Kriterij za to uvrstitev je delež prihodkov od nafte v BDP. Te države spadajo med najbolj razvite v regiji, z največjo stopnjo rasti BDP in najbolj vzdržnim zunanjim dolgom (Fouad Manal, 2007, str. 5). Svojo, že omenjeno tezo, da so države Arabskega polotoka uspešne na poti premagovanja »prekletstva z resursi bogatih dežel«, bom podkrepil z ustreznimi argumenti v nadaljevanju diplomskega dela. Najprej bom v uvodnih poglavjih izpostavil nekaj skupnih značilnosti držav, za katere bom tudi posamično predstavil njihova gospodarstva, razvoj in strateške usmeritve.

5.1. Zalivski svet za sodelovanje

Cooperation Council for the Arab States of the Gulf (GCC) je regionalna organizacija držav Arabskega polotoka, ki je bila ustanovljena leta 1981 med šestimi zalivskimi državami, in sicer: ZAE, Savdsko Arabijo, Omanom, Katarjem, Kuvajtom in Bahrajnom. Države članice so ob koncu leta 2001 novelirale sporazum o ekonomskem sodelovanju. Najpomembnejše rešitve sporazuma se nanašajo na (GCC, 2007):

- *carinsko unijo GCC*: države članice GCC so se v 1. členu omenjenega sporazuma dogovorile za vzpostavitev carinske unije, ki vključuje skupno zunanjo carinsko tarifo, skupne carinske predpise in postopke, enotno vstopno točko oz. zbirnik carinskih dajatev, odstranitev vseh tarifnih in netarifnih ovir znotraj unije, pravila o prepovedanem in omejevanem blagu ter enotno statusno obravnavo domačega blaga znotraj držav GCC. Na področju mednarodnih ekonomskih odnosov so se članice GCC zavezale h kolektivni pogajalski politiki do tretjih držav in sporazumom s tretjimi;
- *enoten notranji trg*:

- *razvoj znanosti, tehnologije in informatike, poenotenje prava intelektualne lastnine;*
- *poenotenje transportne politike, komunikacij in tovrstne infrastrukture:* na področju transporta države članice GCC težijo k poenotenju pravil o transportu oseb in blaga med državami članicami, s posebnim poudarkom na pomorskem transportu. Nadalje težijo k poenotenju politik držav članic v smeri izvajanja infrastrukturnih projektov, kot npr. gradnji letališč, pristanišč, razsoljevalnic, elektrarn in cest. K enotni politiki težijo na področju telekomunikacij, poštnih storitev in storitev podatkovnih mrež. Spodbujajo razvoj bančništva in trgovine z uvajanjem elektronske komunikacije ter poenotenjem tovrstne zakonodaje;
- *ekonomsko in monetarno unijo:* poenotenje davčne, monetarne, cenovne politike ter bančne zakonodaje.

Po podatkih GCC je EU njihov največji uvozni in izvozni trgovinski partner. Po podatkih Eurostat je bilo v letu 2005 izvoza blaga iz EU v GCC za 50,4 mrd. EUR, uvoza v EU pa za 37,4 mrd. EUR. Največ je bilo izvoza blaga v GCC na področjih opreme in mehanizacije za transport (za elektrarne, železniški promet, letala in razno električno mehanizacijo). Uvoz blaga je bil pretežno povezan z naftnimi energenti. Prav tako je bila dobava storitev iz EU v letu 2004 v izjemnem porastu in to kljub temu, da so države GCC tradicionalno veljale kot precej zaprte na tem področju (dobav storitev iz EU je bilo za 7,3 mrd EUR, dobav iz GCC pa za 0,7 mrd. EUR).

Po podatkih Eurostata je GCC četrti največji izvozni trg EU. Poleg politične stabilnosti v teh deželah in energetskih virov so dejavniki večanja tržnega deleža menjave še: carinska unija držav GCC, ugodna geografska lega, sodobna cestna, letališka, pristaniška, železniška in telekomunikacijska infrastruktura, gospodarska rast, družbena blaginja, velike potrebe teh držav po številnih tujih virih, tudi po tujem znanju, razviti turizem in investicijske spodbude vlagateljem (Trgovati z zalivskimi državami – DDV v poslovni praksi, 2006).

5.2. Območje migrantov

Države GCC so območje z največjim deležem tuje delovne sile. Po podatkih Združenih narodov je bil na tem območju leta 2005 delež priseljencev iz drugih držav kar 35,7 % celotne populacije. Svetovno povprečje je bilo v tem letu 3 % (International Migration in the Arab Region, 2006, str. 2).

Največ imigrantov se je v države GCC priselilo iz Indije (3,2 mio), Pakistana (1,74 mio.), Egipta (1,45 mio.), Jemna (1,035 mio.), Bangladeša (0,82 mio.), Šrilanke (0,705 mio.) in Filipinov (0,73 mio.). Vendar v te uradne statistike niso vključeni ilegalni priseljenci in begunci iz časa zalivske vojne, ki so se naselili predvsem v Savdsko Arabijo in ZAE (Baldwin-Edwards, 2005, str. 6-7).

Tabela 3: Podatki o migracijah za leto 2005 za države GCC in Jemen

	<i>Sprememba v % 1990–2005</i>	<i>Število migrantov</i>	<i>Delež migrantov v celotni populaciji (v %)</i>
Svet	23	190.000.000	3
GCC	48,5	12.800.000	35,7
ZAE	141	3.212.000	72
Katar	72	636.000	79
Kuvajt	7,5	1.669.000	62
Bahrajn	70,6	296.000	40
Savdska Arabija	34	6.361.000	26
Oman	38,8	628.000	25
Jemen	148	265.000	1,3

Vir: World Migrant Stock - The 2005 Revision, 2005.

Število priseljencev v zalivskih državah je začelo drastično naraščati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, po naftnem šoku. Njihovo število se povečuje tudi v zadnjih nekaj letih, saj visoka cena nafte pomeni nova delovna mesta v finančnem in industrijskem sektorju na razvijajočem se območju ob Perzijskem zalivu. Tako stanje dopušča zakonodaja, ureditev trga dela ter poslovanje podjetji na tem območju, ki temelji na nizki produktivnosti in ceneni delovni sili z nizkimi plačami. Države GCC so postale odvisne od tuje delovne sile tudi zaradi:

- majhnega števila domačih prebivalcev;
- nizke stopnje zaposlenosti domače delovne sile, predvsem žensk (18–25 %);
- slabe izobrazbe delovne sile, zato je potrebno zaposlovanje izobraženega tujega kadra v finančnem sektorju ter tudi v javnem sektorju;
- kriza v devetdesetih je prisilila številna podjetja, da so domače izkušenejše delavce začela zamenjevati s ceneno delovno silo iz Indije, Pakistana in Egipta;
- gospodarski razvoj v zadnjem desetletju je povzročil, da je neizkušena domača delovna sila pripravljena delati le za višje plačilo.

V zadnjih letih se kaže tudi trend »feminizacije imigrantov« v državah GCC. Leta 2005 je delež priseljenk znašal 29,2 %, kar je najmanjši delež v svetu, v zadnjih letih se njihovo število povečuje predvsem zaradi trgovanja z ženskami za namene prostitucije (priseljenke iz Indonezije, Filipinov pa tudi Rusije), cvetoči obrti, ki ji turistični razcvet zalivskih mest obeta visoke zaslužke.

Države Arabskega polotoka se zavedajo problema velikega števila migrantov ter s tem tuje delovne sile, zato so sprejele vrsto ukrepov za zmanjševanje imigracij. Težijo predvsem k zmanjšanju deleža imigrantov v državi ter s tem omogočiti zaposlitev lastnih mladih delavcev, ki končajo s študijem. Malo drugače se s tem problemom spopada le Savdska Arabija, ki vodi politiko večje integracije tuje delovne sile v njihovem okolju. Izjema pri politiki do emigrantov na Arabskem polotoku je Jemen, ki spodbuja emigracijo iz države.

Savdska Arabija in Kuvajt si prizadevata predvsem ustaviti emigracije iz države, prva celo vodi politiko, s katero si želi privabiti emigrante nazaj v državo.

Vsesplošni trend na Arabskem polotoku je očistiti nacionalne trge delovne sile. Najbolj intenzivno politiko omejevanja imigracij v državo vodijo države GCC, medtem ko se Jemen kot manj privlačna država ne sooča s podobnimi demografskimi vprašanji. Države GCC so si zastavile cilj do leta 2013 zmanjšati delež tuje delovne sile na 20 % celotne populacije v državi. Na ta sklep se nanaša tudi odločitev za izselitev okoli treh milijonov tujih delavcev z družinami (Unlocking the Employment Potential in the Middle East and North Africa, 2004, str. 160-161).

Sprejeli so tudi številne spremembe v zakonodaji, ki destimulativno delujejo na podjetja, ki zaposlujejo tujo delovno silo, hkrati pa želijo spodbuditi zaposlovanje domačih delavcev:

- strožji standardi za izdajo dovolilnic za bivanje v državi (ta omejitev se najbolj nanaša na družine visoko izobraženih imigrantov),
- uvedba kvot (države so omejile število dovolilnic na državni ravni, kot tudi za posamezna podjetja),
- prepoved tujim delavcem opravljanja določenih poklicev,
- uvedba dajatev za delavske dovolilnice ter prebivališče v državi,
- nacionalizacija javnega sektorja,
- delavske subvencije (s tem zmanjšujejo razliko med plačami, saj imajo bolj izobraženi tujci na pomembnih delovnih mestih ponavadi višje plače),
- spodbuda podjetjem (država spodbuja doseganje minimalne ravni zaposlenosti domače delovne sile v podjetjih tudi tako, da podjetjem daje posojila ter omogoča razne druge ugodnosti),
- nadzor nad ilegalnim priseljevanjem in trgovanjem z ljudmi.

Učinek vodenja politike »nacionalizacije« trga dela ni še povsem jasen. Nizko izobražena delovna sila z nizkimi plačami, ki prihaja predvsem iz sosednjih azijskih držav, naj bi ostala varna, čeprav so ZAE že leta 1999 prepovedali izdajo viz za neizobražene delavce iz Indije, Pakistana in Bangladeša. Do največje substitucije prihaja na srednje zahtevnih delovnih mestih, kjer tuje delavce s srednje do visoko izobrazbo že množično zamenjujejo domačini. Najbolj plačana delovna mesta, ki zahtevajo tudi visoko stopnjo izobrazbe, tej substituciji z domačo delovno silo še niso tako podvržena, se pa v prihodnosti tudi tu pričakuje trend v korist domačinov, predvsem zaradi izboljševanja izobraževalnega sistema (Baldwin-Edwards, 2005, str. 25-26).

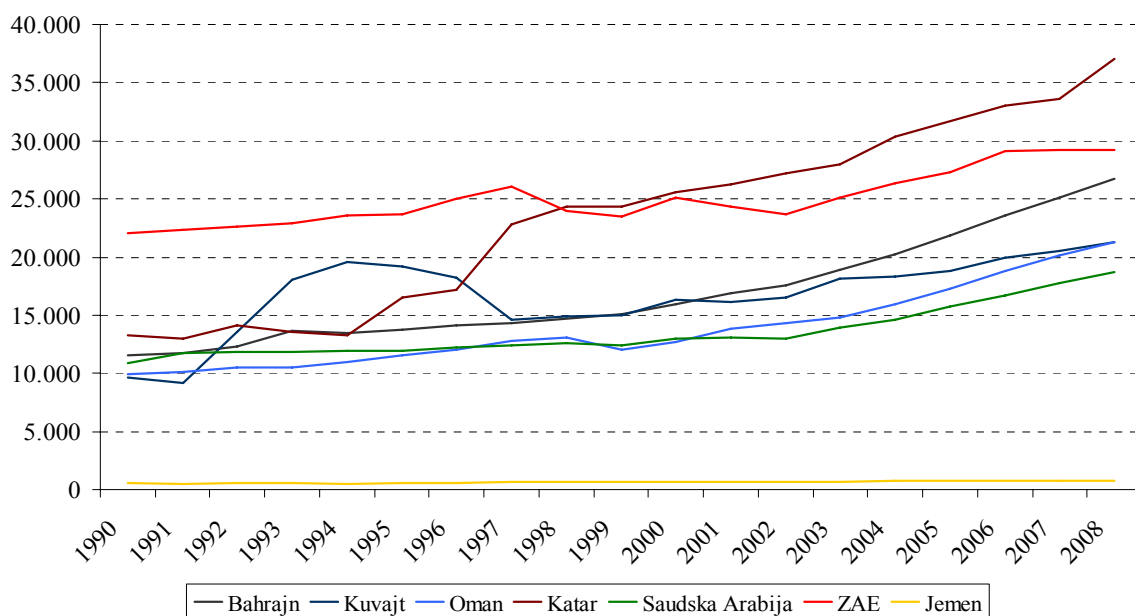
V regijo prihaja čedalje več evropskih šol, predvsem iz Londona, ki nudijo različne programe študija za bodoče poslovneže. Vse večji vpliv regije v svetovnem gospodarstvu, potreba po izobraženem kadru v hitro rastočih državah in upadanje števila arabskih študentov v ZDA (zaradi terorističnega napada 11. septembra) je sprožilo veliko povpraševanje po mednarodnem študijskem programu MBA (v Dubaju sta letos ta program ponudili dve

londonski šoli: London Business School in Cass Business School) (Gardiner, 2007).

5.3. *Ekonomski razvoj*

Države GCC rastejo z nadpovprečno stopnjo realne rasti BDP; leta 2007 se napoveduje povprečna rast okoli 6 %, ki bo sledila 7% rasti v letu 2006. Značilna velika nihanja v rasti BDP gre pripisati predvsem ceni nafte in s tem povezanimi prihodki, ki ga ustvari naftni sektor. Vendar naftni sektor prispeva čedalje manjši delež v skupnem BDP. Razlog temu je prilagajanje držav na obdobje po nafti, saj čedalje več energije in denarja za razvoj usmerjajo v druge dejavnosti kot so transport, logistika, industrija in turizem.

Slika 4: BDP p. c. v \$, merjen po metodi paritete kupne moči, od leta 1990
(za leta 2006–2008 so podane ocene IMF)

Vir: World Economic Outlook Database, 2007.

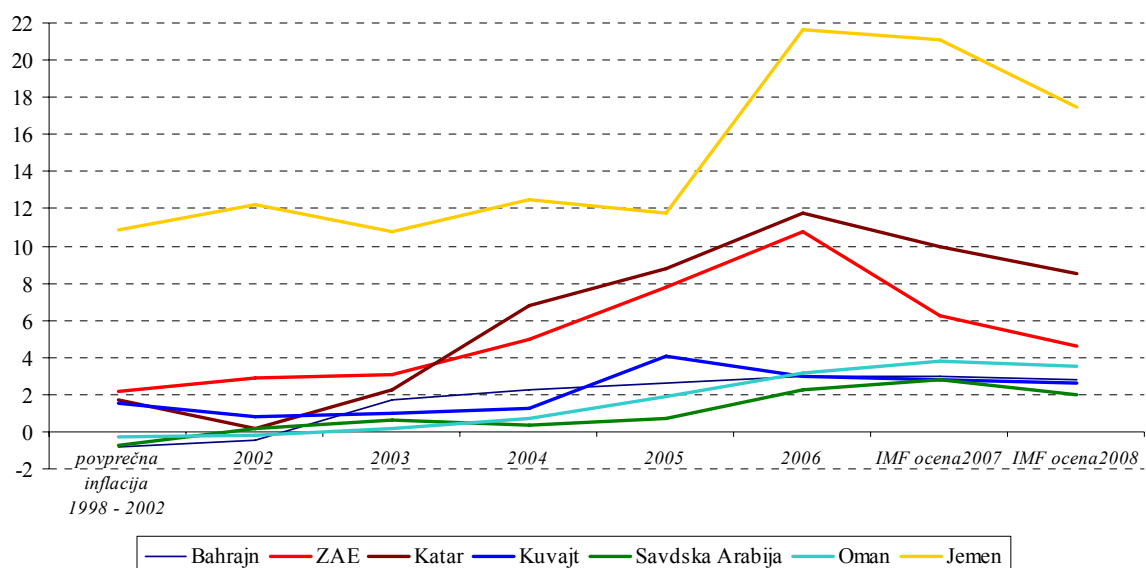
Graf prikazuje rast BDP na prebivalca za države GCC in Jemen.¹⁵ Če pogledamo krivulje je lepo vidno, da je po letu 2003 rast intenzivnejša brez nenadnih padcev, kar je posledica visokih cen nafte na eni strani ter večanje pomena ostalih nenaftnih panog.

IMF je v svojem rednem letnem poročilu izpostavil nekaj ključnih determinant, ki so vplivale na razvoj držav Arabskega polotoka (Regional Economic Outlook, 2006, str. 3, 5, 9, 17, 18):

¹⁵ BDP p. c. po pariteti kupne moči za države Arabskega polotoka v letu 2006: Katar 33.049 \$, ZAE 29.142 \$, Bahrajn 23.604 \$, Kuvajt 19.909 \$, Oman 18.841 \$, Savdska Arabija 16.744 \$, Jemen 759 \$. Za primerjavo: ta kazalec je za EU znašal 28.213 \$, Rusijo 12.096 \$, Iran 8.624 \$, Venezuelo 7.166 \$ (World Economic Outlook Database, 2007).

- *ustrezna razvojna politika*: države GCC so si zastavile skupen cilj – pripraviti se na obdobje po nafti. S povečevanjem prihodkov od nafte in naraščajočih cen narašča tudi število razvojnih programov, s katerimi želijo izboljšati tako fizično infrastrukturo v državi, kot tudi socialne razmere. Načrt GCC je, da bodo v letih 2006–10 investirale približno 700 mrd. \$ v posodobitev naftnega in plinskega sektorja, izgradnjo infrastrukture in nepremičnine (v približno enakomernih deležih);
- *strukturne in institucionalne reforme* bodo zagotovile povečano produktivnost in družbeni produkt, večje zaposlitvene možnosti za domače prebivalstvo ter povečale odpornost na šoke;
- *smotrna poraba prihodkov od izvoza nafte*: zaradi velikega izvoza nafte imajo države GCC v veliki meri presežek na plačilni bilanci, vendar so zaradi neugodne zgodovinske izkušnje pri porabi previdnejše. Rast prihodkov od nafte ustvarja tudi večje državne izdatke, in sicer 1% povečanje prihodkov pomeni v povprečju za 0,3% povečanje državnih izdatkov ter 0,2% povečanje uvoza;
- s prihodki od nafte se *financira fiskalni deficit v nenaftnem sektorju*, ki je leta 2005 znašal 36 % od BDP-ja nenaftnega sektorja;
- pritek denarja ustvarja močne monetarne ter *inflacijske pritiske*. Prva letošnja analiza je pokazala, da so bile napovedi IMF preveč optimistične (Slika 5). V prvem četrtletju je inflacija v Katarju dosegla 15 % na letni ravni, v ZAE pa okoli 12 %.

Slika 5: Inflacija v državah Arabskega polotoka (letna sprememba v %)

Vir: Regional Economic Outlook, 2006, str. 31.

Visoke cene nafte, pospešeno investiranje in rast cen gradbenega materiala in nepremičnin ter veliko število tujcev so vzroki za visoko inflacijo, ki je največja ovira za uresničitev pomembnega cilja GCC – do leta 2010 se pripraviti na oblikovanje skupne monetarne unije. Inflacijo spodbuja tudi vezava domačih valut na dolar, kar v obdobju visokih cen nafte in

šibke ameriške valute ne vpliva najbolj spodbudno na gospodarstvo GCC, ki se vse bolj usmerja na evropska in azijska tla. Kuvajt je prva država, ki je odpravila vezavo svoje valute na dolar. IMF opozarja ostale države GCC, naj bodo previdne pri odpravi vezave deviznih tečajev, saj ima nestabilna valuta lahko zelo slabe učinke na zunanjo trgovino in inflacijo (Kerr, 2007b). Ekonomska stroka pa je enotnega mnenja, da bodo morale države GCC žrtvovati nekaj svoje pospešene gospodarske rasti, na račun ekonomske stabilnosti in umiriti rast cen, saj lahko le tako ustvarijo dolgoročno perspektivno ekonomijo, ki bo omogočala zaposlitev domače delovne sile.

Veliki prihodki od nafte in presežki v plačilni bilanci so razlog za pospešeno investiranje in izgradnjo infrastrukture. Zaradi tega je prišlo na Arabskem polotoku do močnega razvoja finančnega sektorja. Liberalna bančna zakonodaja, velika količina petrodolarjev in visoka likvidnost v Zaliv privablja tuja finančna podjetja, ki tu ustvarjajo močno mednarodno finančno bazo. Veliko je k razvoju pripomogel tudi sodoben podjetniški pristop k lokalnemu oz. regionalnemu razvoju.

5.4. *Reciklaža petrodolarjev*

Podražitev nafte med prvim naftnim šokom v sedemdesetih letih je vrgla iz ravnotežja države izvoznice nafte, tudi sam OPEC, saj so se v enem letu prihodki od nafte povečali za 4,5-krat, čeprav je kartel vseskozi manjšal kvote in proizvodnjo. Ti presežki naftnih dohodkov so bili leta 1973 poimenovani »petrodolarji«, saj izvirajo iz povečanih zaslužkov od prodaje nafte in so običajno denominirani v dolarjih. Države OPEC niso znale dobro izkoristiti teh presežkov in so zelo malo teh sredstev investirale za svoj gospodarski razvoj. Ekonomski položaj v teh državah je bil daleč od stabilnosti, vse bolj so se kopičili politični in socialni problemi, povezani s povečano tehnološko odvisnostjo od razvitih držav in naraščajočim priseljevanjem. Zaradi majhne absorpcijske sposobnosti je prihajalo do procesa reciklaže petrodolarjev, ki je državam OPEC zagotavljal dohodek na vloženi kapital, majhno tveganost in visoko stopnjo likvidnosti. Tu gre za krožni proces pretoka dolarjev, ki ga sestavljajo tri faze. Prva faza je prenos depozitov držav OPEC v banke, ki so locirane v svetovnih finančnih centrih. Druga faza so krediti, ki jih te banke odobravajo državam uvoznicam nafte. Te države namreč potrebujejo finančna sredstva za nakup vedno dražje nafte. V zadnji fazi pa se ta sredstva porabijo za nakup nafte. Tako države uvoznice nafte plačujejo državam OPEC z izposojenim denarjem, ki so ga države OPEC predhodno v obliki depozitov naložile v te banke. Tako je proces reciklaže petrodolarjev v ključni točki ostal popolnoma v rokah razvitega kapitalističnega sveta (Mrak, 1981, str. 67-69). Enako je bilo tudi med drugo naftno krizo.

Države GCC so v zadnjih letih mnogo previdnejše v investiranju petrodolarjev. Različni državni finančni skladi, ki so odgovorni za gospodarjenje s temi sredstvi, so veliko bolj konzervativni in varčni. Svoje petrodolarje želijo investirati smotno, predvsem v

diverzifikacijo gospodarstva, odpravo brezposelnosti, izobraževalni sistem, izboljšanje zdravstva in socialnega položaja prebivalstva ter s tem omilitev političnih napetosti. Po 1990, ko se je končalo daljše obdobje proračunskega deficita (cena nespametne porabe petrodolarjev iz prvih dveh naftnih kriz), so države GCC akumulirale ogromne proračunske presežke, od leta 1998 do danes so skoraj podvojile BDP p. c., gospodarska rast pa zaostaja le za indijsko in kitajsko. Skupni proračunski presežek GCC je 2006 znašal okoli 30 % BDP, v tem času pa je v državo priteklo tudi 450 mrd. \$ tujih sredstev (Gulf Arab states ride the petrodollar boom, 2006).

Visoka likvidnost je na to območje privabila številna tuja podjetja, ki jih privabljajo milijoni petrodolarjev, ki so jih države Arabskega polotoka namenile za posodobitev domače infrastrukture. Poleg bank in drugih finančnih ustanov so do svojega kosa pogače prišla tudi gradbena podjetja, tehnološka podjetja in različne izobraževalne ustanove. V zadnjih letih prihaja do odtoka petrodolarjev v tuja podjetja, predvsem evropske in azijske banke, za gradbene projekte, v nakup lastniških deležev v pristaniščih in drugih industrijskih obratih.

5.5. Človeški razvoj

Pregled življenja v najrevnejših državah sveta nas opominja na pomen primarnih dohodkov za zadovoljevanje osnovnih potreb. Prav tako nas opominja na dejstvo, da je v življenju pomembno kaj več kot zgolj tržni dohodki. Zanimiv nov pristop, ki kombinira ekonomske kazalce s socialnimi, je indeks človekovega razvoja ali HDI (Human Development Index), ki so ga razvili v okviru razvojnega programa Združenih narodov. HDI vključuje štiri različne indekse: BDP na prebivalca, pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu, vpis v šole ter pismenost odraslih. To izhaja iz misli, da bi morala ekonomska rast obogatiti človeško zdravje, izobrazbo in tudi denarnice. Obstaja namreč močna pozitivna korelacija med indeksom HDI in BDP p. c., kar le še dodatno opominja na človeške dimenzije ekonomskega razvoja (Samuelson, Nordhaus, 2002, str. 540).

Vrednost indeksa nad 0,8 predstavlja visoko stopnjo razvoja, ki ga dosegajo tudi države GCC. Savdska Arabija je v območju srednjega človeškega razvoja, indeks pod 0,5 pa predstavlja nizko stopnjo človeškega razvoja, ki ga dosegajo nekatere afriške države, Haiti in Jemen.

Zadnji stolpec Tabele 4 prikazuje razliko med rangom BDP p. c. ter HDI-rangom. Negativne vrednosti pomenijo, da zaostajajo v distribuciji svojega bogastva v sektorje izobraževanja in zdravja svojih prebivalcev. Med državami z visoko stopnjo človeškega razvoja, imajo države GCC največje negativne razlike med rangoma. Bahrajn, Katar, ZAE, Oman ter še posebej Savdska Arabija imajo tako še veliko rezerve pri povečevanju vrednosti HDI, kar bodo dosegle predvsem z investiranjem v zdravstvo in izobraževanje. Kuvajt je glede tega bolj uspešen, saj velja za izjemno socialno državo, visoka vrednost pri Jemnu pa je posledica predvsem zelo nizkega BDP p. c. (Human Development Report, 2006, str. 264).

Tabela 4: Indeks človekovega razvoja 2006 (vrednosti se nanašajo na leto 2004)

<i>HDI</i> <i>Rang</i>	<i>Država</i>	<i>HDI</i> <i>(sprememba ranga od 2003)</i>	<i>BDP p. c. rang minus</i> <i>HDI rang</i>
33.	Kuvajt	▲ 0,871 (+11)	2
39.	Bahrajn	▲ 0,859 (+4)	- 10
46.	Katar	▼ 0,844 (-6)	- 14
49.	ZAE	▼ 0,839 (-8)	- 25
56.	Oman	▲ 0,810 (+15)	- 14
76.	Savdska Arabija	0,777	- 31
150.	Jemen	0,492	18

Vir: Human Development Report, 2006, str. 283-285.

5.6. *BAHRAJN*

Kraljestvo Bahrajn se razprostira po triintridesetih otokih na južni obali Perzijskega zaliva in je prva država ob Perzijskem zalivu, ki ji pohajajo domače zaloge nafte. Zato so že v sedemdesetih letih začeli razvijati nove industrijske panoge ter razpršili svojo ekonomsko dejavnost, hkrati pa je postal pomembno središče islamskega bančništva. V gospodarstvo si prizadeva čimbolj vključiti privatni sektor in tuje investitorje, zato so sprejeli politiko kapitalistične gospodarske svobode – *laissez-faire*.¹⁶ Država ima v ta namen tudi močno razvita sektorja telekomunikacij in informatike, dve najhitreje rastoči panogi v državi, saj sta ključnega pomena za doseganje strateškega cilja Bahrajna – postati vodilni mednarodni finančni center arabskega sveta.

Glavni otok Bahrajn je s kopnim povezan s 25 km dolgim nasipom z avtocesto (zgrajena 1986), na tak način pa povezuje tudi druge otoke. Zelo pomembno je glavno пристanišče Mina Salman, ki je dostopno tudi za čezoceanske ladje, mednarodno letališče pa je na otoku Muharraq blizu glavnega mesta Maname (Natek, 2006, str. 221).

Z namenom zmanjševanja nezaposlenosti domačega prebivalstva je vlada sprejela nacionalni program, imenovan »bahranizacija«. Z njim so želeli spodbuditi tuja podjetja v zaposlovanje Bahrajnčanov. V državi še vedno ohranjajo tudi sistem kvot, ki določajo minimalni odstotek domače delovne sile, zaposlene v vsakem sektorju. V zadnjem desetletju so tudi vidno izboljšali izobraževalni sistem v državi, da bodo mladi ljudje znali izkoristiti priložnost, ki jim jo bo cvetoče gospodarstvo in povpraševanje po izobraženih kadrih nudilo v prihodnosti (ArabDataNet, 2007).

¹⁶ Zagovornik te doktrine je Adam Smith, pomeni pa, da tržno gospodarstvo proizvaja najboljše blago po najnižjih cenah. Proizvajalci med seboj tekmujejo, kdo bo ponudil boljše blago. Državna oblast se ne bi smela vpletati v gospodarstvo ter »pustiti naj vsak dela kar hoče« (Samuelson, Nordhaus, 2002, str. 9, 25).

5.6.1. Finančni center arabskega sveta

Bahrajn je pred kratkim predstavil 1,5 mrd. \$ vredni razvojni program, s katerim želi izboljšati položaj svojega *finančnega sektorja* v regiji, saj je vse več finančnih podjetji odhajalo v sosednji državi, v finančni center v Dubaju in Katarju. Z izgradnjo novih poslovnih objektov, svobodnejšo zakonodajo in milejšimi pogoji centralne banke želijo privabiti finančna podjetja, s poudarkom na islamskem bančništvu, zavarovanju in upravljanju s sredstvi. Finančna podjetja privablja v Zaliv predvsem poslovna priložnost, povezana z veliko količino petrodolarjev, ki je izjemno naraščala predvsem v zadnjih treh letih (po grobih ocenah za okoli 155 mrd. \$ letno). Trenutno je v regiji za 1.000 mrd. \$ načrtovanih projektov in banke iščejo priložnost sodelovati pri poslih, ko države porabljajo svoje presežke naftnih prihodkov za izgradnjo infrastrukture.

V Bahrajnu je trenutno prijavljenih 391 podjetij, ki opravljajo finančne storitve, kar je največ med zalivskimi državami. Z odprtjem podružnice Royal Bank of Scotland naj bi finančni sektor dobil nove razvojne spodbude. Banka je odprla svoje poslovalnice še v dveh drugih državah v regiji, vendar bo njena regionalna baza za dejavnost upravljanja s sredstvi ravno v Bahrajnu (Kerr, 2007).

5.6.2. Pregled gospodarstva po sektorjih

V sektorju *telekomunikacij*, kljub popolni liberalizaciji trga, prevladuje monopolni državni operater Batelco (Bahrain Telecommunications Company), kot največji ponudnik internetnih storitev in fiksne telefonije. Podjetje je nastalo leta 1981, ko je vlada prevzela nadzor nad domačim telekomunikacijskim omrežjem od angleškega C&W (Cable and Wireless). Podjetje je vseskozi povečevalo število naročnikov, trenutno pa investira predvsem v mobilno telefonijo, saj si želi kot celoviti ponudnik zagotoviti pomembnejši položaj v regiji. Razvoj *informatike* pa pomeni poslovno priložnost za številna podjetja, ki želijo sodelovati v razvoju programskih rešitev ter izobraževanju zaposlenih.

Kmetijstvo je skromno, saj ima le okoli 3.000 ha njiv (4,2 % površine) in 4.000 ha na pol puščavskih pašnikov (5,7 %). Velike težave imajo z usihanjem arteških izvirov zaradi pretiranega črpanja, tako da zdaj pridelujejo predvsem dateljne in povrtnine, sami pokrivajo tudi potrebe po perutninskem mesu, jajcih in mleku. *Ribištvo* je zaradi pretiranega lova skromno. Nekdaj pomembno nabiranje biserov poskušajo obnoviti z gnojenjem.

Bahrajn ima razmeroma močno *industrijo*. Najpomembnejša je tovarna aluminija na otoku Sitra (pri obsegu proizvodnje 517.000 ton je 13. na svetu), ki predeluje iz Avstralije uvoženo glinico in daje surovino še za sedem večjih tovarn aluminijevskih polizdelkov. Petrokemična industrija obsega rafinerijo nafte Sitra, tovarno amoniaka in metanola ter tovarno za pridobivanje žvepla. Na otoku Muharraq je tudi velika ladjedelnica s privezi za največje ladje.

Turizem je bil do nedavnega skromen, prevladoval je predvsem poslovni in kongresni turizem. Zgodil pa se je preobrat z izgradnjo dirkališča, ki je 2004 gostil prvo dirko F1 v bližnjevzhodni regiji. Zaradi tehnološke dovršenosti in izjemne estetske podobe dirkališča, je Velika nagrada Bahrajna postavila nove smernice prirediteljem dirk za F1. Medijska pozornost je močno prispevala k promociji države in celotne regije. Glavni sponzor dirke je domači nacionalni letalski prevoznik Gulf Air.¹⁷ Ta letalski prevoznik, s floto najsodobnejših letal, slovi predvsem po svoji inovativnosti tako pri ponudbi storitev potnikom kot trženjskih pristopih. 2006 je povečal število potnikov na najpomembnejših letališčih tudi do 31 % (Gulf Air, 2007). Turizem v Bahrajnu je s tem dobil nov zagon, saj ga letno obišče več kot dva milijona turistov, v razvoju pa se zgledujejo tudi po svetovnem turističnem čudu – Dubaju.

5.7. ZAE

ZAE združuje sedem emirатов v strateško zelo ugodnem jugo-vzhodnem delu Perzijskega zaliva, od katerih sta najpomembnejša Abu Dabi in Dubaj. Pred odkritjem nafte je bilo gospodarstvo omejeno na nabiranje biserov, ribištvo, trgovino in skromno kmetijstvo, sedaj pa ZAE po ustvarjenem BDP p. c. spadajo med najbogatejše države sveta. Sedanje bogastvo je pridobljeno z lahkoto, saj je zaposlen le majhen del domačega prebivalstva, nafto in zemeljski plin pa pridobivajo naftne družbe v mešani lasti emirатов in tujih naftnih družb. Šele v zadnjih letih s prihodki od nafte in zemeljskega plina odpirajo nova delovna mesta za domačine in gradijo razkošno infrastrukturo (Natek, 2006, str. 327).

Država je 1992 začela izvajati 20-letni plan prestrukturiranja gospodarstva in pospešila razvoj nenaftnih sektorjev. Pospešeno so začeli z liberalizacijo gospodarstva v vseh sektorjih, pri čemer imajo za gospodarsko rast zelo pomembno vlogo predvsem prostotrgovinske cone (Free trading zone – FTZ), ki so ZAE omogočile postati vodilni distribucijski center na Bližnjem vzhodu. Razvoj FTZ so spodbudili s pospešeno gradnjo infrastrukture, poslovnih objektov in razvojem transporta (predvsem pristanišč) ter logistike. V ZAE obstaja deset različnih FTZ, ki so v različnih fazah razvoja, vsaka s svojim načinom privabljanj tujih investorjev (ArabDataNet, 2007).

V političnem in gospodarskem življenju imata vodilno vlogo z nafto bogata emirata Abu Dabi (57 % skupnega BDP) in Dubaj (27 %). Med emirati so tudi velike razlike v gospodarski strukturi: v Abu Dabiju prevladuje pridobivanje in predelava nafte (95 % BDP), v Dubaju pa poleg nafte še trgovina, turizem in druge storitvene dejavnosti. Diverzifikacija gospodarstva ostaja ena ključnih razvojnih nalog (Natek, 2006, str. 372), naftni sektor pa v skupni BDP prispeva le še 45 %.

¹⁷ Poleg države Bahrajn je lastnik še sultanat Oman.

5.7.1. Pregled gospodarstva po sektorjih

Industrija je vezana predvsem na predelavo nafte in plina. Vse pomembnejše postaja pridobivanje zemeljskega plina, ki so ga še pred nekaj leti sežigali. Večina zaloge nafte in zemeljskega plina ZAE je v Abu Dabiju (94 oz. 92 %). Po letu 1999 so pospešeno gradili infrastrukturo za transport in pridobivanje plina. Med najpomembnejšimi projekti je 1999 začeti projekt Delfin, ki s sistemom cevovodov povezuje Katar, ZAE in Oman.

K rasti industrije so veliko pripomogle FTZ, predvsem za močno rast industrije gradbeništva, gradbenega materiala (cementa), aluminija (Dubai Aluminum Company proizvede 560.000 ton letno in je največji proizvajalec v regiji) ter poleg logistike in distribucije tudi predelovalne in papirne industrije (Natek, 2006, str. 372). Najbogatejše države Arabskega polotoka so postale nekakšen peskovnik za tuje sodobne arhitekte. Domača gradbena podjetja se šele uveljavljajo, saj so po tehničnem znanju in obsežnosti projektov počasi že ujela tuje izvajalce (ArabDataNet, 2007). Dubaj in Abu Dabi sta najavila tudi obsežne, 15 mrd. \$ vredne investicije v SR Technics,¹⁸ ki jima bodo omogočile v desetih letih postati pomemben igrlec tudi v letalski industriji (Done, Simonian, 2006).

Kmetijstvo predstavlja slabe 3 % BDP, saj ga omejujejo skromne zaloge podtalnic za namakanje, uporabljajo pa predvsem destilirano vodo iz tovarn za razsoljevanje morske vode. ZAE imajo skromne površine pašnikov (okoli 3,6 % celotne površine) in njiv (3 %). Poglavitni kmetijski pridelki so povrtnine, s katerimi pokrivajo velik del domačih potreb, in dateljni (760.000 ton; 5. na svetu). Trenutno uvozijo 85 % hrane, vendar se kmetijska proizvodnja povečuje, saj država s subvencijami spodbuja (ekološko) pridelavo hrane. V Abu Dabiju so pred kratkim predstavili državni program, usmerjen v izboljšanje zdravja prebivalstva s pridelavo sadja in zelenjave na suhih puščavskih območjih. Izrazili so namreč zaskrbljenost zaradi nezdrave prehrane v številnih restavracijah s hitro pripravljeno hrano, ki je popolnoma zasvojila mlado generacijo. Kozje mleko in dateljni so postali preteklost. *Ribištvo* ostaja pomembna dejavnost (117.000 ton), vendar upada zaradi prekomernega lova.

Za finančni sektor je značilno, da želi Dubaj omejiti rast števila finančnih ustanov v državi. Zato so uvedli 20% davek od dobička za tuje banke, medtem ko so domače ustanove tega davka oproščene. Cilj Centralne banke ZAE je omejiti odtok domačega kapitala iz države. Z različnimi ukrepi si prizadeva vzpostaviti močno domačo bančno bazo ter učinkovit sistem kreditnega ocenjevanja podjetji v državi, kar bi omogočilo privabiti del od 600 mrd. \$, kolikor po oceni IMF znaša fond investicij v tujini, tudi v domača podjetja.

Turistično središče ZAE je Dubaj, ki pokriva 70 % hotelskih kapacitet v državi. Leta 2005 so v Dubaju zabeležili 6,3 milijona hotelskih gostov, njihov cilj pa je 15 milijonov obiskovalcev letno (Dubaj diha za goste, 2006).

¹⁸ Bivši Swissair, ki je bankrotiral leta 2001.

5.7.2. Ekonomski čudež v Dubaju

Pregled strukture BDP kaže, da naftni sektor predstavlja manj kot 7 % ustvarjenega BDP v Dubaju (2010 bo predvidoma samo še odstotek). Visoko gospodarsko rast v emiratu poganjajo predvsem obsežne investicije v diverzifikacijo gospodarstva, katerih vir so bili naftni prihodki. V emiratu so poslovalnice odprla številna tuja podjetja, zaradi davčnih ugodnosti in poceni delovne sile. Dominantni panogi postajata trgovina in turizem.

Dubaj je postal svetovna znamenitost, kraj arhitekturnih in kulturnih presežkov, finančni in poslovni center arabskega sveta. Pred Bahrajnom in Katarjem ima prednost, ker je začel prvi in odprl svoje meje tujemu kapitalu. Veliko zaslug za razvoj emirata gre pripisati vladarju iz rodbine Al Maktoum, šejku Mohamedu bin Rashidu. Dubaj je postavil na svetovni zemljevid, saj ni sklepal kompromisov. Vse je moralo biti največje, najdaljše ali vsaj najdražje in tako je promoviral bogastvo svoje dežele po vsem svetu ter privabiti turiste in podjetja. Ta marketinški pristop se je izkazal za zelo uspešnega in marsikdo dobi občutek, da je za Dubaj ovira le še nebo (in ne denar).

Pred tremi leti ustanovljeni finančni investicijski sklad – Dubai International Financial Centre (DIFC) je s svojimi investicijami v regijo uspešno privabil tuje banke in podjetja. Z odprtjem mednarodne borze vrednostih papirjev leta 2005, so še korak bliže temu cilju – postati pomembno mednarodno finančno središče, ki povezuje Frankfurt in Hong Kong. Ob otvoritvi borze so izrazili željo postati »arabski Hong Kong«. Čeprav se zdi to upanje na prvi pogled nerealno, ima nekaj možnosti za uspeh. Dubaj ima namreč velike zunanjetrgovinske presežke, nekaj možnosti pa mu ponuja morda tudi lokacija. Da bi borza pridobila ustrezno tehnično opremljenost in znanje, je DIFC v zadnjem času pospešeno kupoval deleže tujih finančnih ustanov (3,5 % evropske borze Euronex, slabe 3 % četrte največje banke HSBC in Deutsche Bank). Finančni trg v Dubaju je v časovnem pasu nekje na pol poti med ameriškimi in azijskimi trgi, kar pomeni, da je lahko odprta tudi takrat, ko drugi spijo. (Boškovič, 2007, str. 7). Da bi konkurirali Hong Kongu, Singapurju in Londonu, pa v državo pospešeno privabljajo Kitajska podjetja.

Ključ za uspeh GCC je mednarodna konkurenčnost. V Dubaju so pred kratkim najavili združitev dveh največjih bank v emiratu, National bank of Dubai (Dubaj je 14% manjšinski lastnik) in Emirates Bank International (77 %). Združena banka bo postala regionalni šampion in vplivni svetovni igralec v bančnem sektorju. Zaradi odpiranja bančnega sektorja tujim bankam bo trend dosegel tudi druge banke v državah GCC, ki bodo morale izboljšati svoj konkurenčni položaj in iskati nove poslovne priložnosti tako v regiji kot v svetu (Kerr, 2007a).

Dubaj je tudi prvi začutil potrebo po velikem gradbenem podjetju, ki bo izkoristilo priložnosti razvijajočega gospodarstva v regiji. Milijoni petrodolarjev so se investirali v gradnjo luksuznih hotelov in turističnih objektov in v posodobitev infrastrukture, kar je dubajsko

gradbeno in nepremičninsko podjetje Emaar potisnilo v sam vrh bližnjevzhodne regije. Danes je državno podjetje tudi pomemben investicijski kanal proračunskih presežkov, saj investira v obsežne projekte od Maroka do Indije in Pakistana, v Siriji, Egiptu in Jordaniji. V Savdski Arabiji sodeluje pri gradnji največjega gospodarskega središča King Abdullah. (Wallis, 2006).

Tabela 5: 10 največjih bank na Arabskem polotoku (za 2006)

	<i>Država</i>	<i>Sredstva (mrd. \$)</i>	<i>Čisti dobiček (mio. \$)</i>
Združena banka v Dubaju	ZAE	44,97	815
National commercial bank	Savdska Arabija	41,52	1.673
Samba financial group	Savdska Arabija	33,07	1.389
Al Rajhi banking and investment company	Savdska Arabija	28,06	1.947
National bank of Abu Dhabi	ZAE	27,49	573
National bank of Kuwait	Kuvajt	27,32	876
Riyad bank	Savdska Arabija	25,07	776
Arab banking corporation	Bahrajn	22,4	202
Abu Dhabi commercial bank	ZAE	22,08	585
Kuwait financial house	Kuvajt	21,84	560

Vir: Kerr, 2007a.

Prostotrgovinska cona v Dubaju – The Jebel Ali Free Zone (JAFZ), je trenutno najbolj popularna davčna oaza za številna podjetja in športnike¹⁹ in postaja glavni vir proračunskih prihodkov. JAFZ je prosta cona, v kateri je tujim podjetjem dovoljeno ustanavljati predstavništva, skupna vlaganja ali podjetja brez deleža domačega, arabskega kapitala. Na voljo so jim sodobno opremljeni poslovni prostori, skladišča ter druga pomembna infrastruktura. Dobički podjetij, ki so ustanovljena v tej prosti coni, niso obdavčeni, podjetja pa imajo pravico poslovati na celotnem območju GCC in drugod. Možen je 100% transfer dobičkov in 100% povračilo kapitala. Podjetjem ponuja tudi druge ugodnosti, kot so: nobenih valutnih omejitev, enostavno registracijo in zaščito intelektualne lastnine (Kastner, 2004, str. 61). Trenutno vključuje 5.500 podjetij iz 120 držav. Ustanovili so tudi Dubai Internet City (DIC) prosto cono, ki združuje največ predstavništev tujih podjetij za informacijsko tehnologijo na svetu. S privabljanjem tujih informacijskih podjetij so pospešili razvoj informacijske tehnologije v državi, predvsem s poudarkom na e-poslovanju in e-bančništvu.

Zaradi nizkih carinskih stopenj je pristanišče Rashid v Dubaju postalo največje pristanišče v regiji, predvsem po zaslugi kontejnerskega prometa. Primat v logistiki potrjuje tudi nacionalno letališče – Dubai International Airport, ki je najbolj prometno letališče na

¹⁹ Svoj sedež je iz Houstona v Dubaj preselila tudi razvpita naftna multinacionalka Haliburton, davčno zatočišče pa si je tam poiskala tudi naša najbolj uspešna teniška igralka Katarina Srebotnik.

Bližnjem vzhodu. Pomembno vlogo pri tem ima domači letalski prevoznik Emirates, ki je v zadnjih letih postal eden najpomembnejših prevoznikov na svetu. Zaradi nizkih stroškov obratovanja je po stroškovni učinkovitosti takoj za Ryanair. Povečevanje števila prepeljanih potnikov (14,5 milijona v fiskalnem letu 2005/06, kar je 20% povečanje glede na predhodne leto) mu omogoča visoke dobičke, ki jih usmerjajo v posodobitev in modernizacijo flot z najdražjimi in največjimi Boeingi in Airbusi ter sponzoriranje številnih odmevnih športnih dogodkov²⁰ (Wikipedia, 2007).

Dubaj je postal »sanjsko mesto prihodnosti« predvsem zaradi turizma. Vse, kar nastaja v Dubaju, mora biti največje, najvišje ali najbogatejše. Ekstremni projekti so namenjeni zabavi, razkošju in posebnim priložnostim. Dubaj je svoj turizem razvijal na nov, inovativnejši način, s poudarkom na prilagajanju informacijski tehnologiji in sodobnim marketinškim pristopom. Marketinški pristop privabljanja gostov ter občutek perfekcionizma in presežkov, ki ga srečujejo na vsakem koraku, pusti pri obiskovalcih nepozaben vtis.²¹ Pomembna značilnost turizma je mednarodna kulturna naravnost, saj posnemajo različne svetovne znamenitosti, medtem ko je arabska kultura potisnjena v ozadje. Mojstrovine vrhunske arhitekture so plod predvsem tujih arhitektov. Dubaj vsako leto gosti teniški turnir Dubai ATP open, golf turnir Dubai Desert Classic ter številne druge pomembne športne dogodke.²² Edine slabosti cvetočega turizma so neizdelan urbanistični načrt s prevelikim prepletanjem najrazličnejših slogov, neustrezna prometna ureditev ter zavračanje t. i. zmernega turizma s poudarkom na trajnostni uporabi energije.²³ Turizem je dal močno iniciativo predvsem gradbeništvu, ki je poleg informatike najpomembnejša podporna panoga razvoju ter ponuja največ poslovnih priložnosti.²⁴

²⁰ Emirates je glavni sponzor angleškega nogometnega prvoligaša Arsenal F.C. V ZAE še vedno prevladuje tradicionalna navezanost na Veliko Britanijo, saj je bilo to območje pred osamosvojitvijo 1971 angleška kolonija.

²¹ V Prilogi 12 je povzetek turističnih čudes v Dubaju.

²² Dubajskemu vodilnemu nepremičninskemu podjetju Union Properties je Bernie Eccelstone podelil koncesijo za izgradnjo tematskih parkov F1 po vsem svetu. Izgradnja prvega v Dubaju je že v teku, s predvideno otvoritvijo 2009. Prva dirka F1 v ZAE pa bo 2009 v Abu Dabiju (F1 official website, 2007).

²³ Minister za okolje in prostor Janez Podobnik je na zasedanju svetovnega ministrskega foruma v Dubaju izrazil mnenje, da Dubaj: »... ni najprimernejši kraj za pogovore o trajnostni porabi energije in zmernem turizmu, saj imajo pri dobrih 30 stopinjah Celzija sredi mesta zgrajeno smučišče« (Podobnik v Dubaju o energetiki in turizmu, 2006).

²⁴ Slovenski podjetniki, ki so uspeli v Dubaju (Franc Riemer – izjemno dober poznavalec gradbene opreme, Tone Žulič – strokovnjak na področju moderne in silno iskane čistilne kemije, Tomi Ilijaš – direktor podjetja za razvoj spletnih informacijskih sistemov) o Dubaju govorijo kot o sodobni meki podjetništva in luksuza, kjer Arabci ne prodajajo poceni, so pa izjemno zanesljivi v poslu, saj kljub dolгим plačilnim rokom, neplačnikov ni (Šepet sedmega dne, 2004). V arabskem poslovnem svetu gre vse počasi. Nikamor se jim ne mudi in ko vas povabijo na sestanek ni nič čudnega, če morate čakati po več ur, med pogovorom največkrat teče besedo o stvareh, ki nimajo nobene zveze s poslom. »Če se prepustite, vas po enournem razlaganju o lepotah arabskega sveta, koranu, lovu na sokole in konjskih dirkah nenadoma preseka, poda roko in posel je sklenjen. Vi pa niste o svojih idejah rekli denimo niti besede. Arabski poslovni svet temelji na psihologiji. In brez skrbi, vaš arabski partner se je prej o vsem temeljito pozanimal« (Nasvet: V arabskem poslovnem svetu gre vse počasi, 2007).

Številni ekonomisti ugotavljajo, v kateri fazi pospešene gospodarske rasti se pravzaprav nahaja Dubaj in kdaj bo prišlo do streznitve. Ocene so različne, se pa strinjajo, da zaenkrat prevladuje naraščajoči del krivulje cikličnosti gospodarstva. Simptomi pregrevanja gospodarstva so povečevanje kreditov poslovnih bank, izjemno hitro naraščajoče cene nepremičnin, hitra rast delnic ter visoka inflacija. Delniški trg je dobil zagon, vendar delnice niso precenjene, cene nepremičnin se počasi povečujejo. Nepremičnine so relativno poceni in opaziti je že prve špekulativne nakupe. Najbolj drastično so se povečale cene gradbenega materiala, kar je tudi pomemben izvor inflacije. Kljub naraščajočim pritokom tujega kapitala ostaja monetarna politika neopazna, brez drastičnih posegov v ponudbo denarja. Ekonomskemu razvoju v Dubaju še ni pošla sapa, saj so vir investicij stabilni prihodki od nafte. Leta 2004, ko se je začelo pospešeno investiranje, so ekonomisti menili, da bo do leta 2007 tega pospešenega zapravljanja konec ali bo vsaj močno zreducirano, vendar se je ta meja prestavila na leto 2010. Dolgoročno morajo te investicije prinašati neke stabilne stopnje donosa, kar pa se bo pokazalo šele v prihodnosti, ko bo trg absorbiral to radodarnost investitorjev (Dubai economy enters 2-3 years boom phase, 2004).

5.8. KATAR

Gospodarstvo na Katarskem polotoku je v celoti odvisno od pridobivanja nafte in zemeljskega plina, saj prispevata 59 % BDP in okoli 70 % proračunskih sredstev. Z nacionalizacijo naftne industrije so od naftnih prihodkov dobili sredstva za izgradnjo infrastrukture, po letu 1987 pa gradijo tudi industrijo, ki naj bi omogočila preživetje Katarja tudi po prenehanju pridobivanja nafte. Pomemben cilj ima program zaposlovanja domačega prebivalstva (zdaj večinoma del opravljajo tujci), ki ga izvajajo po letu 1997 in določa kvoto za zasebna podjetja, ki morajo zaposlovati najmanj 20 % domače delovne sile (Natek, 2006, str. 284).

5.8.1. LNG kot motor razvoja

Katar spada med države z največjimi zalogami zemeljskega plina (približno 14 % svetovnih zalog – na 3. mestu), zato država gradi svojo ekonomsko prihodnost s prihodki od izvoza utekočinjenega zemeljskega plina (LNG), saj je največji izvoznik LNG v regiji. V zadnjih letih so namenili znatne investicije v izgradnjo infrastrukture, učinkovitejše izkoriščanje rezerv in v trženje LNG. Razvoj plinskega sektorja v državi je v rokah dveh podjetij, RasGas in Qatargas, ki aktivno iščeta nove izvozne trge, vse pomembnejše izvozno območje pa postaja EU. Katar si prizadeva postati pomemben dobavitelj zemeljskega plina tudi v regiji, saj potrebe po zemeljskem plinu naraščajo, predvsem zaradi uporabe v termoelektrarnah. S sistemom plinovodov želijo v prihodnosti razširiti distribucijsko mrežo po Arabskem polotoku. Za Katar je izjemnega pomena naftovod Delfin, ki vodi do Abu Dabija in Dubaja, od koder poteka transport v Oman in Pakistan. V načrtu je tudi gradnja podvodnega plinovoda od Katarja prek Bahrajna do Kuvajta (ArabDataNet, 2007).

5.8.2. Pregled gospodarstva po sektorjih

Kljub uvajanju strategije diverzifikacije gospodarstva je odvisnost od *naftnega sektorja* nesporna. Država si želi privabiti več tujega kapitala, zato so pospešeno privatizirali največja domača podjetja preko organiziranega trga vrednostnih papirjev DSM (Doha Securities Market). Zaenkrat na borzi prevladujejo finančna podjetja, kar kaže na pomen *finančnega sektorja* v državi (prva deseterica delniškega indeksa DSM-20 vključuje 9 podjetij, ki se ukvarjajo z bančništvom ali zavarovalništvom).

Velike zaloge zemeljskega plina so poleg *petrokemične industrije* spodbudile tudi *jeklarsko industrijo*. V energetiki se namreč zelo veliko uporabljata jeklo in železo, kot gradbeni material. Katarska *industrija jekla* je največja tovrstna industrija v regiji, ki velik del svoje proizvodnje izvozi. Državno podjetje – Qatar Steel Company (Qasco) izdeluje predvsem jeklene podporne konstrukcije, ki se uporabljajo v gradbeništvu.

Kmetijske površine so skromne, s 18.000 ha njiv (1,6 % površine) in 50.000 ha skromnih pašnikov (4,4 %). Vsa zemlja je v lasti države, težave imajo s pomanjkanjem vode za namakanje in zaradi vse močnejšega zasoljevanja tal. Glavni pridelki so povrtnine, dateljni ter žito. V devetdesetih letih so ustanovili tudi nekaj živinorejskih farm (govedo, perutnina) (Natek, 2006, str. 285).

Del strategije diverzifikacije gospodarstva je tudi spodbujanje *turizma*. Država ni znana kot turistična atrakcija, zato so v zadnjih letih začeli z velikimi projekti spodbujanja turizma v glavnem mestu Doha. Delno ohranjeno staro mestno jedro so na vzhodni morski strani začeli obkrožati številni hoteli in golf igrišča turističnega okrožja West Bay. Prenovili so letališče ter začeli z izgradnjo velikih hotelov, med katerimi so prestižni Ritz-Carlton, Four Seasons in Hilton. Katar spodbuja predvsem obalni turizem, ki turistom ponuja peščene plaže, ribarjenje, jadranje in druge obmorske dejavnosti. Začeli so z izgradnjo velikega nakupovalnega središča po vzhodnem vzoru, v mestu pa odpirajo tudi številne nove klube in restavracije, namenjene predvsem zabavi turistov (ArabDataNet, 2007).

5.9. KUVAJT

Kuvajt je dedna monarhija (emirat), ki je v celoti odvisna od pridobivanja nafte in zemeljskega plina. Višek prihodkov shranjujejo v dveh državnih skladih (Sklad za prihodnje generacije in Splošni rezervni sklad), v katerih je bilo pred iraškim napadom več kot 100 mrd. dolarskih sredstev, večinoma kot naložbe v ZDA, Nemčiji, Franciji, Veliki Britaniji, na Japonskem in v jugovzhodni Aziji. Polovico teh sredstev so porabili za financiranje osvoboditve in povojno obnovo, tako da je v obeh skladih zdaj 50–60 mrd. \$. Na ta način in z obilno tujo pomočjo si je povsem uničeno kuvajtsko gospodarstvo do leta 1994 že povsem opomoglo (Natek, 2006, str. 304).

5.9.1. Povojna obnova gospodarstva

Zgodnji razvoj naftne industrije v petdesetih letih prejšnjega stoletja, je omogočil državi posodobitev osnovne infrastrukture in Kuvajt se je razvil v socialno izjemno prijazno državo. Tudi po Zalivski vojni so kljub visokim stroškom obnove uspeli postaviti svoje gospodarstvo na noge ter obnoviti socialno državo z brezplačnim zdravstvom, šolstvom in ugodnimi pogoji upokojevanja. 1998 so začeli z večjimi strukturnimi ekonomskimi reformami, ki naj bi odprle trg tujemu kapitalu. Diverzifikacija in privatizacija državnih podjetji sta trenutno glavna razvojna cilja, s katerima želijo omiliti cikličnost gospodarske rasti zaradi nestabilnih cen nafte in povečati zaposlenost domačih prebivalcev. V privatizacijo nameravajo vključiti letalski promet, telekomunikacijski sektor in nekatere dele energetskega sektorja. Da bi povečali konkurenčnost gospodarstva in privlačnost za tuje investitorje, so v državi v letih 1999 in 2000 sprejeli vrsto reform. MNP so dovolili investicije in izgradnjo naftnih črpališč na severu države (dovolili udeležbo v proizvodnji, lastništvo nad zalogami še vedno ni dovoljeno), borzo vrednostnih papirjev (KSE – Kuwait Stock Exchange) so odprli tujim investitorjem, dovolili so 100% tuje lastništvo v novoustanovljenih podjetjih (pred tem 49%). 2001 sprejeti zakon dovoljuje tujim podjetjem tudi do 100% udeležbo v kapitalu domačih podjetij, zmanjšali pa so tudi davek od dobička za tuja podjetja s 55 na največ 25 odstotkov. Ustanovili so prostotrgovinsko zono Shuwaikh, kjer prevladujejo pristanišča, skladišča, trgovine in poslovni prostori. Imajo zelo sodobno urejen cestni promet z mrežo avtocest med vsemi večjimi mesti in pristanišči do Iraka in Saudske Arabije. Mednarodnim standardom so prilagodili vrsto zakonov, med drugim tudi zakon o intelektualni lastnini.²⁵

5.9.2. Pregled gospodarstva po sektorjih

Pridobivanje nafte in zemeljskega plina predstavlja 45 % BDP in okoli 90 % izvoza. Od leta 1975 je vsa naftna industrija podržavljena (KOC – Kuwait Oil Company). Država ima zelo stroge standarde, saj ne odobrava tujega lastništva nad naftnimi viri. Kuvajt ima zelo močno *petrokemično industrijo*, saj je v zadnjih desetletjih načrtno vlagal v predelovalne zmogljivosti, tako da večino surove nafte predelajo doma. Začeli so opuščati proizvodnjo amoniaka in gnojil za izvoz ter se preusmeril v visoko tehnološko proizvodnjo raznih polimerov, kot je npr. proizvodnja polipropilena.²⁶ Z večjo udeležbo tujcev pri črpanju nafte so začeli z agresivnejšo marketinško politiko v Evropi in Aziji, kjer imajo veliko število bencinskih črpalk in rafinerij. Nacionalna naftna družba Kuwait Petroleum Company (KOC je njena podružnica) upravlja z več kot 5.000 bencinskimi črpalkami pod znamko Q8 v desetih državah vzhodne Evrope. Kuvajt nima velikih količin zemeljskega plina, saj ga večino uporabi za proizvodnjo električne energije in v petrokemični industriji.

Država ima zelo močan *telekomunikacijski sektor*, ki je po vojni doživel pospešen razvoj,

²⁵ Siva ekonomija, piratstvo in razni ponaredki so v hitro rastočih državah Arabskega polotoka zelo pogost pojav.

²⁶ Uporablja se v avtomobilski industriji za notranjo opremo in za proizvodnjo plastičnih embalaž.

zgradili so optično omrežje, 2003 pa so začeli ponujati mobilno storitev hitrega prenosa podatkov GPRS. Pomembno vlogo pri razvoju telekomunikacij ima domače podjetje Mobile Telecommunications Company (MTC), ki ima svoje mrežo po 21 državah in več kot 20 milijonov naročnikov.

Finančni sektor predstavljajo predvsem domače banke in zavarovalnice. Pri privabljanju tujih investorjev se opira predvsem na skupno finančno institucijo držav GCC – Gulf Investment Corporation, ki predvsem spodbuja tuje neposredne investicije v industrijski sektor.

Zaradi izjemno suhega podnebja je *kmetijstvo* šibko, odvisno predvsem od uvoza hrane, saj predstavlja slabih 0,5 % BDP. Kljub temu država spodbuja kmetijstvo z raznimi inovacijami, ki omogočajo učinkovitejše namakanje ter uvajanje gensko spremenjenih rastlin, ki so odpornejše na neugodne podnebne razmere (ArabDataNet, 2007).

5.10. SAVDSKA ARABIJA

V zibelki muslimanske vere, kjer se je v Meki rodil Alahov prerok Mohamed, je nomadski način življenja nekdanjih beduinov že povsem zamrl. Za hitro naraščajoče število prebivalcev so območja mlajše naselitve okrog Rijada, kjer so ob vodnih vrtinah stalno naselili velik del nekdanjih nomadov in ob Perzijskem zalivu na vzhodu, kjer so ob naftnih ležiščih zrasla povsem nova mesta. Gospodarska dejavnost se počasi, vendar vztrajno seli iz Zaliva na obale Rdečega morja, kjer bodo v desetletju zrasla cvetoča mesta prihodnosti.

5.10.1. Ekonomska mesta prihodnosti

Savdsko gospodarstvo je zaenkrat močno odvisno od izvoza nafte (20,5 % vseh svetovnih rezerv, 1. mesto), zemeljskega plina (4 %, 4. mesto) in naftnih derivatov. Še po 2. svetovni vojni je bilo izrazito samooskrbno (izvažali so predvsem dateljne in bisere), po 1970 pa so s petletnimi plani začeli načrtno razvijati dotlej zaostalo državo. Poglavitni poudarki so bili: gradnja prometne infrastrukture, oskrba prebivalstva s pitno vodo, razvoj kmetijstva za domače potrebe, postavitve industrije, ki ni povezana z nafto ter zagotovitev izobraževanja, zdravstvenega in socialnega varstva za državljane. Pri doseganju teh ciljev povzroča težave zelo hitra rast prebivalstva, problem pa je tudi šibko vključevanje savdskih državljanov v gospodarsko delovanje, saj je v industriji in storitvenih dejavnostih večinoma zaposlena tuja delovna sila. V sedmem petletnem planu (2000–04) sta bila v ospredju razvoj zasebnega sektorja v industriji (v nenaftnem sektorju prispeva zasebni sektor že 70 % BDP) in »savgizacija« delovne sile. S podobno usmeritvijo nameravajo nadaljevati tudi v novem petletnem planu, ko naj bi dosegli še višjo gospodarsko rast (Natek, 2006, str. 334). Po letih proračunskega deficita je država lani ustvarila 70,7 mrd. \$ presežka, ki ga bodo usmerili v izgradnjo mest prihodnosti. Projekt predvideva obsežne investicije v štirih mestih, ki bodo pomenile velik korak na poti v neodvisnost od nafte in zmanjševanje brezposelnosti.

Tabela 6: Ekonomska mesta prihodnosti Savdske Arabije

<i>Ekonomska mesta prihodnosti, kraj</i>	<i>Vrednost projekta (mrd. \$)</i>	<i>Predvidena poselitev</i>	<i>Delovna mesta</i>
<i>King Abdullah Economic city, Jedda</i>	26,7	3.800.000	1.000.000
<i>Jazan Economic city, Jazan</i>	27	250.000	500.000
<i>Knowledge city, Medina</i>	7	200.000	20.000
<i>Prince Abdulazz Bin Mousaed Economic city, Hail</i>	8	140.000	30.000

Vir: England, 2007.

Mesta bodo razdeljena na okrožja, ki bodo vključevala različne sorodne dejavnosti: industrijsko, poslovno, izobraževalno, turistično, pristaniško in stanovanjsko. Pomembna so predvsem štiri mesta, od katerih so tri največja ob obali Rdečega morja, ki bodo med sabo povezana s pristanišči in železnico. V času 10–15 let, ko bodo mesta končana, si bo v njih našlo dom 4,5 milijona prebivalcev, njihov skupni BDP bo znašal približno 150 mrd. \$, prispevala pa bodo tudi 1,5 milijona delovnih mest (England, 2007).

Potreben je širok nabor kratkoročnih in dolgoročnih finančnih instrumentov, s katerimi želijo povečati domače varčevanje in uporabo prihrankov kot vir investiranja v stalna sredstva podjetji. Povečana aktivnost zasebnega sektorja je zahtevala tudi večjo udeležbo tujega kapitala ter skupne investicije, zato je v zadnjih letih prišlo tudi do razvoja kapitalskih trgov v državi, kar je omogočilo transformacijo kratkoročnih sredstev v dolgoročna ter razpršitev tveganja. Ključno vlogo v razvoju podjetništva ima Savdski sklad za razvoj industrije (Saudi Industrial Development Found – SIDF), ki z izdajo ugodnih posojil in drugimi vrstami administrativnih, tehničnih in finančnih pomoči spodbuja industrijski razvoj Savdske Arabije. SIDF skrbi tudi za ustrezen vodstveni kader, ki bo potreben za državo in njeno uspešno pot v prihodnost (ArabDataNet, 2007).

5.10.2. Pregled gospodarstva po sektorjih

Savdska Arabija je zelo suho in nerodovitno območje. Zastavili so si cilj: doseči visoko stopnjo samooskrbe s hrano ter razvili *kmetijski sektor*, ki je večji od BDP nekaterih arabskih držav in zaposluje 10% delovne sile. Z načrtnim vlaganjem v kmetijstvo (subvencije) se je pridelava precej povečala in zdaj dosega okoli 4 % BDP. Država je bila včasih šesti največji svetovni proizvajalec žita (pšenice in ječmena), vendar so omejili proizvodnjo zaradi pomanjkanja podtalnice za namakanje, predvsem na račun izvoza. Pridelujejo sadje (pomaranče, limone), grozdje, različne povrtnine, pomembno pa je tudi pridelovanje datelnov (4. svetovni proizvajalec). Na skromnih puščavskih pašnikih že od davnine redijo ovce, koze in kamele. Del strategije razvoja kmetijstva je sodobna mlečna govedoreja in perutninarstvo, ki so ju razvili s pomočjo evropskih strokovnjakov. Ribišstvo se v zadnjem desetletju zelo uspešno razvija, z ameriško pomočjo pa se širi tudi gojenje rakcev v Perzijskem zalivu.

Državno podjetje Saudi Fish Company ima največjo mrežo ribogojnic in lovišč v regiji ter zelo uspešno izvaža svoje produkte v Evropo, Daljni vzhod in sosednje arabske države.

Turizem se deli na tri veje: hadž (versko romanje), poslovni turizem in rekreacijski turizem. Tradicionalnega vsakoletnega verskega romanja v sveto islamsko mesto Meko se vsako leto udeleži okoli 2 milijona muslimanov s celega sveta. Savdska vlada je pozvala domače vernike, da se romanja ne udeležujejo, da bi s tem dali prostor turistom.²⁷ Romarji predstavljajo največji delež savdskega turizma, zato so zgradili več turističnih središč ob Rdečem morju, spodbudili so razvoj nakupovalnih središč v Meki in Medini. Z razliko od ostalih držav Arabskega polotoka, Savdska Arabija gradi svojo turistično privlačnost na tradicionalnem arabskem izročilu. Poudarjajo zgodovinski pomen svetih mest in drugih naravnih znamenitosti, ki so tako ali drugače povezane z vero. Vzporedno z razvojem prve veje turizma pa potekajo projekti razvoja visokega turizma z verigo prestižnih hotelov (Hilton) in turističnih središč na obali Rdečega morja. Provinca Asir na jugovzhodu države, paradni konj turističnega razvoja, zaposluje okoli 70 % prebivalstva v dejavnostih, povezanih s turizmom, ustanovila pa je tudi prvo zasebno visoko šolo v državi za turizem in upravljanje hotelov (Tourism and hotel management college). Razvoj turizma je zelo pomemben za največjega državnega prevoznika Saudi Arabian Airlines (leta 2004 15 milijonov potnikov, 14% povišanje prihodkov).

Savdska Arabija je največja svetovna proizvajalka nafte, njene zaloge pa naj bi po nekaterih ocenah zadostovale za nadaljnjih 80 let. Nafta, zemeljski plin in izdelki petrokemične industrije predstavljajo 90–95 % celotnega izvoza in okoli 40 % BDP. Naftni sektor je razmeroma nedostopen zasebnim in tujim investicijam, saj ga obvladuje državno podjetje Saudi Aramco. Zemeljski plin uporabljajo predvsem v petrokemični industriji in kot energetski vir v železarnah, vse več pa ga predelajo v LNG in izvozijo. Zaradi pomena zemeljskega plina država spodbuja razvoj tega pomembnega sektorja tudi z liberalizacijo, saj vse več tujih podjetij s svojo tehnologijo in znanjem pomaga pri odkrivanju novih nahajališč in rezerv.

S prihodki od prodaje nafte je država v sodelovanju s tujimi partnerji postavila precejšno bazično industrijo. S tem so želeli zmanjšati enostransko odvisnost od nafte, hkrati pa na različne načine spodbujajo razvoj zasebne industrije blaga za široko potrošnjo. Najpomembnejša je *petrokemična industrija*. Izdelujejo številne izdelke bazične organske kemije (metanol, etanol, poliestrska vlakna, industrijske pline, stiren idr.). Strategija diverzifikacije gospodarstva je temeljila na industriji kot pomembni del javnega sektorja, ki bi jo obvladovalo državno podjetje Saudi Basic Industries Corporation. Podjetje se razvija s ciljem, postati največji svetovni ponudnik petrokemičnih izdelkov. Svoj položaj z nakupi pomembnejših podjetij utrjuje predvsem v Evropi in ZDA. Vendar je država začela po letu

²⁷ Januarja 2006 je bilo do smrti poteptanih 364 ljudi, leto poprej pa 251, zato se vlada zaradi povečevanja števila romarjev boji novih tragedij (Milijoni vernikov romajo v Meko, 2006).

1999 spodbujati zasebni industrijski sektor. V ta namen SDIF tujim in domačim investitorjem ponuja financiranje projektov po zelo ugodnih obrestnih merah.

Savdska Arabija ima največja nahajališča rudnih bogastev v regiji, in sicer zlata, bakra, svinca, cinka in srebra. V naslednjem desetletju pričakujejo, da bo *rudarstvo* druga najpomembnejša gospodarska panoga v državi. Načrtujejo tudi gradnjo tovarne aluminija (cilj je do 2020 obvladovati 15 % trga aluminija) in boksita, projekt pa bi financirali tuji investitorji. Razvoj industrije, gradnja hotelov, elektrarn in tovarn za razsoljevanje vode, so pomenili veliko spodbudo tudi *gradbeništvu*.

Finančni sektor je doživel razcvet v zadnjem petletnem obdobju. Bančništvo se prilagaja razvoju gospodarstva v državi, ustanavljajo se podružnice tujih bank, uvajajo se novi dolžniški instrumenti (finančni in poslovni najem, hipoteka). Z 261 podružnicami (od tega 234 specializiranih za islamsko bančništvo) in več kot 1,3 milijona komitentov je daleč največja samostojna banka v državi in tudi na celotnem Bližnjem vzhodu (glede na osnovni kapital) domača National Commercial Bank (NCB). Zelo pomembne storitve banke so menjalnice denarja. NCB je v sodelovanju s nacionalnim telekomunikacijskim operaterjem, Saudi Telecom Company, posodobila svoje poslovanje s strankami z uvedbo mobilnega bančništva. Saudska borza vrednostnih papirjev je z 82 kotirajočimi podjetji največja v regiji (po tržni kapitalizaciji 11. na svetu). Ekonomisti menijo, da bo borzo dosegel močan razvoj v prihodnjih letih, saj znašajo njene zmogljivosti po ocenah ekonomistov tudi do 200 podjetij (trenutno je največ industrijskih podjetij, finančnih in turističnih) (ArabDataNet, 2007).

5.11. OMAN

Oman je dedna absolutna monarhija z absolutno oblastjo sultana, ki sam imenuje vlado in je njen predsednik. Zaradi ugodne strateške lege ob Indijskem oceanu na izhodu iz Perzijskega zaliva je Oman stoletja živel od pomorske trgovine. Zadnjih 30 let živi predvsem od naftnih prihodkov, ki jih deloma vlaga v drugo industrijo, kmetijstvo in ribištvo. Zelo hitra gospodarska rast je v preteklosti temeljila na tuji delovni sili, po 1990 pa skušajo njihov delež zmanjšati z obveznimi kvotami za zaposlovanje domačega prebivalstva. Po 1996 so izvedli tudi obsežne reforme, s katerimi želijo privabiti tuji kapital. Glavni cilj je diverzifikacija gospodarstva, povečevanje nenaftnih virov proračunskih prihodkov (naftni prihodki predstavljajo 42 % BDP in 80 % proračunskih sredstev) ter zagotoviti delovna mesta za domače prebivalstvo. Veliko sredstev so investirali v izobraževanje domače delovne sile, čeprav je proračunska politika v zadnjih letih narekovala zmanjšanje državne porabe in proračunskega deficita. Zato spodbujajo investicije zasebnega sektorja, ki jim država nudi pomoč pri pridobivanju licenc, različnih koncesij in implementacijo različnih vrst projektov. Po letu 1999 so začeli s pospešeno privatizacijo največjih državnih podjetij. Prestolnica Maskat je zaradi svoje ugodne obalne lege najbolj razvito mesto v državi in center ekonomske aktivnosti. Z industrializacijo pa so se razvila tudi nekatera mesta v notranjosti države.

Sektorja *pridobivanja nafte in zemeljskega plina* sta bil zaradi zastarele infrastrukture v zadnjih letih močno posodobljena. Gradi se sodobnejša infrastruktura, učinkovitejša črpališča ter mreža plinovodov LNG. Ostala *industrija* je bolj ali manj slabo razvita. Zgradili so nekaj večjih tovarn petrokemične industrije, cementa, industrija blaga za široko potrošnjo pa je slabo razvita (izdelovanje tkanin, srebrnega nakita, živilska industrija). V Suharju je pomembna talilnica bakra, v gradnji pa je tudi velika tovarna aluminija.

Oman je začel pospešeno razvijati svoja *pristanišča* in s povečanim kontejnerskim prometom konkurirati tekmečem v Perzijskem zalivu, predvsem Dubaju. Država ima namreč zelo ugodno strateško lego, saj ladjam in tankerjem ni potrebno skozi ožino Hormuz,²⁸ skozi katero potekajo trgovinski tokovi iz Perzijskega zaliva. V Salalahu so ustanovili prostotrgovinsko cono, z gradnjo novih pristaniških terminalov se je pristanišče Port Salalah (lastništvo: 20 % v lasti države, 50 % domači investitorji, 30 % danski Maersk) razvilo v pomemben kontejnerski terminal in edini med Evropo in Singapurjem, ki sprejme največje kontejnerske ladje S-razreda. Prenovili in posodobili so tudi pristanišče Port Suhar, saj je pomembno izhodišče distribucije industrijskega blaga iz bližnje industrijske cone.

Domače banke dobro poslujejo, vendar Omanski *finančni sektor* ni na ravni predhodno predstavljenih držav. Velik vpliv v bančnem sektorju imata predvsem Bahrajn in ZAE, skupni trg GCC pa bo v Omanu v prihodnje še povečal prisotnost tujih bank s tega območja.

Glavni problem *turizma* je neustrezna turistična infrastruktura. Do nedavnega so prevladovali predvsem enodnevni poslovni turisti iz sosednjih arabskih držav (2002: 707.000 tujih turistov). S številnimi novimi projekti so začeli z razvojem turizma visokega in najvišjega razreda, ki ne bo oskrnil tradicionalne arabske kulture. Projekcija razvoja turizma predvideva, da bo do 2020 prispeval 5 % k BDP, kar pomeni 100% povišanje trenutnega deleža ter zagotovilo številnih delovnih mest za mlado domačo delovno silo.

Kmetijski sektor teži k samooskrbi in veliko prispeva k zmanjševanju zalog podtalnice, saj se je kar 90 % uporabi za namakanje v poljedelstvu. Poljedelstvo je večinoma tradicionalno s pridelavo dateljnov (9. na svetu), povrtnin in sadja. Živinoreja je razvita predvsem na jugozahodnem delu države, v pokrajini Dhofar, kjer med poletnim monsunskim deževjem zraste ogromno trave. Da bi izboljšali učinkovitost kmetijstva in ribištva (letni ulov preko 100.000 ton), Oman z različnimi finančnimi spodbudami, davčnimi ter carinskimi olajšavami spodbuja vstop tujih podjetij v sektor, ki bi se s svojim znanjem in visoko tehnologijo bolje spoprijela z izzivoma zasoljevanja tal in pomanjkanjem podtalnice za namakanje (ArabDataNet, 2007).

²⁸ Ozki oceanski pas med Perzijskim in Omanskim zalivom. Območje je izjemnega strateškega in vojaškega pomena. Zaradi trenutne Iranske jedrske krize je Irak zagrozil, da bo zaprl ožino naftnim izvoznim tokovom v ZDA, Zahodno Evropo in na Japonsko (Ahmadinedžad: Cene nafte še prenizke, 2006).

5.12. JEMEN

Šibko jemensko gospodarstvo s skromnimi možnostmi za kmetijstvo in s skromno industrijo si je v zadnjih letih dobro opomoglo s prihodki od pridobivanja nafte. Po koncu državljanske vojne (1994) in ureditvi meje s Savdsko Arabijo²⁹ (2000) je Jemen dobil precejšno mednarodno pomoč, s pomočjo IMF so utrdili državne finance in vzpostavili razmeroma uspešno gospodarstvo, vendar ga pestijo hitra rast prebivalstva, visoka brezposelnost in korupcija. Jemen se spopada tudi z visoko inflacijo (2006 je znašala 21,6 %). Država je začela z obsežnimi ekonomskimi reformami s katerimi želijo zmanjšati revščino in brezposelnost, privatizirati okoli 100 državnih podjetij (70 % od vseh javnih podjetij), povečati makroekonomsko stabilnost ter izboljšati podjetniško klimo v državi, ki je zaradi preteklih političnih nestabilnosti na zelo nizki ravni.

Ključna komponenta ekonomske prihodnosti Jemna je uspeh prostotrgovinske in obrtne cone v Adenu, povezane z novim kontejnerskim pristaniščem. Pristanišče leži v Adenskem zalivu, na izhodu z Rdečega morja. Poslovno priložnost vidijo v uporabi pristanišča v tranzitnem prometu, za premestitev kontejnerjev z večjih ladij na manjše, saj bi se s tem močno skrajšal čas plutja (do bolj oddaljenih lokacij celo 2 do 3 dni). Za namene tranzitnega letalskega prometa so obnovili tudi letališče. Da bi pospešili razvoj industrije in predvsem privabili tuje investitorje, je država znižala cene nepremičnin v coni tudi na 50 % povprečnih cen v regiji. Državni prihodki od prostotrgovinske cone naj bi v prihodnje, po končanih reformah, zrasli na 5 mrd. \$ letno. *Industrija* je zaenkrat še slabo razvita, prevladuje petrokemična industrija, živilska, tobakna in industrija gradbenega materiala. Zaradi gradnje številnih hotelov, restavracij, elektrarn in bolnišnic je postal Jemen privlačen za gradbena podjetja kot tudi dobavitelje specifične opreme za bolnišnice in elektrarne.

Nafta predstavlja največji del državnih prihodkov (2002 okoli 87 % vrednosti izvoza in 22,4 % BDP). Z ureditvijo meje s Savdsko Arabijo so postala črpališča na severu na voljo za izkoriščanje, kar je spodbudilo vstop tujih naftnih družb v naftni sektor in povečalo produkcijo. Pridobivanje zemeljskega plina je zaenkrat skromno, črpanje in transport pa je v rokah podjetja Yemen Natural Gas Company.³⁰ Obsežen projekt za črpanje in transport LNG, ki bi pomenil za Jemen pomemben vir prihodkov in vir investicij za odpravo revščine, je dokončan približno do četrte. Tuje institucije močno kritizirajo mlačnost države pri izkoriščanju LNG. Jemen velja tudi za močno skorumpirano državo, saj vladajoča elita svoje osebne interese postavlja pred nacionalni ekonomski razvoj.

²⁹ Med Zalivsko vojno je Jemen podpiral Irak, zato je Savdska Arabija opustila vso pomoč in izgnala iz države približno 850.000 jemenskih delavcev. Tudi ZDA so bistveno zmanjšale gospodarsko pomoč in to je povzročilo hudo gospodarsko krizo in politično osamitev Jemna (Natek, 2006, str. 272).

³⁰ Največji lastnik je francoski Total SA (39,6 %), državi Jemen (21,75 %) naj bi prihodnji razvoj podjetja v dvajsetih letih prinesel 10–20 mrd. \$.

S *kmetijstvom* se ukvarja polovica vsega prebivalstva (okoli 20% BDP). Na majhnih kmetijah (47,5% jih ima manj kot 1 ha obdelovalne površine) so glavni pridelki žito, povrtnine, krompir in sadje. Na več kot 50.000 ha gojijo kat³¹ (sveže listje žvečijo kot poživilo), ki je izpodrinil v preteklosti zelo pomembno pridelovanje kave. V pokrajini okoli Adena pridelujejo bombaž, v obalnem pasu pa še dateljne, tobak in banane za izvoz. *Ribištvo* se je ohranilo predvsem na bogatih ribolovnih območjih ob obalah Adena (131.000 ton).

Turizem je skromen zaradi političnih napetosti in delovanjem islamskih skrajnežev, povezanih s teroristično skupino Al Kaida. Po 11. septembru se je število turistov še zmanjšalo (prihodki od turizma so v tistem obdobju padli z 76 mio. na 54 mio. \$), zato je država sprejela stroge varnostne ukrepe za izkoreninjenje terorističnih aktivnosti po državi. Kljub temu je turizem po ustvarjenem prihodku drugi najpomembnejši sektor, saj daje zaposlitev mnogim turističnim vodičem, voznikom in hotelskemu osebju. Država ima namreč mnogo naravnih in kulturnih znamenitosti, ki jih lahko uspešno trži, vlagajo pa tudi v posodobitev in povečanje hotelskih zmogljivosti (ArabDataNet, 2007).

Revščina je močno povezana s pomanjkanjem pitne vode. Razpoložljivost pitne vode, ki znaša 198 m³ na osebo, je namreč med najnižjimi v svetu, hkrati pa ima Jemen zelo visok delež uporabe vode v kmetijstvu. Glede na projekcije rasti prebivalstva, katerega število se bo do leta 2025 podvojilo, se bodo zaloge pitne vode zmanjšale za tretjino. V državi je že viden t. i. »vodni stres«. Naraščajoča urbana poraba vode prihaja v konflikt z uporabo v kmetijskih predelih, kar stopnjuje napetosti med prebivalstvom ter stopnjuje pomen obvladovanja vodnih izvirov. Kar dve tretjini vode, ki se porabi v mestih, v mesta s tankerji dostavlja privatni sektor (Human Development Report, 2006, str. 144).

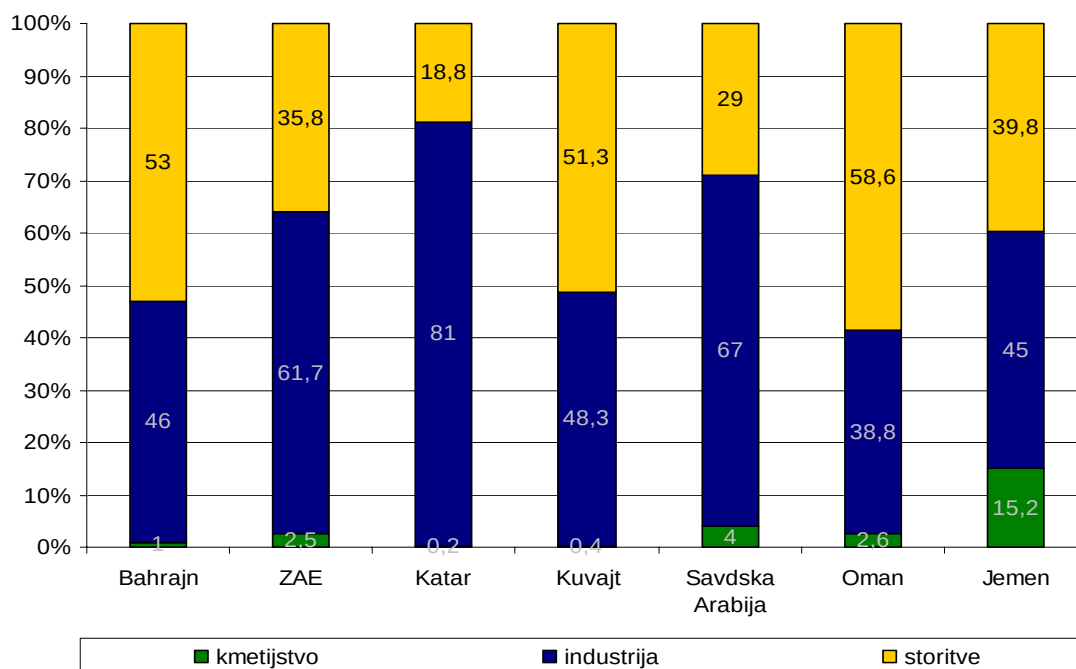
6. POVZETEK PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI EKONOMSKE PRIHODNOSTI DRŽAV ARABSKEGA POLOTOKA

Slika 6 zelo nazorno kaže dve lastnosti sestave BDP držav Arabskega polotoka: krepitev storitvenega sektorja in majhen delež kmetijskega sektorja. Velik delež industrije prevladuje v največjih proizvajalkah nafte in zemeljskega plina, to so Saudska Arabija, Katar in ZAE. Industrija je močno povezana s črpanjem ter predelavo nafte in zemeljskega plina, saj je ostale industrije zelo malo. Diverzifikacija gospodarstva, krepitev finančnega sektorja in turizma so

³¹ Kat je manj poznana droga, ki jo pridelujejo predvsem v afriških državah in Jemnu. Kljub temu da je v večini držav prepovedana droga, je njegova distribucija zelo pomemben del jemenske ekonomije, saj predstavlja tretjino kmetijske pridelave. Vlada je njegovo gojenje obdavčila, vendar je to premalo, da bi dosegla zmanjšanje problemov, ki jih povzroča njegovo uživanje. Kar 60 % moške populacije Jemna in 35 % žensk, je WHO klasificirala kot dnevne uporabnike kata. Njegovo uživanje pa so povezali s socialnimi problemi in revščino (Wikipedia, 2007).

dejavniki, ki bodo v prihodnje povečevali rumeni del stolpcev na grafu.

Slika 6: Sestava BDP po sektorjih (za 2006 v %)

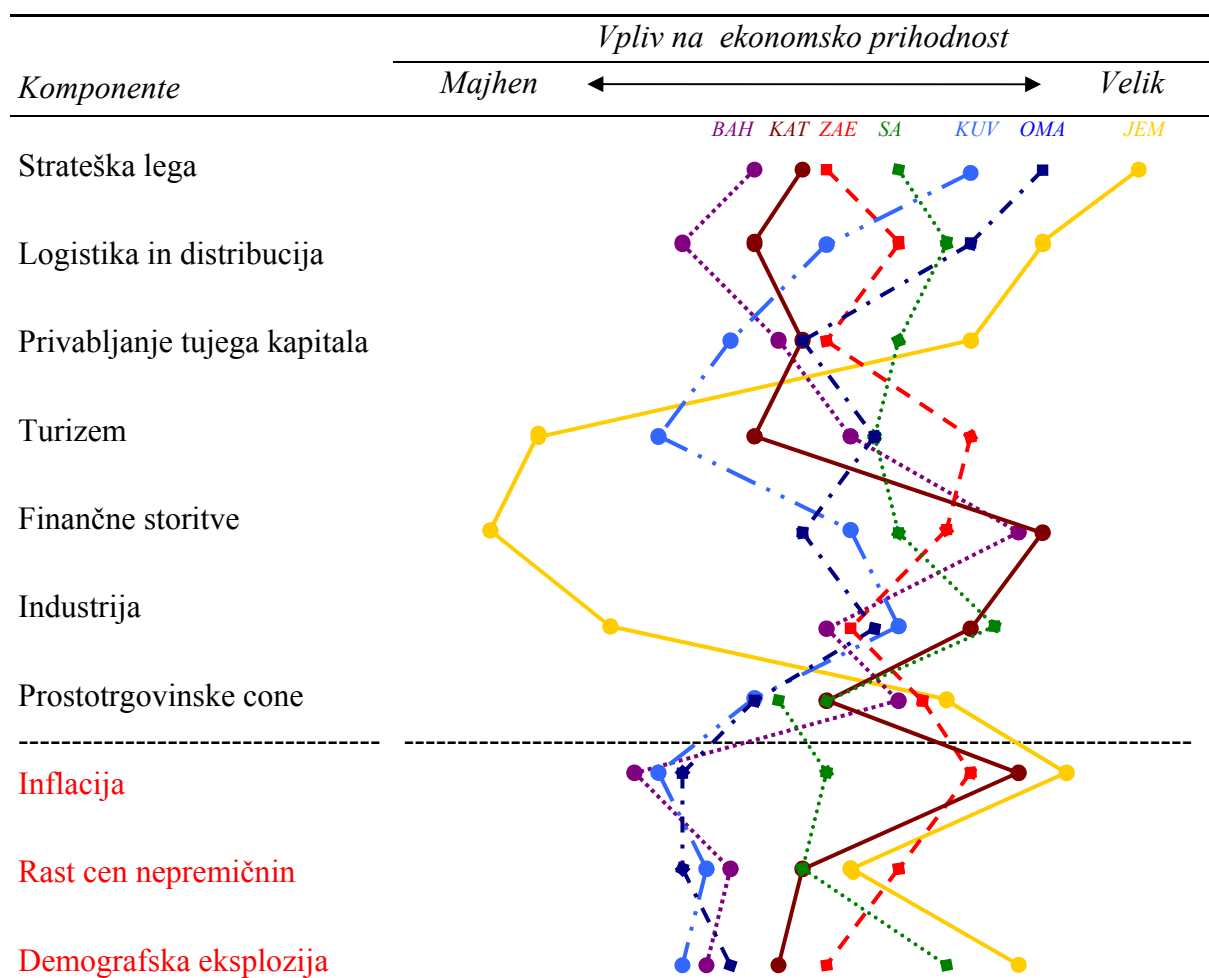
Vir: Wikipedia, 2007; CIA world factbook.

S povečevanjem pomena naftnega sektorja so se pojavile nove razvojne usmeritve in priložnosti:

- izkoristiti ugodni strateški položaj in postati vodilni finančni center in most med vzhodno Azijo in Evropo,
- sodelovati v okviru GCC in utrditi položaj regije v mednarodni konkurenčnosti,
- v okviru GCC izoblikovati logistični in distribucijski center med vzhodno-azijskimi velikani, EU in ZDA (kontejnerski ladijski promet, letalski promet ter skladiščenje blaga),
- nadaljevati razvoj turizma v začrtanih smernicah,
- izkoristiti nafto in zemeljski plin dokler še lahko,
- vključevati domačo delovno silo v gospodarstvo, ki pomeni razvoj izobraževalnega sistema, povečevati ugled univerz ter dotok tujih študentov.

Strategija diverzifikacije prinaša v gospodarstvo poleg priložnosti tudi nevarnosti. Največja nevarnost je nespametno investiranje petrodolarjev in povečevanje makroekonomske nestabilnosti. Vsako gospodarstvo ima neko zgornjo mejo absorpcije kapitala, ki se ji države na Arabskem polotoku z lastnim investiranjem petrodolarjev in pritokom tujega kapitala nevarno približujejo.

Slika 7: Vpliv priložnosti in nevarnosti na ekonomsko prihodnost držav Arabskega polotoka

Legenda: ● Bahrajn, ● ZAE, ● Katar, ● Kuvajt, ● Saudska Arabija, ● Oman, ● Jemen. Komponente, ki predstavljajo nevarnost so pod črtkano črto, označene z rdečo barvo.

Vir: Lastni vir.

Države z najvišjo inflacijo (ZAE, Katar in Jemen) bodo morale spremeniti svojo makroekonomsko politiko v smeri denarnega zaostrovanja. Z odpravo trdnega deviznega tečaja (vezava na dolar) bodo dobile države GCC še nekaj dodatnega manevrskega prostora pri omejevanju inflacije. Poleg makroekonomskih šokov pa lahko pospešen gospodarski razvoj prinese še vrsto drugih nevarnosti, ki lahko pomembno zaznamujejo ekonomsko prihodnost držav Arabskega polotoka:

- inflacija,
- nenadzorovana rast cen nepremičnin,
- onesnaževanje okolja,
- upočasnjevanje turizma (ne bo dosežena pričakovana stopnja donosa investicij, investiranje se bo prenehalo, v najslabšem primeru bi znalo v prihodnosti to območje postati mesto duhov in propadlih hotelov),
- po prenehanju naftnih prihodkov, bi zmanjšanje likvidnosti pregnalo banke in tuje investitorje,

- nove politične krize in nestabilnost v regiji,
- hitra rast prebivalstva ter povečevanje revščine med domačimi prebivalci,
- val nacionalizma med arabskim prebivalstvom, zaradi prevladujoče tuje delovne sile in vplivov zahodne kulture,
- nekonstruktivna konkurenčnost med državami,
- neizkušen ekonomski kader (mnogo napak v ekonomskih odločitvah je bilo zaradi močnega finančnega zaledja naftnih prihodkov oproščenih, v prihodnosti pa bodo kvalitetne investicijske odločitve ključnega pomena; učenje na napakah se bo šele začelo).

7. SKLEP

Ekonomska prihodnost z nafto bogatih dežel Arabskega polotoka bo temeljila na turizmu, finančnih storitvah in logistično distribucijskih dejavnostih. Za države je značilno tudi spodbujanje liberalizacije gospodarstva, zasebnega sektorja in podjetništva, saj je prisotnost države opazna le še v naftnem sektorju. V Dubaju nafta ni več glavni vir proračunskih prihodkov, zato je to cvetoče mesto lep primer sodobnega podjetniškega pristopa k lokalnemu razvoju. Za države GCC je značilen sodoben koncept razvoja regije v dveh smereh, to je z lastnim razvojem infrastrukture in podjetniškega potenciala ter s poskusi pritegnitve investitorjev z drugih območij. Razvojna strategija skupnosti, ki sem jo predstavil v 2. poglavju, temelji prvotno na razvoju lokalne infrastrukture. Ravno prisotnost komplementarnih domačih resursov pritegne od drugod dolgoročni podjetniški kapital in ne zgolj kratkoročnega, špekulativnega kapitala, katerega učinki so zelo dvomljivi. Države GCC so zelo uspešne tudi v razvoju tehnoloških inovacij, saj so panoge visoke tehnologije bistven nosilec nove razvojne pobude, omogočajo pa tudi učinkovito informacijsko podlago tujim investitorjem. Prostotrgovinske cone so zasnovane kot sodobne podjetniške cone z najspodobnejšo infrastrukturo in liberalnim davčnim sistemom. Kot posebnost držav GCC bi omenil tudi neverjetno učinkovit marketinški pristop k privabljanju tujih investitorjev. Pristop je podoben, kot je privabljanje turistov npr. v Dubaj, z velikimi transparenti in cenovno ugodnimi ponudbami, ki nam zadnje čase nenehno burijo domišljijo kadar se sprehodimo mimo turistične agencije.

V zadnjih dveh letih je opaziti trend vračanja petrodolarjev nazaj na evropska, ameriška in azijska tla. Vse več podjetij, pretežno naftnih velikanov v državni lasti, pa tudi industrijskih koncernov in investicijskih skladov ter finančnih ustanov, vlaga ogromne proračunske presežke v tujino. Čeprav vlagajo tudi doma, države ob Zalivu ne morejo absorbirati tolikšnih milijardnih presežkov. Za vlagatelje bosta v prihodnosti zanimiva predvsem Indija in Kitajska, zaradi hitro rastočih trgov in geografske bližine. Arabski vlagatelji so v zadnjih letih tradicionalno oblegali predvsem Veliko Britanijo, manj pa ZDA, kjer so bližnjevzhodna vlaganja še vedno zelo občutljiva tema. Prav zaradi zmanjševanja absorpcijske sposobnosti

gospodarstva in želje, da bi večji del denarja domačih investorjev ostalo doma, si želijo v državah GCC vzpostaviti močan finančni trg z učinkovitim bančnim sistemom ter konkurenčnim trgom vrednostnih papirjev, saj bi tudi preko borze absorbirali del presežne likvidnosti.

Grdi raček obravnavanih držav je Jemen. Gospodarstvo se zaradi nenehnih notranjih konfliktov ni razvijalo s takšno hitrostjo, zato bi več vzporednic našli pri primerjanju z revnimi afriškimi državami. Po letu 2000 je gospodarski napredek opaznejši, vendar če to apliciramo na razvojno strategijo skupnosti, je razvojna usmeritev narobe zastavljena. Država premalo pozornosti usmerja na razvoj domače infrastrukture. Veliko investira v fizično infrastrukturo (v industrijske cone) vendar z vidika človeškega dejavnika premalo v socialno in kulturno razvojno tkivo. Revščina na eni in bogati skorumpirani politiki na drugi strani, kažeta stanje v gospodarstvu, ki zelo slabo vpliva na podjetniško klimo v državi. Jemnu tudi grozi, da bo v primeru nevidnejših pozitivnih premikov v smeri socialnega razvoja vedno ostal zunaj elitne družčine, ki tvori GCC.

8. LITERATURA

1. Baldwin-Edwards Martin: Migration in the Middle east and Mediteranean. Atene : Global Commission of International Migration, 2005. 38 str.
2. Boncelj Gašper: EU predlaga blažje zmanjšanje emisij CO2. Delo, Ljubljana, 10.2.2007, str. 14.
3. Boškovič Dragiša: Kje so gospodarji sveta? Delo – Sobotna priloga, Ljubljana, 27.1.2007, str. 7.
4. Cirman Primož: Oči naftarjev uprte v Iran. Delo, Ljubljana, 2006, 194 (23.8.2006), str. 8.
5. Done Kevin, Simonian Haig: Dubai invests €1bn in Swiss aerospace deal. Financial Times, London, 8.5.2006.
6. Engdahl Wiliam F.: Stoljeće rata: Anglo-Američka naftna politika in novi svjetski poredak. Zagreb : AGM, 2003. 410 str.
7. England Andrew: Saudis build for less oil-dependet future. Financial Times, London, 2.3.2007.
8. Flere Janvid: Surovine v svetovnem gospodarstvu. Ljubljana : Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, 1995. 215 str.
9. Fouad Manal et al.: Public Debt and Fiscal Vulnerability in the Middle East. IMF Working paper 07/12. Washington D.C. : IMF, 2007. 34 str.
10. Gardiner Beth: Schools are flocking to Dubai. The Wall Street Journal, New York, 2007, 1-3.
11. Garton Ash Timothy: Svobodni svet. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 2006. 307 str.
12. Glas Miroslav: Sodobni podjetniški pristop k lokalnemu / regionalnemu razvoju. Ljubljana : Ekonomska fakulteta – Center za razvoj podjetništva, 2000. 36 str.
13. Gruden Mateja: Evropa izgublja delež v svetovnem turizmu. Delo, Ljubljana, 25.5.2007, str. 10.
14. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 346 str.
15. Kane Timothy, Holmes R. Kim, O'Grady Mary Anastacia: 2007 Index of economic freedom. Washington D.C. : The Heritage Foundation and Dow Jones & Company Inc., 2007. 76 str.
16. Kastner Kaja: Strategija mednarodnega trženja programske rešitve za elektronsko bančništvo na trgih Sveta zalivskih držav. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 91 str.
17. Kemp Richard: Veliki slikovni atlas sveta. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 1992. 80 str.
18. Kerr Simeon: Bahrain vies to reclaim financial role. Financial Times, London, 2.5.2007.
19. Kerr Simeon: Dubai bank merger seen as omen for Gulf consolidation. Financial Times, London, 10.3.2007a.
20. Kerr Simeon: Move by Kuwait fuels Gulf currency debate. Financial Times, London, 4.6.2007b.

21. Križanič Franc: Naftni šoki nekdaj in danes. Delo – Sobotna priloga, Ljubljana, 16.9.2000, str. 8-9.
22. Krušič Marjan: Severna Afrika in Arabski polotok. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 1994. 171 str.
23. Kuran Timur: The vulnerability of the arab states – reflection on the Ayubi thesis. The Independent Review vol. III, Oakland, 1998, 1, str. 111-123.
[URL: http://www.independent.org/pdf/tir/tir_03_1_kuran.pdf], 10.5.2007.
24. Leskovič Vendramin Tjaša: Nafta kot sredstvo zunanje politike držav Bližnjega vzhoda. Diplomsko delo. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2004. 78 str.
25. Lotrič Janez: Iraška kriza in naftna politika. Predavanje. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 18 str.
26. Mišigoj Nataša: Vpliv Iraške vojne na svetovni trg nafte. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 42 str.
27. Mrak Mojmir: Nafta in kolektivna naslonitev na lastne sile držav v razvoju. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1981. 201 str.
28. Natek Karel, Natek Marjeta: Države sveta. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 2006. 710 str.
29. Russett Bruce, Starr Harvey: Svetovna politika – izbira možnosti. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 1996. 414 str.
30. Samuelson Paul A., Nordhause William D.: Ekonomija. Ljubljana : GV Založba, 2002. 790 str.
31. Senjur Marjan: Gospodarska rast in razvojna ekonomika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1993. 525 str.
32. Spero Edelman Joan, Hart Jeffrey A.: The Politics of International Economic Relations. London : Routledge, 1997. 446 str.
33. Svetličič Marjan, Sicherl Pavle: Kitajci prihajajo: grožnja ali priložnost? Teorija in praksa, Ljubljana, 2006, 5–6, str 24.
34. Wallis Wiliam: Dubai's master of the monopoly game. Financial Times, London, 23.10.2006.
35. Winter L.Alan, Yusuf Shahid: Dancing with giants. Washington D.C. : The World bank and The Institute of Policy Studies, 2007. 272 str.
[URL: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2007/01/10/000020953_20070110150325/Rendered/PDF/383390Dancing0with0giants01PUBLIC1.pdf], 1.5.2007.

9. VIRI

1. Ahmadinedžad: Cene nafte še prenizke. E-Delo, Ljubljana, 2.4.2006.
[URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,132403&src=rp], 20.5.2007.
2. Annual Oil Market Chronology. EIA.
[URL: <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/AOMC/Overview.html>], 25.4.2007.

3. Annual Statistical Bulletin 2005. Dunaj : OPEC, 2006. 145 str.
[URL: <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/pdf/ASB2005.pdf>], 27.2.2007.
4. Arab Forum for Environment and Development: Why AFED?
[URL: <http://www.afedonline.org/en/inner.aspx?menuID=1>], 25.1.2007.
5. ArabDataNet.com: Country information.
[URL: <http://www.arabdatanet.com/country/profiles/profile.asp>], 22.5.2007.
6. Date Palm Cultivation. FAO.
[URL: <http://www.fao.org/DOCREP/006/Y4360E/y4360e00.htm>], 3.5.2007.
7. Dubai enters 2-3 years boom phase. AME Info, 14.2.2004.
[URL: <http://www.ameinfo.com/34753.html>], 6.3.2007.
8. Dubaj diha za goste. Delo, Ljubljana, 5.6.2006.
[URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,790,140658&fromsearch=1], 1.4.2007.
9. Dubaj – resnična fatamorgana. Joker, Ljubljana, 6/2005, 144.
[URL: <http://www.joker.si/article.php?rubrika=1&articleid=1704>], 13.4.2007.
10. F1 official website: F1 Theme park coming to Dubai.
[URL: <http://www.formula1.com/news/5243.html>], 26.5.2007.
11. GCC: Areas of cooperation.
[URL: <http://www.gcc-sg.org/cooperation.html#coop9>], 8.5.2007.
12. GCC: Statistical Bulletin 2006. GCC Statistical Department, 2006, 15.
[URL: <http://www.gcc-sg.org/gccstatvol15/toc/index1.htm>], 8.5.2007.
13. Gulf Air: About Gulf Air.
[URL: <http://www.gulfair.com/about/history.asp>], 23.5.2007.
14. Gulf Arab states ride the petrodollar boom. Financial Times, London, 28.12.2006.
15. Human Development Report 2006. New York : United Nations Development Program, 2006. 422 str.
16. International Energy Agency: An overview.
[URL: <http://www.iea.org/Textbase/about/docs/Overview.pdf>], 28.4.2007.
17. International Energy Outlook 2007. IEA, maj 2007. 220 str.
[URL: [http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484\(2007\).pdf](http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/0484(2007).pdf)], 8.7.2007.
18. International Migration in the Arab Region. Bejrut : Department of Economic and Social Affairs, Population Division UN, 2006. 28 str.
[URL: http://www.un.org/esa/population/migration/turin/Symposium_Turin_files/P09_Fargues.pdf], 30.4.2007.
19. Key World Energy Statistics 2006. Pariz : IEA, 2006. 79 str.
[URL: <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2006/key2006.pdf>], 17.4.2007.
20. Milijoni vernikov romajo v Meko. E-Delo, Ljubljana, 28.12.2006.
[URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,396,180522], 30.5.2007.
21. Ministrstvo za finance Republike Slovenije: Svetovna banka.
[URL: http://www.sigov.si/mf/slov/medn_fin/svetovna_bank.htm#2], 28.4.2007.
22. Monthly Energy Review: April 2007. EIA, str. 150.
[URL: www.eia.doe.gov/mer/pdf/pages/sec11_4.pdf], 28.4.2007.

23. Nasvet: V arabskem poslovnem svetu gre vse počasi. Finance, Ljubljana, 26.4.2007.
24. OPEC. [URL: <http://www.opec.org>], 25.4.2007.
25. Podobnik v Dubaju o energetiki in turizmu. Delo, Ljubljana, 9.2.2006.
[URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Delo&da=2d=0&pa], 2.4.2007.
26. Regional Economic Outlook 2006: Middle East and Central Asia. IMF, 2006. 47 str.
[URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2006/ENG/02/mreo0906.pdf>], 1.5.2007.
27. Šepet sedmega dne. Nedelo, Ljubljana, 18.4.2004.
[URL: http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,49&so=Nedelo&da=20040418&ed=&pa=16&ar=1cbfa230157c8d9cb7b33a3f7522dd8404&fromsearch=1], 2.4.2007.
28. The 2006 Transparency International Corruption Perceptions Index. Infoplease.
[URL: <http://www.infoplease.com/ipa/A0781359.html>] 30.4.2007.
29. Tourism 2020 Vision, WTO.
[URL: http://www.world-tourism.org/market_research/facts/market_trends.htm], 1.6.2007.
30. Transparency International Annual Report 2005. Berlin : Transparency International, 2006. 29 str.
31. Trgovati z zalivskimi državami – DDV v poslovni praksi. Dashofer, Ljubljana, 2006.
[URL: <http://dajatve.com/Zalivske=drzave=08.12.2006.htm>], 4.12.2006.
32. United Nations Documents Centre.
[URL: <http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm>] 25.4.2007
33. Unlocking the Employment Potential in the Middle East and North Africa. Washington D.C. : The World Bank, 2004. 287 str.
34. Usodni poljub. Slovenske novice, Ljubljana, 25.11.2006, str. 29.
35. What is OPEC?. Dunaj : OPEC Secretariat, 2005. 15 str.
36. Where Europe gets its gas from. BBC News Europe, London, 4.1.2006.
[URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4578350.stm>], 12.4.2007.
37. Wikipedia: Arabian Peninsula. [URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Arabia>], 6.5.2007.
38. Wikipedia: Emirates Airline.
[URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Emirates_Airline], 25.5.2007.
39. Wikipedia: Iranian Revolution.
[URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/IranianRevolution>], 23.4.2007.
40. Wikipedia: Islamic Banking Criticism.
[URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_banking_#_Criticism], 23.5.2007.
41. Wikipedia: Khat. [URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Khat>], 1.6.2007.
42. Wikipedia: Standard Oil Trust .
[URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Standard_Oil_Trust], 12.4.2007.
43. World Economic Outlook Database, April 2007. Washington D.C. : IMF, 2007.
[URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2007/01/data/index.aspx>], 16.5.2007.
44. World Energy Outlook 2005. Pariz : IEA Publications, 2006. 629 str.
45. World Migrant Stock – The 2005 revision. United nations population database.
[URL: <http://esa.un.org/migration/index.asp?panel=1>], 8.5.2007.

PRILOGE

SEZNAM PRILOG

PRILOGA 1: Seznam kratic in angleških terminov	1
PRILOGA 2: Porterjev diamant	3
PRILOGA 3: Islamsko bančništvo	5
PRILOGA 4: Zgodovina naftnega gospodarstva	7
PRILOGA 5: Gibanje realnih cen surove nafte	21
PRILOGA 6: Svetovne zaloge/produkcija nafte in zemeljskega plina	22
PRILOGA 7: Indeks ekonomske svobode za države Arabskega polotoka	26
PRILOGA 8: Indeks človekovega razvoja – HDI	28
PRILOGA 9: BDP in inflacija za države Arabskega polotoka	29
PRILOGA 10: Poraba prihodkov od nafte	30
PRILOGA 11: Javni dolg v državah Arabskega polotoka	31
PRILOGA 12: Dubaj – resnična fatamorgana	32
PRILOGA 13: Svetovni trend razvoja turizma	41

PRILOGA 1: Seznam kratic in angleških terminov

CPI	Corruption perceptions index – <i>Indeks zaznavnosti korupcije</i>
DIFC	Dubai International Financial Centre - <i>finančni investicijski sklad v Dubaju</i>
DSM	Doha Securities Market – <i>Borza vrednostnih papirjev v Katarju</i>
EIA	Energy Information Administration
EU	Evropska unija
FAO	Food and Agriculture Organisation of United Nation – <i>Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo</i>
FT	Financial Times
FTZ	Free trading zone – <i>prostotrgovinska cona</i>
GCC	Cooperation Council for the Arab states of the Gulf – <i>Zalivski svet za sodelovanje</i>
HDI	Human developement index – <i>Indeks človekovega razvoja</i>
IBRD	International Bank of Reconstruction and Developemen – <i>Mednarodna banka za obnovo in razvoj</i>
IDA	International Developement Association – <i>Mednarodno združenje za razvoj</i>
IEA	International Energy Agency - <i>Mednarodna agencija za energijo</i>
IMF	International Monetary Found – <i>Mednarodni denarni sklad</i>
JAFZ	The Jebel Ali free zone – <i>prostotrgovinska cona v Dubaju</i>
KOC	Kuwait Oil Company
KSE	Kuwait Stock Exchange – <i>Kuvajtska borza vrednostnih papirjev</i>
LNG	liquefied natural gas – <i>utekočinjen zemeljski plin</i>
MBA	Masters in Business Administration degree
MENA	Middle east and North Africa region – <i>države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike</i>
MNP	multinacionalno podjetje
NCB	National Commercial Bank – <i>banka v Saudski Arabiji</i>
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries – <i>Organizacija držav izvoznic nafte</i>
OZN	Organizacija združenih narodov
p. c.	per capita – <i>na prebivalca</i>
SIDF	Saudi Industrial Development Found – <i>Savdski sklad za razvoj industrije</i>
ZAE	Združeni arabski emirati
ZDA	Združene države Amerike
WB	World bank – <i>Svetovna banka</i>
WHO	World Health Organisation – <i>Svetovna zdravstvena organizacija</i>
WTO	World Tourism Organisation – <i>Svetovna turistična organizacija</i>

ANGLEŠKI TERMINI

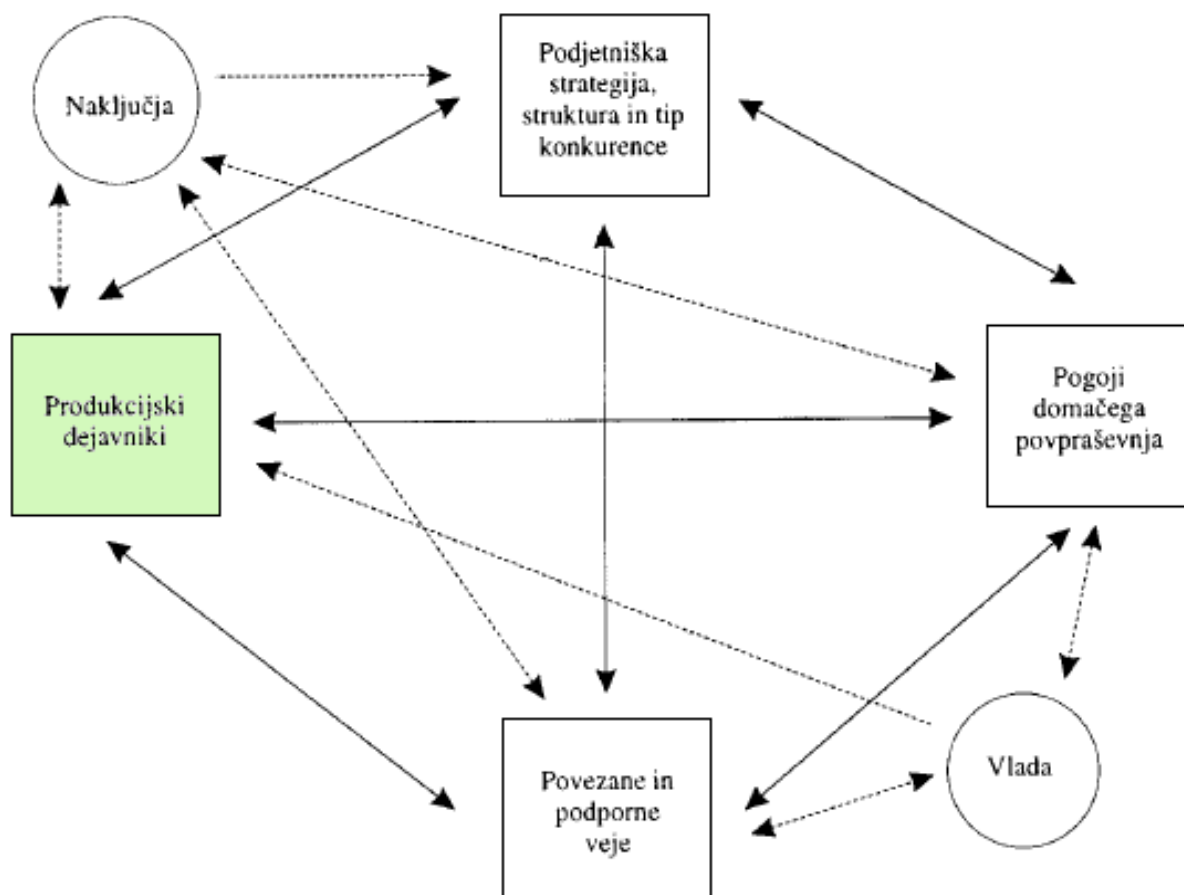
obstojni razvoj	<i>sustainable developement</i>
rentništvo	<i>rent seeking</i>
trgovanjem z ljudmi	<i>trafficking</i>

PRILOGA 2: Porterjev diamant

Pri preučevanju notranjega poslovnega okolja neke dežele je Porter navedel nekaj ključnih determinant gospodarstva, ki lahko na določeno gospodarstvo vplivajo zaviralno ali pospeševalno, odvisno od prisotnosti teh značilnosti, ki tvorijo t. i. Porterjev diamant (Jaklič, 1999, str. 38-40):

- *stanje na strani produkcijskih faktorjev*: pomembna je razpoložljivost produkcijskih faktorjev (npr. kvalificirana delovna sila, infrastruktura, naravni viri), njihova cena kot tudi znanje in sposobnosti te vire uspešno uporabiti;
- *stanje na strani domačega povpraševanja*: kakovostno domače povpraševanje deluje namreč pospeševalno, saj povečuje konkurenčnost domačih podjetij;
- *sorodne in podporne panoge*: gre predvsem za izkoriščanje sinergij, ki obstajajo med podjetji;
- *strategija podjetij, struktura in tržna konkurenca na domačem trgu*;
- *naključni in nepredvidljivi dogodki*;
- *delovanje vlade*: dodatna spremenljivka, ki lahko pomembno vpliva na dogajanja v gospodarskem sistemu neke države, saj vključuje delovanje vlade na vseh ravneh.

Slika: Porterjev diamant

Vir: Jaklič, 1999, str. 40.

Tudi Porterjev diamant je medsebojno pospešujoč oz. zavirajoč sistem, zato bogastvo naravnih virov ni dovolj za ugodno stanje gospodarskega sistema. Vpliv ene determinante je odvisen od stanja drugih. Pomembno je omeniti tudi spremenljivke, ki jih Porter v svoji analizi konkurenčnosti gospodarstev ne zajema, a predstavljajo velik problem oz. izziv v velikih naftnih gospodarstvih in jih bom opisal v naslednjih poglavjih v kontekstu pomena nafte v svetovnem gospodarstvu. Sem spadajo predvsem različen kulturni kontekst posameznih držav in vpliv globalizacije oziroma vloge multinacionalnih podjetij (prepad med islamom in zahodnim svetom), vloge lokalnih vlad, politična nestabilnost in plemenski spori zaradi bogatih naftnih nahajališč (Nigerija), korupcija in podeljevanje koncesij tujim podjetjem (arabski šejki), ekonomski nacionalizem (Latinska Amerika).

PRILOGA 3: Islamsko bančništvo

Islamsko bančništvo se je razvilo v šestdesetih letih prejšnjega stoletja z ustanovitvijo prve banke v Egiptu 1963. Pred tem časom je na Bližnjem vzhodu vladalo le nekaj pomembnih družin in poslovnih združb, ki so obvladovale večino premoženja tega sveta. Ker islamske banke niso obstajale in posledično ni bilo mogoče investirati v skladu z islamskim prepričanjem, so presežke plemenitili v zahodnih bankah. Šele z naraščanjem pomena nafte ter izvoza iz teh držav se je povečalo premoženje posameznikov in s tem potreba po investiranju denarja v skladu z verskim prepričanjem – *Shari'ah*. Kot odgovor na vse večje povpraševanje po islamskih finančnih institucijah so se začele ustanavljati islamske banke na območjih z muslimanskim prebivalstvom.

Shari'ah definira štiri večje prepovedi, ki se nanašajo na islamske finance in se po tem razlikujejo od zahodnega poznavanja financ.

Eden izmed najpomembnejših principov islamskih financ je zapisana prepoved obresti. Namesto obresti se uveljavlja *riba*. Riba dobesedno pomeni dodatek, ki ga dobi oseba, ko prevzame tveganje za lastništvo. V praksi to pomeni, da posojilodajalec dobi vnaprej dogovorjen znesek za posojen denar. Prepoved obresti naj bi preprečila izkoriščanje in povečala socialne koristi; islam namreč poudarja družbeno in socialno blagostanje.

Naslednji koncept je znan pod imenom *gharar* in pomeni negotovost v pogodbah. Podpisnik pogodbe v določenih primerih sklone pogodbo, ne da bi bil prepričan, da se bo ta tudi izpolnila, zaupa v izpolnitev negotovega dogodka in to je prepovedano.

Tretja prepoved se nanaša na tvegane igre, *masir*, ki lahko privedejo do nemoralnosti in ostalih socialnih negotovosti, revščine. Ta prepoved neposredno vpliva na znane finančne instrumente, kot so opcije, »forward« in »future« pogodbe. Uporaba le-teh ni dovoljena. Zadnja prepoved se nanaša na prepoved določenih produktov, kot so svinjina in alkohol.

Ker v islamskem svetu velja prepoved obresti, se postavlja vprašanje načina financiranja bank. Baza depozitov izhaja iz dveh virov. Transakcijski depoziti so podobni zahodnim, s to razliko, da ne izplačujejo obresti. Islamske banke ob tem zagotavljajo nominalno vrednost transakcijskih depozitov. V nasprotju s temi pa obstajajo investicijski depoziti, ki so podobni delnicam podjetja. Namesto plačila fiksne zneske obresti banka izplača prihodek, osnovan na dobičku investicij, zaradi česar nominalna vrednost investicijskega depozita ni zagotovljena. Poleg lastniškega kapitala so depoziti največji vir dolžniškega kapitala. Banke imajo na razpolago široko paleto finančnih instrumentov, v katere lahko investirajo kapital. Kot v običajnem tudi v islamskem bančništvu delimo instrumente na lastniške in dolžniške.

Lastniški instrumenti so (Kastner, 2004, str. 49-51):

- *modaraba*: v primeru te pogodbe islamska finančna institucija priskrbi kapital za financiranje projekta, medtem ko podjetnik uporabi svoje upravljaljske ali katerekoli

druge sposobnosti. Pri financiranju takega projekta finančna institucija izda samo sredstva investitorjev in ne lastnih sredstev. Po plačilu za upravljaljske sposobnosti finančna institucija od podjetniškega dobička odbije določen znesek za storitve upravljanje s sredstvi, preostali del dobička pa je razdeljen med investitorje;

- *mosharaka*: ta pogodba je zelo podobna modarabi, z razliko da v tem primeru vloge partnerjev niso razdeljene na financiranje in upravljanje. Deljena je provizija na kapital in upravljaljske sposobnosti;
- *prednostne delnice*: v skladu s Shari'ah je dopustno uporabiti različne razrede delnic.

Dolžniški instrumenti so (Kastner, 2004, str. 49-51):

- *morabaha*: s to pogodbo islamska finančna institucija kupi določeno blago in ga proda kupcu z odlogom plačila po vnaprej določeni ceni. Dobiček institucije je razlika med nakupno in prodajno vrednostjo blaga. Kupec se lahko odloči za takojšnje ali poznejše plačilo. Večinoma so te pogodbe kratkoročne;
- *ijara*: s to pogodbo islamska institucija kupi nepremičnino ali premičnino in jo da v najem po ceni, ki je periodično revidirana in popravljena. Dobiček iz tega naslova je upravičen, ker je institucija lastnik predmeta in sprejme tveganje njegovega pravilnega delovanja. Nakup po preteku najemne pogodbe je zaradi negotovosti, izhajajoče iz opcij, prepovedan, obstaja pa možnost, da kupec po izteku najema vnaprej soglaša, da bo kupil predmet pogodbe;
- *mukarada*: ta instrument je podoben obveznici, izdani s strani islamske finančne institucije za financiranje določenega projekta. Investitorji nimajo glasovalne pravice, imajo pa pravico, da so udeleženi pri dobičku ali izgubi;
- *istisna'*: v tej pogodbi se ena stranka zaveže k nakupu dobrin, proizvedenih s strani drugega, z izvedbo plačila na določen datum v prihodnosti. Razlika med *istisna'* in *salam* pogodbo je, da se slednja uporablja za doktrine, ki sicer ne bi bile proizvedene.

PRILOGA 4: Zgodovina naftnega gospodarstva

1. Naftno gospodarstvo do druge svetovne vojne

Komercialno izkoriščanje nafte se je začelo sredi 19. stoletja v ZDA. Tu je že v zgodnjem obdobju prišlo do popolne monopolizacije črpanja in predelave nafte, kjer je imel prevladujoč vpliv na celotnem svetovnem naftnem trgu ameriški Standard Oil Trust.¹ Ker so se na trgu začele pojavljati nove naftne družbe, so ameriška naftna multinacionalna podjetja kmalu spoznala, da bodo na tujih trgih lahko ohranila monopol le, če pridobijo nadzor nad bogatejšimi nahajališči nafte na Bližnjem vzhodu. Tako se je konkurenčni boj med naftnimi družbami za prodajo samih naftnih derivatov prenesel v boj za pridobitev novih nahajališč nafte. Prva koncesijska pogodba za izkoriščanje nafte je bila podpisana leta 1901 med Britancem Williamom Knox d'Arcyjem in perzijsko vlado. Pogoji koncesijskih pogodb pred drugo svetovno vojno so bili odsev medsebojnih odnosov med državami proizvajalkami nafte in MNP kot predstavniki razvitega kapitalističnega sveta ter so bili skrajno ugodni za MNP. Ta so pridobila ekskluzivno pravico raziskovanja in črpanja nafte na celotnem ozemlju, določenem v pogodbi. Poleg tega so imela popolno svobodo pri odločanju o investiranju, ravni proizvodnje in cen. Za vse te ugodnosti so naftna MNP plačala le določen fiksn znesek ob sklenitvi pogodbe in določen delež doseženega dobička (Mrak, 1981, str. 41, 48, 49). Posest surovinskih virov nafte je postala za države industrijskega centra pomembna tudi zato, ker preskrba s surovinami ni postala bistvena samo za funkcioniranje gospodarstva v stanju miru, ampak tudi v primeru vojne. V povezavi z novimi tehnologijami je dobila nafta nov strateški pomen in njeno zagotavljanje je postalo eden temeljnih strateških političnih ciljev. Taka surovinska politika je bil eden od dejavnikov, ki so privedli do prve svetovne vojne. Rezultat te politike je bil, da so ZDA in Velika Britanija v dvajsetih letih 20. stoletja komercialno in politično nadzorovale okoli 76 % svetovnih rezerv nafte. (Flere, 1995, str. 16).

Zaradi ostrih cenovnih vojn med največjimi naftnimi MNP, je bil leta 1928 podpisan sporazum »treh velikih«, med Royal Dutch/Shell, Standard Oil in Anglo-Persian Oil Company,² ki je določal medsebojne odnose, predvsem na področju delitve trga in enotne politike cen. Na podlagi te oligopolne razdelitve svetovnega naftnega tržišča, podkrepljene z ugodnimi koncesijskimi pogodbami, so največja naftna MNP popolnoma obvladovala svetovno naftno gospodarstvo, brez bojazni novih cenovnih vojn. Istega leta je bil podpisan tudi sporazum Red Line. Z njim so se družbe zavezale, da bodo v vseh raziskovanjih nafte na dogovorjenem območju (Savdska Arabija, Irak, Turčija, Jordanija in Sirija) sodelovale kot partnerji. Ta sporazum je omogočil prodor ameriških naftnih MNP na območje srednje-

¹ Standard Oil (Esso) je bil ustanovljen leta 1870 in je bil eden prvih in največjih naftnih MNP. Leta 1911 je bil na podlagi Shermanovega protimonopolnega zakona razbit na 34 manjših podjetji, med katerimi sta danes največja Exxon in Chevron (Wikipedia, 2007).

² Leta 1954 Anglo-Persian Oil Company postane British Petroleum Company (BP).

vzhodnih nahajališč nafte (Mrak, 1981, str. 42).

Medsebojni odnos naftnih MNP je bil vseskozi kombinacija boja in sodelovanja, saj so se dobro zavedala svoje moči in moči tekmecev. Vendar je strah pred cenovno vojno, ki bi lahko spodkopala njihov skupni interes – dominacijo na svetovnem naftnem trgu – vzpostavil nov naftni red v tridesetih letih. V njem je prevladovalo sedem največjih MNP, ki so sestavljala kartel naftnih družb, imenovan »sedem sester« (Mrak, 1981, str. 43). Kartel petih ameriških (Standard Oil of New Jersey – danes Exxon, Standard oil Of California – danes Chevron, Gulf, Mobil, Texaco), ene angleške (British Petroleum) in mešane angleško-nizozemske družbe (Royal Dutch/Shell) je najprej pridobil nadzor nad domačo naftno industrijo, kar pomeni, da je nadzoroval vse zaloge, oskrbo, transport, predelavo, trženje ter raziskovalno in predelovalno dejavnost (Spero, Hart, 1997, str. 276). Skozi celotno obdobje prevlade je omenjenih sedem družb praktično onemogočalo vstop novim naftnim družbam na trg.

Državam, ki so imele nadzor nad naftnimi nahajališči, je to lastništvo omogočilo doseganje izjemnih dobičkov na vloženi kapital, obenem pa velike dohodke od trgovine z nafto in prevozom, dobave opreme, kot tudi nova delovna mesta, razvoj bančnih in zavarovalnih storitev zaradi investicijskih dejavnosti ipd. Kljub temu da je veljala »politika odprtih vrat«, ki je omogočala vsem deželam redno dobavo surovin v okviru liberalizirane multilateralne trgovine, pa največjim surovinskim porabnikom brez lastnih virov (Italija, Nemčija, Japonska) to ni ustrezalo, zato je ta položaj spodbujal kolonialne težnje, ki so botrovale drugi svetovni vojni (Flere, 1995, str. 17).

2. Naftno gospodarstvo po drugi svetovni vojni

Obdobje pred drugo svetovno vojno je bilo obdobje uvajanja nafte kot pomembnega energetskega vira, po njej pa je nafta popolnoma prevladala. V celoti se je svetovna poraba od leta 1945 do prve naftne krize leta 1973 povečevala za 7 % letno oz. se je podvojila vsakih deset let.

Tabela: Svetovna proizvodnja nafte (v milijon ton) v letih 1938–68

							<i>Povečanje</i>	<i>Letna stopnja</i>
<i>1938</i>	<i>1948</i>	<i>1950</i>	<i>1955</i>	<i>1960</i>	<i>1965</i>	<i>1968</i>	<i>v %</i>	<i>rasti v %</i>
250	467	523	772	1.054	1.511	1.924	412	7,3

Vir: Flere, 1995, str. 18.

Druga svetovna vojna je na svetovnem naftnem trgu povzročila vrsto sprememb, predvsem pa je sprožila proces sprememb v odnosih med državami proizvajalkami nafte in naftnimi MNP, kar je zmanjšalo dominacijo »sedmih sester«. V naftnem sektorju se je povečala konkurenca

pri pridobivanju koncesij za raziskovanje in črpanje nafte. V posle so se vključila številna naftna MNP iz ZDA, Japonske in evropskih držav. Njihov prihod v naftni sektor so spodbujali predvsem visoki dobički največjih naftnih MNP. Tudi vključitev v naftne posle je postala sorazmerno lažja zaradi standardiziranih tehnologij črpanja in raziskovanja ter spremenjenega odnosa držav proizvajalk nafte, zaradi odkritja novih nahajališč sredi šestdesetih let.

Nova odkritja naftnih polj so imela za posledico bistveno povečanje proizvodnje surove nafte. Kljub temu da so države proizvajalke nafte zaostrovale koncesijske pogoje, se je čedalje več družb vključevalo v naftne posle, saj so pogosto nastopale povezano, kar jim je omogočalo zmanjševati finančno breme in tveganje v raziskavah. Čeprav se je svetovna potrošnja nafte povečevala, je zaradi vse višjih stopenj rasti proizvodnje surove nafte njena cena začela padati. V boju za trg so morale naftne družbe sofinancirati izgradnjo rafinerij ob naftnih poljih, v zameno pa jim je bila dodeljena pravica do ekskluzivnega oskrbovanja teh rafinerij s surovo nafto.

Zelo pomembna značilnost obdobja po drugi svetovni vojni je povečana vloga držav proizvajalk nafte in krepitev nacionalizma v teh državah. Močni državni interesi v naftnem sektorju niso bili le posledica povečane strateške pomembnosti nafte, temveč tudi močnega vpliva naftnega sektorja na celotno gospodarstvo države. Ta je v vseh državah pomemben vir proračunskih dohodkov, močno pa vpliva še na plačilno bilančni položaj in preko njega na strategijo gospodarskega razvoja ter ves način življenja v posamezni državi (Mrak, 1981, str. 45-46).

3. OPEC – Organizacija držav izvoznic nafte

Prvi koraki, ki so vodili k ustanovitvi Organizacije držav izvoznic nafte, so bili storjeni že leta 1949, ko je Venezuela predlagala Iranu, Iraku, Kuvajtu in Savdski Arabiji skupen pristop v dogovarjanju s tujimi MNP. Potreba po tesnejšem sodelovanju se je jasneje pokazala, ko so leta 1959 naftne družbe enostransko znižale postavljene cene venezuelske surove nafte za 25 centov, ravno tako pa so znižale tudi cene nafte z Bližnjega vzhoda za 18 centov. Kot posledica tega je bil še istega leta sklican prvi Arabski naftni kongres v Kairu, kjer so sprejeli resolucijo, s katero so zahtevali, naj se naftne družbe posvetujejo z vladami držav proizvajalk nafte, preden sprejmemo kakršnekoli enostranske ukrepe glede cen surove nafte. Avgusta 1960 so naftne družbe zopet znižale postavljene cene bližnjevzhodne nafte za 14 centov za sod. Zato so se na povabilo iraške vlade 14. septembra 1960 v Bagdadu sestali vladni predstavniki Irana, Iraka, Kuvajta, Savdske Arabije in Venezuele, da bi razpravljali o cenah nafte. Rezultat te konference je bila ustanovitev OPEC, stalne medvladne organizacije (OPEC, 2007).

Glavna naloga OPEC je koordiniranje naftne politike držav članic, usklajevanje proizvodnje

in prodaje nafte na svetovnem naftnem trgu, stabilizacija cen nafte z dogovorjenimi kvotami³ in tako zagotavljanje stalnih prihodkov od nafte državam proizvajalkam ter redno zagotavljanje oskrbe z nafto državam uvoznicam. Poleg varovanja lastnih interesov pa OPEC zagovarja tudi mednarodni dialog, ki naj bi zmanjšal razlike med bogatimi in revnimi ter državami v razvoju. Čedalje večji poudarek je tudi na racionalizaciji porabe energije ter s tem povezanim vedno bolj perečim problemom varovanja okolja (What is OPEC?, 2005, str. 9, 12).

Statut OPEC dopušča možnost članstva v organizaciji vsem državam z znatnim izvozom surove nafte, ki imajo podobne interese kot države članice OPEC. Polnopravne članice so lahko poleg ustanovnih članic le članice, katere članstvo podpre Konferenca.⁴ OPEC ima trenutno 12 članic, saj je prvega januarja 2007 Angola postala polnopravna članica.

Za OPEC je značilna regionalna razpršenost članic, saj lahko tako širi svoj interes po celem svetu. Članice se razlikujejo tudi po ekonomski in industrijski razvitosti. Kljub velikim rezervam nafte so namreč to predvsem države v razvoju z nizko stopnjo ekonomske in industrijske razvitosti. Zaradi različnih pozicij naftnih rezerv in različnih ekonomskih struktur so se znotraj OPEC-a oblikovali dve skupini držav. V prvo skupino so uvrščene t. i. pušavske države z velikimi zalogami nafte in visokim BDP p. c. in skoraj popolno odvisnostjo od prihodkov od izvoza nafte. V drugo skupino sodijo države s skromnimi zalogami in nizkim BDP p. c., ki večino prihodkov ustvarijo s kmetijstvom in turizmom. Skupini imata različne interese na svetovnem naftnem trgu, kar otežuje enotno politiko (Mišigoj, 2004, str. 12). Do razlik prihaja tudi zaradi različnih političnih struktur, saj imajo nekatere članice demokratično ureditev, nekaterim pa še vedno vladajo diktatorji. Tudi s tega vidika lahko razdelimo države v dve skupini. V prvo spadajo države, ki zagovarjajo visoke cene nafte (Iran, Libija) in so politično nastrojene zoper zahodne države. Druga skupina so simpatizerji z Zahodom, ki zagovarjajo nizke cene nafte (Katar, Kuvajt, Savdska Arabija) in ne težijo k radikalni politiki.

Vpliv OPEC je bil na začetku na naftnem trgu zelo šibak. Vendar je zaradi naraščajoče porabe nafte po svetu, ki ji je botrovala nizka cena, in dejstva, da je bilo po drugi svetovni vojni na Bližnjem vzhodu odkritih kar tri četrtine od celotnih na novo odkritih zalog nafte, krepil svoj vpliv v naftni industriji. V začetku sedemdesetih let je bistveno zvišal tržni delež prodaje in dokončno prevzel kontrolo trga.

³ Sistem kvot je OPEC uvedla leta 1983. S kvotami je določena količina načrpane surove nafte za vsako državo članico posebej, s čimer so želeli vplivati na razmerje med ponudbo in povpraševanjem po nafti in posredno na cene nafte.

⁴ Najvišji organ organizacije OPEC, ki ga sestavlja delegacija ministrov držav članic, se sestane vsaj dvakrat letno in določi splošne usmeritve delovanja OPEC ter načine za uresničevanje ciljev (OPEC, 2007).

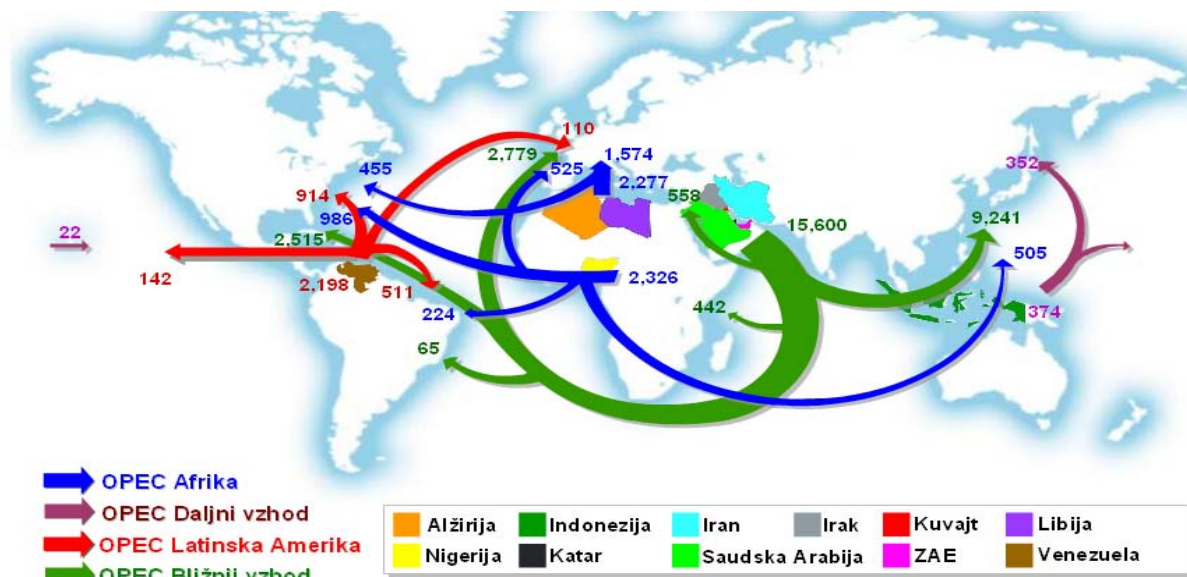
Tabela: Produkcija surove nafte v državah članicah OPEC za leto 2005 brez Angole
(v 1000 sodčkah/dan)

<i>Država članica (leto včlanitve)</i>	<i>Načrpana nafta</i>
Alžirija	(1969) 1.352,0
Indonezija	(1962) 1.059,3
Irak	(1960*) 4.091,5
Iran	(1960*) 1.912,7
Kuvajt	(1960*) 2.573,4
Libija	(1962) 1.693,2
Nigerija	(1971) 2.365,9
Katar	(1961) 765,9
Saudska Arabija	(1960*) 9.353,3
ZAE	(1967) 2.378,0
Venezuela	(1960*) 3.128,0
OPEC	30.673,3

* ustanovna članica

Vir: Annual Statistical Bulletin 2005, 2006, str. 23.

Slika: Vpliv OPEC na naftni trg leta 2005 (v 1000 sodčkah/dan)

Vir: OPEC, 2007.

4. Naftna kriza v sedemdesetih letih

V letih 1972–76 je v svetu prišlo do krize v preskrbi z večjim številom osnovnih surovin, predvsem z nafto. V letih 1973–74 je OPEC, na katerega je tedaj odpadlo tri četrtine

svetovnega izvoza nafte, dosegel štirikratno povečanje cen surove nafte in zaradi političnega pritiska na Zahod uvedel prepoved izvoza nafte v glavne industrijske dežele (v zvezi z arabsko-izraelskim konfliktom⁵). To je bila prva večja manipulacija cen s strani OPEC. Hkrati so mnoge članice OPEC nacionalizirale naložbe zahodnih naftnih družb. Te akcije so močno povečale finančno moč držav izvoznic nafte in s tem pripeljale do novih finančnih odnosov v svetu (Flere, 1995, str. 22).

4.1. Arabski nacionalizem in inteligenca

Navedena surovinska kriza je spremenila stališča razvitih in nerazvitih. Prvi so uvideli, da je njihova preskrba s surovinami nezanesljiva, drugi so menili, da je prišel čas, ko bodo lahko dosegli korenito spremembo mednarodnih odnosov. Akcija OPEC, predvsem njegovo povišanje cen in nacionalizacija tujih naložb, dobro opisuje značilnosti takratnih razmer.

Alžirski predsednik Bumediën je pred Generalno skupščino OZN leta 1974 izjavil: »Akcija OPEC je prva akcija in obenem najspektakularnejši dokaz pomembnosti cen surovin za naše dežele, dokaz življenjske potrebe, da dežele proizvajalke uporabijo sredstva za nadzor cen in nazadnje dokaz velikih možnosti za dežele proizvajalke surovin. Deželam v razvoju mora biti ta akcija za zgled in biti vir upanja.«⁶ Leta 1975 je senegalski predsednik Senghor ob odprtju konference dežel proizvajalk surovin v Dakarju le še potrdil nove svetovne razmere: »Mi v tretjem svetu moramo uporabiti naše naravne vire, da zlomimo tradicionalni sistem svetovne trgovine« (Flere, 1995, str. 23).

To obdobje je bilo prelomno, saj je to začetek še enega trenda. Vrsta držav proizvajalk nafte je začela pospešeno razvijati lastno predelavo in transport nafte, kar je bilo prej domena MNP. Šlo je v glavnem za skupne naložbe (Nigerija, Saudska Arabija, Venezuela, Libija). Trend se je nadaljeval tudi v zadnjih treh desetletjih. Dežele izvoznice poskušajo doseči tehnično in drugo opremljenost svojih rafinerij s sodelovanjem z naftnimi transnacionalnimi družbami. Do takšnega sodelovanja je prihajalo tudi tam, kjer so se naftne družbe privatizirale (npr. v Argentini) (Flere, 1995, str. 186).

⁵ Bližnjevzhodni problem se je na svetovni politični sceni pojavil kot spopad med sosednjimi arabskimi državami in novo nastalo državo Izrael. Kriza mednarodnih razsežnosti, ki traja še danes, dokazuje, da vsebina celotnega konflikta ni samo spor med Izraelci in Arabci, temveč tudi globoka nasprotja v strateški politiki posameznih arabskih držav, ki onemogočajo reševanje spora. V spor so bile od vsega začetka vpletene tudi velesile, predvsem ZDA, ki so igrale vlogo posrednika. Vendar je to vmešavanje z gospodarsko, politično in vojaško pomočjo nasprotja le še poglobljalo (Engdahl, 2004, str. 224-229).

⁶ Zaradi krize v odnosih med nerazvitimi in razvitimi, je Generalna skupščina OZN leta 1974 sprejela Deklaracijo o novi mednarodni gospodarski ureditvi, ki je med drugim predvidevala odločno mednarodno akcijo za stabilizacijo mednarodne menjave surovin. Istega leta je bila sprejeta tudi Listina o ekonomskih pravicah in dolžnostih držav, v kateri je bil dosledno izpeljan princip, da ima vsaka država pravico, da svobodno uveljavlja suverenost nad svojim nacionalnim bogastvom in naravnimi viri (UN Documents Centre, 2007).

4.2. *Druga naftna kriza – prepad med islamom in Zahodnim svetom*

Druga naftna kriza se je pojavila, ko so se sredi leta 1978 začele razmere v Iranu hitro zaostrovati, ko je iransko ljudstvo demonstriralo proti svojemu voditelju šahu Rezi Pahlaviju. Pahlavi je izkoristil velike naftne rezerve Irana in spremenil državo iz zaostale kmečke države v moderno, industrijsko državo po zahodnem vzoru ter se pri tem ni oziral na tradicijo in vero, ampak je ves čas poskušal vpeljati zahodne običaje. Kljub močni podpori ZDA, pa šahu ni uspelo obdržati oblasti in oblast je prevzel ajatolah Homeini, ki se je vrnil iz izgnanstva. Islamska revolucija je zatrla vse zahodnjaške težnje in postavila vero na prvo mesto. Iran se je tako v nekaj mesecih spremenil iz ameriškega in zahodnega zaveznika v vodjo protiameriškega gibanja in postajal vse večja grožnja tudi za druge države v regiji (Wikipedia, 2007).

Prekinitve proizvodnje na iranskih poljih oktobra 1978 je takoj sprožila splošno zmedo v zahodnem svetu. Cene so poskočile za 20 % od postavljenih cen OPEC, kar je bila posledica pričakovanj zahodnih držav, da se bo proizvodnja nafte na Bližnjem vzhodu zaradi iranske revolucije še dodatno zmanjšala. To je povzročilo množično nakupovanje zalog nafte. Naftne družbe so iskale nadomestila za iransko nafto, ker je bilo črpanje ustavljeno. Leta 1980 se je kriza z izbruhom iransko-iraške vojne le še poglobila, saj se je sistem določanja cen znotraj OPEC dobesedno porušil, tako da je cena nafte decembra 1980 dosegla vrtočlavih 36 dolarjev za sod (Annual Oil Market Chronology, 2007).

Tabela: Gibanje cene nafte za sodček surove nafte v sedemdesetih letih

<i>Leto</i>	<i>Tekoče cene v \$</i>	<i>Stalne cene v \$ (osnova leto 2004)</i>
1970	1,8	7,01
1973	5,18	13,54
1974	12,82	38,62
1978	14,94	34,64
1980	35,63	69,33

Vir: Annual Oil Market Chronology, 2007.

Zaradi prekinitve in zmanjšanja proizvodnje se je cena nafte dvignila, kljub temu da se celotna proizvodnja nafte držav OPEC ni zmanjšala zaradi dodatnega črpanja Savdske Arabije, tako da med drugo naftno krizo dejansko sploh ni primanjkovalo nafte, temveč so bili šoki predvsem špekulativne narave in posledica strahu Zahoda pred islamom.

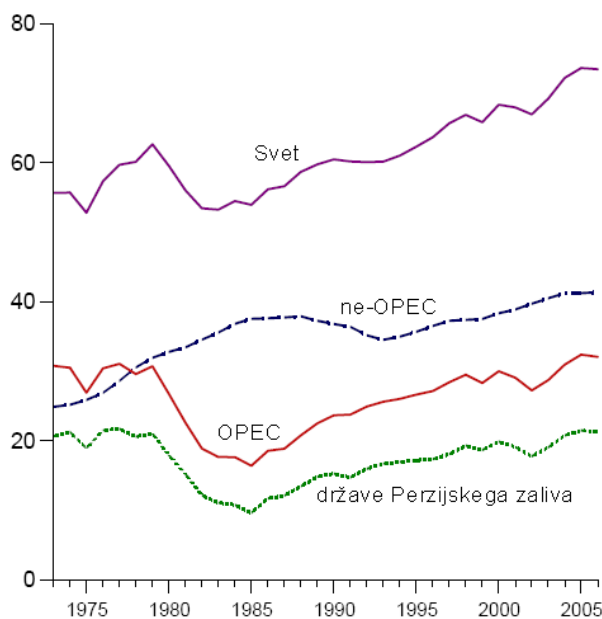
Iranska revolucija in naftna kriza, ki ji je sledila, je bila tudi prvi preizkus za Mednarodno agencijo za energijo,⁷ vendar se je izkazalo, da so zahodne države še vedno zelo ranljive, kar

⁷ IEA (International Energy Agency) je bila ustanovljena leta 1974 v Parizu kot protiutež OPEC z namenom zmanjšanja ranljivosti Zahoda ob morebitnih naftnih šokih (International Energy Agency, 2007).

se tiče oskrbe z nafto. Posledice naftne krize so bile namreč za svetovno gospodarstvo velike. Zmanjšana ponudba nafte in njena višja cena je prisilila industrializirane države v gospodarsko prilagajanje ter v manjše povpraševanje po nafti OPEC, saj so se že po prvi naftni krizi začeli pojavljati alternativni energetski viri. Zmanjšano povpraševanje je med članice kartela po obdobju enotnih akcij vneslo razdor, ki je privedel do oblikovanja različnih skupin znotraj organizacije. Obe krizi sta v osemdesetih letih za OPEC pomenili potrebo po prilagajanju ponudbe nafte zmanjšanemu povpraševanju (Leskovič Vendramin, 2004, str. 50-51).

Drastično povečanje cen nafte je močno pretreslo največja svetovna gospodarska središča. Naftna šoka v sedemdesetih letih sta pomenila velik pritok petrodolarjev v največje svetovne banke, kjer so postali vir financiranja številnih razvojnih programov držav v razvoju, ki so zaradi naraščajočih cen nafte tonile v zadolženost. Poleg tega so se povečale cene tudi drugih surovin, saj so države izvoznice nafte močno povečale svoj uvoz. Naftna šoka sta zaradi teh dveh učinkov pahnila svetovno gospodarstvo v recesijo ter krizo zadolženosti držav v razvoju, ki je v vseh svojih razsežnostih vidna šele dandanes.

Slika: Svetovna proizvodnja nafte v letih 1973–2006⁸ (v mio. sodčkah/dan)

Vir: Monthly Energy Review: april 2007, 2007, str.150.

4.3. *Ideja neodvisnosti od nafte*

Za obdobje po naftnih krizah je značilno predvsem prilagajanje svetovnega gospodarstva. V prvi vrsti je šlo za zmanjševanje odvisnosti od naftnih virov držav OPEC ter s tem povezano zmanjševanje odvisnosti od držav na Bližnjem vzhodu. Predvsem ZDA so si že po prvi naftni

⁸ EIA med države Perzijskega zaliva uvršča Iran, Irak, Kuvajt, Katar, Saudsko Arabijo, ZAE in Bahrajn.

krizi prizadevale pridobiti vpliv nad drugimi naftnimi viri zunaj držav OPEC. Drugi vidik tega prilagajanja je ekonomski, saj je pomenil varčevanje s porabo nafte ter s tem povezano uvajanje novih virov energije. Gospodarstvo se je preusmerilo v bolj dobičkonosne panoge, kjer so se lahko uporabljali alternativni viri energije. Vendar je padec cen nafte leta 1984 zopet povzročil povečevanje porabe nafte ter zmanjševanje naporov za uvedbo alternativnih virov energije.

5. Zalivska kriza 1990/91

Povod za Zalivsko vojno je bila Iraška zasedba z nafto bogatega Kuvajta, saj je Irak v tem videl možnost postati vodilna sila na Bližnjem vzhodu. Irak je svoje dejanje opravičeval s tem, da je Kuvajt močno kršil sistem proizvodnih kvot.⁹ Varnostni svet OZN je s številnimi sankcijami in resolucijami poskušal prisiliti Irak k umiku iz Kuvajta, vendar neuspešno. V vojni proti Iraku je poleg zahodnih zaveznikov sodelovala tudi Saudska Arabija, ki ji je Irak s svojimi težnjami po prevladi na tem območju kvaril njihove podobne želje. Zalivska kriza je bila drugačna od prejšnjih, saj je šlo tu predvsem za manipulacijo s svetovno ureditvijo in nadzor nad naftnimi potmi v Perzijskem zalivu. Zaradi pomembne vloge ZDA se je z zalivsko krizo začelo tudi obdobje konfliktov naftnih interesov med ZDA, EU, Japonsko, Rusijo in Kitajsko (Lotrič, 2003, str. 6).

Zalivska kriza se je od prejšnjih razlikovala po tem, da ni povzročila hujših naftnih šokov. Čeprav so bili naftni trgi skoraj pol leta pod nenehnim pritiskom zaradi možne vojne v Zalivu, nafte ni primanjkovalo. Tako je bila visoka cena nafte zelo kratkoročna, predvsem kot posledica delovanja špekulacij in razmišljanj o možnih zapletih pri preskrbi z nafto. V tem obdobju je bilo nafte v izobilju zaradi povečanja proizvodnje držav Perzijskega zaliva, predvsem Saudske Arabije, Bahrajna, ZAE in Katarja. OPEC je odigral zelo pozitivno vlogo za države uvoznice nafte, saj je zagotovil oskrbo z nafto in preprečil ponovitev hujših naftnih kriz (Leskovič Vendramin, 2004, str. 52-53).

6. Današnje razmere

Trenutno je za naftni trg značilna faza rasti cene surove nafte. Poleg bojazni krčenja svetovnih zalog nafte k temu prispevajo razne druge geopolitične krize, ki vplivajo na naftni trg. Med največja geopolitična tveganja analitiki poleg krhkega premirja na Bližnjem vzhodu in Iranu uvrščajo še Nigerijo in Venezuelo. Na svetovne cene nafte kratkoročno vplivajo tudi orkani, ki pustošijo po rafinerijah v Mehškem zalivu, ter dogajanje v Rusiji, ki je za Saudsko Arabijo druga največja svetovna proizvajalka nafte (Cirman, 2006, str. 8).

⁹ Poleg Kuvajta so tudi ostale članice OPEC v začetku krize kršile kvote, in sicer, Venezuela za 20 %, Libija za 23 % Iran in ZAE za 10 %.

Ključne spremembe energetske podobe sveta so (Lotrič, 2003, str. 8):

- energetika je največji svetovni posel (ogromne ekonomske razsežnosti in politični vpliv);
- geopolitika naftnih interesov (konflikt interesov med ZDA, EU, Japonsko, Rusijo in Kitajsko);
- premiki k čistim in varčnejšim tehnologijam (še vedno prevladujoč položaj nafte, naraščanje vloge plina in obnovljivih virov, upad pomena premoga in jedrske energije);
- konvergenca energijskih dejavnosti (horizontalne povezave, celovitost ponudbe);
- energetski trg postaja izjemnega strateškega pomena zato je predmet regulacije (države bogate z nafto so svoj naftni trg le delno liberalizirale).

Največja težava je še vedno premajhna ponudba nafte ob naraščajočem povpraševanju, ki ga najbolj zaznamujeta vzhajajoči azijski gospodarstvi Indije in Kitajske.

6.1. *Žeja velikanov na Daljnem vzhodu*

Azija na čelu s Kitajsko in Indijo je v zadnjih letih glavni motor svetovne gospodarske rasti. Kitajska je v letu 2005 obvladovala 4,5 % svetovne proizvodnje surove nafte, kar za državo s povprečno rastjo BDP v zadnjem desetletju 9,1 % letno in z 1,32 milijarde prebivalcev še zdaleč ni dovolj. Žeja po nafti se je na Kitajskem dramatično povečala po letu 1993, ko je prvič postala neto uvoznik nafte. Od takrat znaša njena povprečna letna stopnja rasti porabe nafte 7,5 %. Kitajska ostaja glavni motor povpraševanja po nafti. Indija je s 1,1 milijarde prebivalcev in 6,1 % povprečno letno stopnjo rasti BDP v zadnjem desetletju manjša in revnejša od Kitajske, vseeno pa je območje pospešenega razvoja in gospodarske rasti (Winter, Yusuf, 2007, str. 7-8). Po napovedih Svetovne banke bosta ti dve državi še naprej spodbudno vplivali na celotno svetovno gospodarstvo, saj naj bi v obdobju 2005–20 rasli s povprečno letno stopnjo 6,6 % (Kitajska) oz. 5,5 % (Indija). Kljub temu pa ti dve državi s svojo porabo naj ne bi vplivali na rast cene nafte, saj je njuna skupna poraba leta 2003 znašala le 10,8 % celotne svetovne porabe nafte¹⁰ (Winter, Yusuf, 2007, str. 16, 136).

Goldman in Sachs je napovedal, da bo Indija do leta 2035 postala tretje največje svetovno gospodarstvo, za ZDA in Kitajsko, vendar so v svojih projekcijah optimistično upoštevali 6,1 % povprečno letno stopnjo rasti. V svoji študiji predvideva, da bodo BRIK-države (Indija, Kitajska, Brazilija in Rusija) v manj kot štirideset letih po obsegu BDP postale večje kot danes šest največjih gospodarstev industrijsko razvitih držav (Svetličič, Sicherl, 2006, str. 1).

¹⁰ Leta 2004 je bila Kitajska z 123 mio. ton na tretjem mestu med največjimi svetovnimi uvozniki nafte, takoj za ZDA (577 mio. ton) in Japonsko (206 mio. ton). Indija je na 6. mestu z 96 mio. ton (Key World Energy Statistics 2006, str. 11).

6.2. *Iraška vojna*

Po terorističnem napadu na ZDA (11. 9. 2001) so ZDA obtožile Irak, da izdeluje kemično in biološko orožje ter sodeluje s teroristično skupino Al Kaida, nato pa ga kljub nasprotovanju OZN in drugih svetovnih velesil leta 2003 tudi z vso silo napadle. Konec istega leta so ujeli Sadama Huseina. Kljub močnem vojaškemu udaru, pa se scenarij hitre zmage, ki so si ga želele ZDA, ni uresničil. Ta scenarij bi bil namreč ekonomsko najbolj sprejemljiv za ZDA, saj se cena nafte naj ne bi zviševala in bi se ustalila na ravni 38 \$ za sod. Nasprotno so se uresničile želje iraškega režima, saj se je napad sprevrgel v dolgotrajno vojno. Nestabilnost v državi, nenehni spopadi in teroristični napadi iraških upornikov vseskozi povečujejo ceno nafte, zato je razviti svet upravičeno zaskrbljen in v strahu pred novo naftno krizo in svetovno gospodarsko recesijo.¹¹

6.3. *OPEC ohranja vodilno vlogo*

Trenutne dokazane naftne zaloge ne govorijo v prid zmanjševanju odvisnosti od Bližnjega vzhoda. Leta 2005 je bilo namreč na tem območju kar 78,4 % vseh svetovnih zalog nafte. Istega leta je delež proizvodnje nafte držav OPEC v svetovni proizvodnji znašal 42,7 %, k čemur je veliko pripomoglo povečanje proizvodnje na Bližnjem vzhodu za 3,6 % glede na leto poprej. Ta delež je ob koncu prejšnjega tisočletja začel ponovno naraščati. Devetdeseta leta so bila namreč odločilnega pomena, saj je tržni delež OPEC začel vidnejše upadati, zato je moral kartel uvesti določene ukrepe v svoji politiki¹² (Annual Statistical Bulletin 2005, 2006, str. 45, 63).

Kmalu se je pokazalo, da bo OPEC svojo moč ohranila tudi v začetku tega tisočletja. Zaradi velikega naftnega potenciala, ki se nahaja v bližnjevzhodni regiji, bodo te države v prihodnosti vodilne v proizvodnji nafte, z večanjem odvisnosti od njihove nafte ponovno raste tudi njihova vloga v svetovnem gospodarstvu, kar pa je lahko dvorezen meč.

Nafta in njeni derivati so bili ključni dejavnik gospodarske rasti 20. stoletja, vendar so se danes razmere v gospodarstvu spremenile, predvsem zaradi velike prilagodljivosti in stalnega povečevanja učinkovitosti produkcije z novimi tehnologijami. Tako je gospodarska rast vedno manj odvisna od povečanja porabe energetskih surovin. Prav zato so danes države ob

¹¹ Največji nasprotniki ameriškega posredovanja v Iraku so napovedovali zelo usodne posledice za svetovno gospodarstvo. V najslabšem primeru bi namreč lahko prišlo do popolne destabilizacije in mednarodnega terorizma. Po tem scenariju bi cene nafte drastično poskočile, zavladala bi svetovna katastrofa, prevladala pa vojna ekonomija z vsemi posledicami (Lotrič, 2003, str. 7)

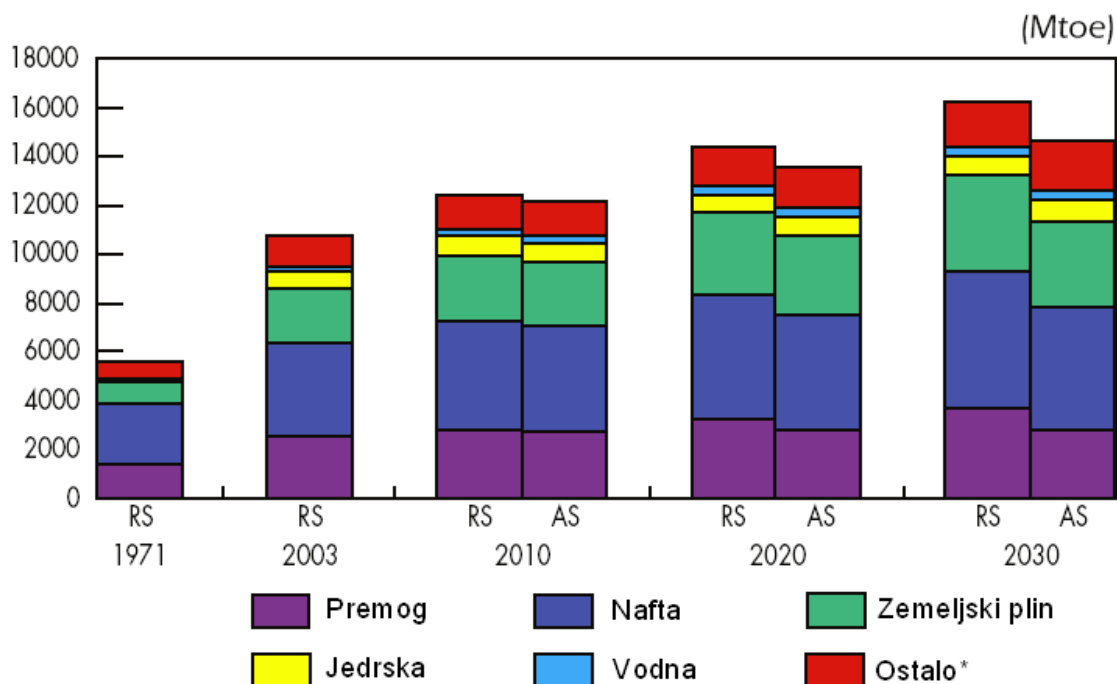
¹² Cene nafte so v letu 1998 dosegle najnižje nivoje v zadnjih 25 letih, predvsem zaradi krize v Aziji, Rusiji in Južni Ameriki ter upočasnjene gospodarske rasti v Evropi. OPEC je vodil neučinkovito politiko in ni bil sposoben odgovoriti na padanje cen, zato je cena nafte padla na 9,69 \$/sod. Zato so leta 1999 članice sprejele nov dogovor o proizvodjalni politiki, znižale so stopnjo proizvodnje in s tem normalizirale cene nafte na ravni 21 \$/sod.

morebitnem naftnem šoku veliko bolj prilagodljive kot nekoč, vendar to velja zgolj za razvite države (Križanič, 2000, str. 8).

6.4. Alternativni viri energije

Naraščajoče cene nafte, ekološka ozaveščenost in razvoj tehnologije so danes ključni dejavniki svetovnega gospodarstva. Vendar še vedno ne obstaja nadomestek za nafto, ki bi opazneje spremenil razmere v naftnem gospodarstvu.

Slika: Svetovna poraba primarnih energetskega virov v letih 1971 in 2003 ter projekcija za 2010, 2020 in 2030 (v mio. ton ekvivalentnih enot nafte/leto)

*sončna energija, vetrna energija

RS: scenarij dejanske politike

AS: alternativni scenarij, ki bi ga želeli doseči

Vir: Key World Energy Statistics 2006, str. 46.

Delež nafte v celotni svetovni porabi primarnih energetskega virov je leta 2004 znašal 42,3 % (leta 1973 46,5 %), projekcije pa kažejo, da se bo v prihodnjih desetletjih ta delež zmanjšal pod 35 %, saj bo vse pomembnejši energetski vir postajal zemeljski plin. V državah OPEC proizvodnja zemeljskega plina ni podvržena strogim omejitvam, zaradi odpornosti na geopolitične šoke pa je tudi stabilnost cen mnogo večja od naftnih. Vendar je dejstvo, da se skoraj 60 % vse proizvedene nafte uporabi v transportu, zadosten argument, zakaj nafta še nekaj časa ne bo dobila spodobnega ekonomsko opravičljivega nadomestka (Key World Energy Statistics 2006, str. 28, 33, 46). Motorji z notranjim izgorevanjem so še vedno največji porabniki nafte, čeprav smo v zadnjih letih priča razvoju tehnologije za uporabo plina in električne energije v vozilih, razvoju hibridnih sistemov v vozilih ter raznim strožjim

emisijским standardom.¹³ Vendar rekordna rast kitajskega avtomobilskega trga v letu 2006, kjer prevladujejo predvsem poceni vozila brez naprednejših tehnologij izogorevanja, zagotavlja visoko povpraševanje po nafti v prihodnjih letih.

6.5. Zemeljski plin iz Rusije

Rusija je druga največja proizvajalka surove nafte ter največja izvoznica zemeljskega plina. Napovedala je, da namerava povečati izvoz zemeljskega plina v Evropo, predvsem preko Nemčije, ki naj bi postala njena največja distributerka. Obljubila je tudi, da bo dobava bolj zanesljiva in ne bo več uporabljala ukrepov kot jih je uporabila v nedavnem plinskem sporu z Ukrajino, ko je ustavila črpanje plina v Evropo.

Ruska energetska družba Gazprom je prevzela tudi vodenje enega največjih svetovnih projektov za pridobivanje nafte in zemeljskega plina, imenovanega Sahalin-2. S tem projektom bo Rusija povečala dobavo zemeljskega plina predvsem v Evropo, ki postaja od te ruske surovine čedalje bolj odvisna. Še leta 2004 je EU kar 60 % svojih potreb po zemeljskem plinu zadovoljila z domačo proizvodnjo. Največje proizvajalke so bile Velika Britanija, Nizozemska in Norveška. Vendar čedalje več plina prihaja tudi iz uvoza. Dve tretjini uvoženega plina dobavlja Gazprom, ostali del je prišel predvsem iz Alžirije. Vendar je načrt EU močno povečati dobavo ruskega zemeljskega plina. Največji uvozniki ruskega plina v letu 2005 so bili Nemčija (uvozi 39 % vsega porabljenega plina v državi), Ukrajina (36 %), Turčija (63 %), Francija (26 %). Najbolj so od ruskega plina odvisne države vzhodne Evrope, ki iz Rusije uvozijo: Slovaška (103 % vsega porabljenega plina), Finska (100 %), Bolgarija (94 %), Litva (84 %), Grčija (81 %) in Avstrija (74 %) (Where Europe gets its gas from, 2006).

Povpraševanje po zemeljskem plinu se bo v prihodnjih letih povečevalo. Po napovedih IEA naj bi do leta 2030 raslo po povprečni letni stopnji 2,3 %. Tako bi svetovno povpraševanje po zemeljskem plinu med vsemi primarnimi viri energije leta 2030 doseglo 24 % ter bi tako po uporabi prehitelo premog. Evropsko povpraševanje po zemeljskem plinu naj bi v tem obdobju raslo po 1,5 % povprečni letni stopnji (World energy outlook 2005, str. 83-84).

Pomembno je tudi izpostaviti, da imajo države Bližnjega vzhoda zelo velike zaloge zemeljskega plina, ki so leta 2005 znašale 40,5 % vseh svetovnih rezerv (Annual Statistical Bulletin 2005, str. 47). Za zemeljski plin so značilni veliki stroški prevoza, zato te države z investiranjem v plinska črpališča in povečanjem proizvodnje poskušajo zmanjševati stroške na enoto. Bližnji vzhod bo v naslednjih letih močno povečeval produkcijo zemeljskega plina ter počasi vzpostavil stik z Rusijo ter tako poskušal zadovoljiti nekaj evropskega

¹³ Leta 2004 je bila nafta izvor 39,9 % svetovnih emisij CO₂. EU je sprejela stroge ukrepe varovanja okolja, zaradi katerih morajo proizvajalci avtomobilov zmanjšati emisije CO₂ na 130 g/km do leta 2012 (po zadnjih dostopnih podatkih znaša povprečna emisija CO₂ v EU 163 g/km) (Boncelj, 2007, str. 14)

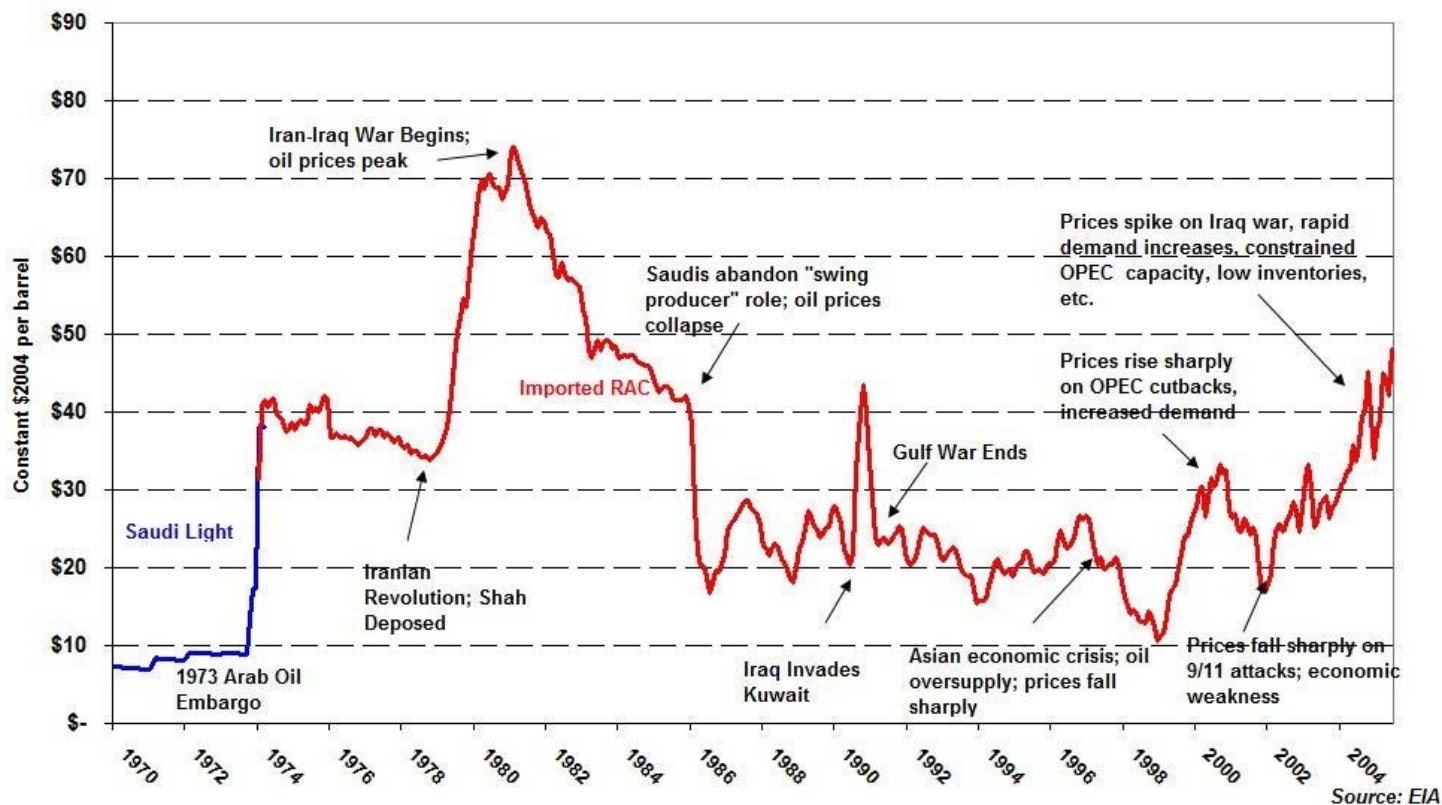
povpraševanja po plinu, saj bo ravno Evropa postala največja uvoznica te surovine (World energy outlook 2005, str. 91).

PRILOGA 5: Gibanje realnih cen surove nafte

Slika: Gibanje realnih cen surove nafte v obdobju 1970–2005 ter ključni zunanji vplivi na ceno nafte v tem obdobju

Major Events and Real World Oil Prices, 1970-2005
(Prices Adjusted by Quarterly GDP deflator, 2Q 2005 Dollars)

Vir: Annual Oil Market Chronology, 2007.

PRILOGA 6: Svetovne zaloge/produkcija nafte in zemeljskega plina

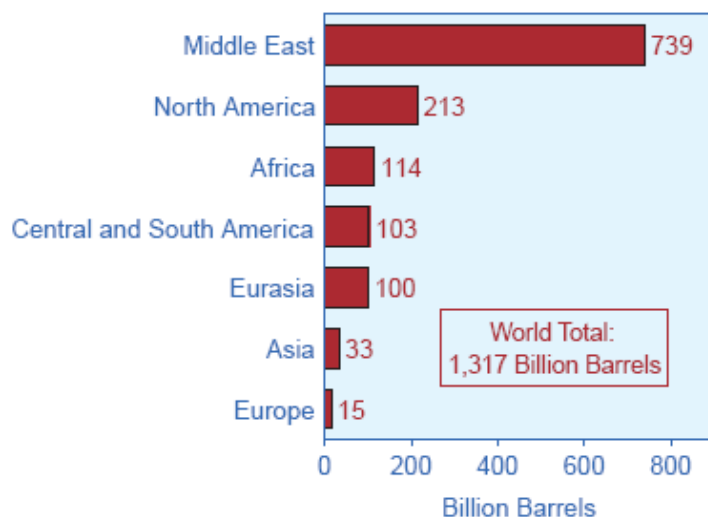
Slika: Svetovne zaloge nafte po državah januarja 2007 (v milijonih sodčkov)

Country	Oil Reserves
Saudi Arabia	262.3
Canada	179.2
Iran.....	136.3
Iraq.....	115.0
Kuwait	101.5
United Arab Emirates.....	97.8
Venezuela	80.0
Russia	60.0
Libya	41.5
Nigeria	36.2
Kazakhstan	30.0
United States	21.8
China	16.0
Qatar	15.2
Mexico	12.4
Algeria	12.3
Brazil	11.8
Angola	8.0
Norway.....	7.8
Azerbaijan	7.0
Rest of World.....	65.5
World Total.....	1,317.4

"Worldwide Look at Reserves and Production," *Oil & Gas Journal*, Vol. 104, No. 47 (December 18, 2006), pp. 24-25.

Vir: International Energy Outlook 2007, str. 37.

Slika: Svetovne zaloge nafte po regijah januarja 2007 (v milijonih sodčkov)

Vir: International Energy Outlook 2007, str. 38.

Slika: Deset držav z največjim povečanjem in zmanjšanjem zalog nafte v obdobju 2000–07 (v milijonih sodčkov)

Country	Change in Oil Reserves
Canada	174.3
Iran	46.6
Kazakhstan	24.6
Nigeria	13.7
Libya	12.0
Qatar	11.5
Russia	11.4
Venezuela	7.4
Azerbaijan	5.8
Kuwait	5.0
Romania	-0.8
Malaysia	-0.9
Yemen	-1.0
Colombia	-1.1
Saudi Arabia	-1.2
United Kingdom	-1.3
Australia	-1.3
Norway	-2.9
China	-8.0
Mexico	-16.0

"Worldwide Look at Reserves and Production," *Oil & Gas Journal*, Vol. 104, No. 47 (December 18, 2006), pp. 24-25.

Vir: International Energy Outlook 2007, str. 37.

Slika: Svetovne zaloge zemeljskega plina po državah januarja 2007

Country	Reserves (Trillion Cubic Feet)	Percent of World Total
World	6,183	100.0
Top 20 Countries	5,602	90.6
Russia	1,680	27.2
Iran	974	15.8
Qatar	911	14.7
Saudi Arabia	240	3.9
United Arab Emirates	214	3.5
United States	204	3.3
Nigeria	182	2.9
Algeria	162	2.6
Venezuela	152	2.5
Iraq	112	1.8
Turkmenistan	100	1.6
Kazakhstan	100	1.6
Indonesia	98	1.6
Norway	82	1.3
China	80	1.3
Malaysia	75	1.2
Uzbekistan	65	1.1
Egypt	59	0.9
Canada	58	0.9
Kuwait	55	0.9
Rest of World	581	9.4

Source: "Worldwide Look at Reserves and Production," *Oil & Gas Journal*, Vol. 104, No. 47 (December 18, 2006), pp. 22-23.

Vir: International Energy Outlook 2007, str. 41.

Slika: Svetovne proizvodnja zemeljskega plina po državah v letih 2004–30

Region/Country	2004	2010	2015	2020	2025	2030	Average Annual Percent Change, 2004-2030
OECD North America	26.9	28.1	28.2	29.3	29.2	29.6	0.4
United States ^a	19.0	19.5	19.7	20.9	20.7	20.7	0.3
Canada	6.5	6.8	6.4	6.0	5.9	6.0	-0.3
Mexico	1.5	1.8	2.0	2.4	2.6	3.0	2.7
OECD Europe	11.4	11.7	11.2	10.7	10.5	10.1	-0.4
OECD Asia	1.6	2.2	3.1	3.8	4.3	4.7	4.2
Japan	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.4
South Korea	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	—
Australia/New Zealand	1.5	2.1	3.0	3.7	4.2	4.6	4.3
Total OECD	39.9	42.0	42.5	43.8	44.1	44.5	0.4
Non-OECD Europe and Eurasia	28.6	33.2	36.4	39.5	42.4	45.2	1.7
Russia	22.4	24.9	27.4	30.0	32.6	35.2	1.7
Other	6.3	8.3	9.1	9.5	9.8	10.0	1.8
Non-OECD Asia	10.5	13.6	16.4	19.1	22.2	25.2	3.3
China	1.4	2.5	3.1	3.5	4.0	4.3	4.1
India	1.0	1.5	1.7	2.1	2.4	2.5	3.5
Other non-OECD Asia	8.1	9.6	11.5	13.5	15.8	18.4	3.1
Middle East	9.9	13.8	17.4	20.1	21.8	24.1	3.3
Africa	5.3	7.8	9.5	11.1	13.0	15.1	4.0
Central and South America . . .	4.5	5.8	7.0	7.7	8.4	9.2	2.7
Brazil	0.3	0.6	0.7	0.8	0.9	1.0	4.1
Other Central /South America . .	4.2	5.3	6.3	6.9	7.6	8.2	2.5
Total Non-OECD	58.9	74.3	86.7	97.4	107.8	118.8	2.6
Total World	98.9	116.3	129.2	141.2	151.9	163.3	1.9

Vir: International Energy Outlook 2007, str. 43.

PRILOGA 7: Indeks ekonomske svobode za države Arabskega polotoka

Tabela: Indeks ekonomske svobode 2007 z vsemi pomožnimi indeksi

<i>Rang</i>	<i>Država</i>	<i>Indeks ekonomske svobode 2007</i>	<i>Sprememba od 2006</i>	<i>Svoboda podjetništva</i>	<i>Trgovinska svoboda</i>
39.	Bahrajn	68,4	-2,6	80	69,6
54.	Oman	63,9	1,6	63,6	73,8
57.	Kuvajt	63,7	1,1	67,9	72,2
72.	Katar	60,7	0,3	60	71,4
74.	ZAE	60,4	0,7	49,2	70
85.	Savdska Arabija	59,1	-2,3	52,9	65,4
122.	Jemen	53,8	3	52,7	56,4
	Svetovno povprečje	60,6	-0,3	62,8	64

<i>Država</i>	<i>Fiskalna svoboda</i>	<i>Svoboda od vlade</i>	<i>Monetarna svoboda</i>	<i>Investicijska svoboda</i>	<i>Finančna svoboda</i>
Bahrajn	99,6	56,7	80,1	50	90
Oman	99	37,7	79,1	50	50
Kuvajt	99,9	39,2	78,8	50	50
Katar	99,9	54,6	72,4	30	50
ZAE	99,9	60,3	75,3	30	40
Savdska Arabija	99,6	46,1	80,1	30	40
Jemen	88,8	65,1	68,2	50	30
Svetovno povprečje	82,8	70,2	75,1	49,6	52

<i>Država</i>	<i>Lastninske pravice</i>	<i>Svoboda od korupcije</i>	<i>Delavska svoboda</i>
Bahrajn	60	58	40
Oman	50	63	73,2
Kuvajt	50	47	81,7
Katar	50	59	60
ZAE	40	62	77,2
Savdska Arabija	50	34	92,9
Jemen	30	27	69,7
Svetovno povprečje	45,6	41,2	62,3

Vir: Kane, Holmes, O'Grady, 2007, str. 73-76.

Za indeks ekonomske svobode je značilna pozitivna korelacija z BDP p. c. zato so države Arabskega polotoka med najbolj svobodnimi v bližnjevzhodni regiji. Zgornja tabela kaže, da države bogate z nafto zaostajajo za svetovnim povprečjem predvsem pri svobodi od države (vlade) ter investicijske svobode. Pridobivanje nafte v Perzijskem zalivu je namreč po večini v rokah tujcev, zato te države ne investirajo veliko sredstev v človekov razvoj. Ljudje potrebujejo svobodo, da bi bili produktivni, vendar nafta ne ustvarja spodbud, potrebnih za

razvoj teh svoboščin v družbi.

Je pa za države Arabskega polotoka značilna velika fiskalna svoboda, saj so v tem kazalcu vodilne v svetu. Razlog tej dobri oceni so predvsem nizke davčne stopnje. Nad svetovnim povprečjem je tudi monetarna svoboda in svoboda od korupcije, kar je odraz uvedenih ukrepov za odpravo podkupovanja in protizakonitega delovanja državnih uradnikov ter ni toliko odraz dejanskega stanja na tem področju. Države Arabskega polotoka potrebujejo tudi fleksibilen trg dela, zaradi zaposlovanja tuje delovne sile, kar spodbujajo predvsem z nizkimi davčnimi stopnjami na plače (Holmes, O'Grady, 2007, str. 69).

PRILOGA 8: Indeks človekovega razvoja – HDI

Tabela: Indeks človekovega razvoja 2006 s pomožnimi indeksi

<i>Rang</i>	<i>Država</i>	<i>HDI 2006</i>	<i>Pričakovana življenjska doba ob rojstvu</i>	<i>Pismenost odraslih (v %)</i>	<i>Vpis v šole (v %)</i>	<i>Indeks pričakovane življenjske dobe</i>	<i>Indeks pismenosti</i>	<i>Indeks BDP p. c.</i>
33.	Kuvajt	0,871	77,1	93,3	73	0,87	0,87	0,88
39.	Bahrajn	0,859	74,5	86,5	85	0,82	0,86	0,89
46.	Katar	0,844	73	89	76	0,8	0,85	0,88
49.	ZAE	0,839	78,3	n.p.	60	0,89	0,71	0,92
56.	Oman	0,810	74,3	81,4	68	0,82	0,77	0,84
76.	Savdska Arabija	0,777	72	79,4	59	0,78	0,72	0,82
150.	Jemen	0,492	61,1	n.p.	55	0,6	0,51	0,36

Vir: Human Development Report, 2006, str. 283-285.

PRILOGA 9: BDP in inflacija za države Arabskega polotoka

Tabela: Realna rast BDP, ločeno za naftni in nenaftni sektor (v %)

		<i>Povprečna rast</i>							
		<i>1998–2002</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
Bahrajn	BDP	4,8	5,2	7,2	5,4	7,8	7,7	6,9	6,6
	naftni sektor	7,3	1,3	1,1	-11,5	-7,6	0,3	0,3	
	nenaftni sektor	4,4	6	8,3	8,6	9	8	7	
ZAE	BDP	4	2,6	11,9	9,7	8,5	9,7	8,2	7,2
	naftni sektor	-1,3	-7,6	13,6	2,9	2,1	14,1	3,5	
	nenaftni sektor	7	7,7	11,2	12,6	11	10,5	6,6	
Katar	BDP	7,4	7,1	3,5	20,8	6,1	8,8	8	11,8
	naftni sektor	9,8	7,1	6,3	13,5	5,6	6,4	3,2	
	nenaftni sektor	4,9	7,7	5,3	8	7,7	7,2	6,9	
Kuvajt	BDP	2,5	3	16,5	10,5	10	5	3,5	4,8
	naftni sektor	-2,7	-7,9	19,8	7,7	11,3	5,2	2	
	nenaftni sektor	6,1	13,6	10	5,3	6,8	6,9	6,3	
Savdska Arabija	BDP	1,5	0,1	7,7	5,3	6,6	4,6	4,8	4
	naftni sektor	-1,8	-7,5	17,2	6,7	5,9	1,6	4,1	
	nenaftni sektor	3,2	3,7	3,7	4,6	6,8	7,8	7,6	
Oman	BDP	3,6	2,6	2	5,4	5,8	5,9	6	6,3
	naftni sektor	2,1	-2,1	-5,9	-3,2	0,3	4,6	4,2	
	nenaftni sektor	4,5	5,1	6	9,7	9,3	8	6,3	
Jemen	BDP	4,3	3,9	3,1	2,6	3,7	3,8	2,6	2,9
									

Vir: Regional Economic Outlook 2006, str. 28-29; World Economic Outlook Database, 2007.

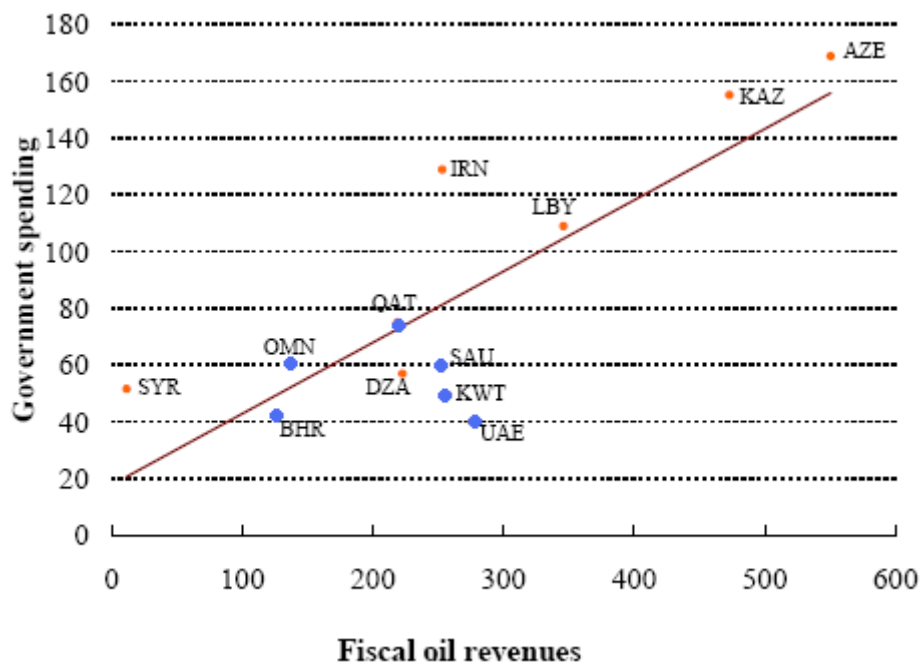
Tabela: Sprememba inflacije (letna, v %)

		<i>Povprečna inflacija</i>							
		<i>1998 - 2002</i>	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
Bahrajn		-0,8	-0,5	1,7	2,3	2,6	3	3	2,8
ZAE		2,2	2,9	3,1	5	7,8	10,1	6,2	4,6
Katar		1,7	0,2	2,3	6,8	8,8	11,8	10	8,5
Kuvajt		1,5	0,8	1	1,3	4,1	3	2,8	2,6
Saudska Arabija		-0,7	0,2	0,6	0,4	0,7	2,3	2,8	2
Oman		-0,3	-0,2	0,2	0,7	1,9	3,2	3,8	3,5
Jemen		10,9	12,2	10,8	12,5	11,8	21,6	21,1	17,5

Vir: Regional Economic Outlook 2006, str. 31.

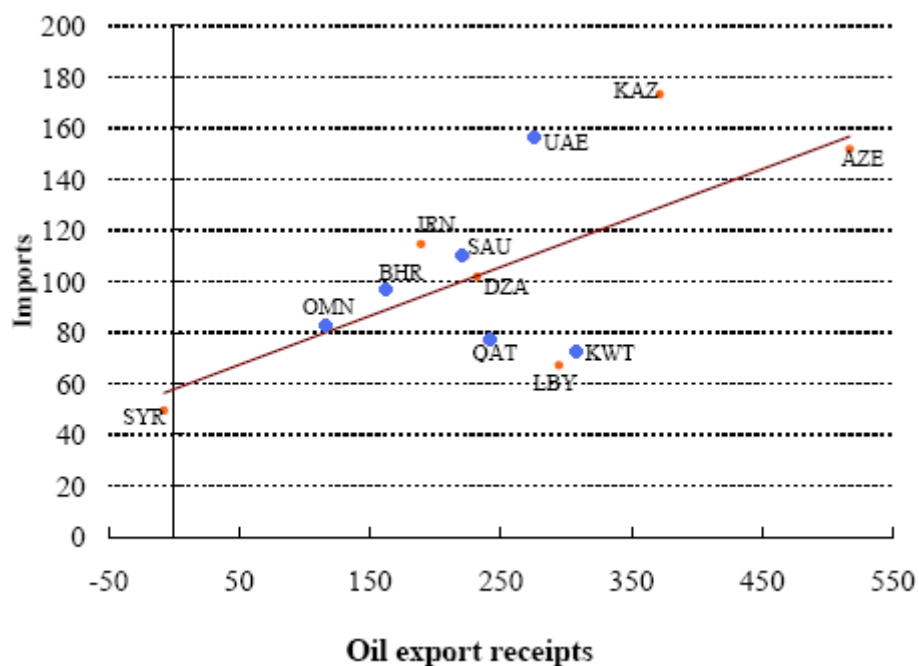
PRILOGA 10: Poraba prihodkov od nafte

Slika: Korelacija državnih izdatkov in državnih prihodkov od nafte (sprememba 2002–2006 v %)

Vir: Regional Economic Outlook 2006, str. 18.

Slika: Korelacija vrednosti uvoza in prihodkov od izvoza nafte (sprememba 2002–2006 v %)

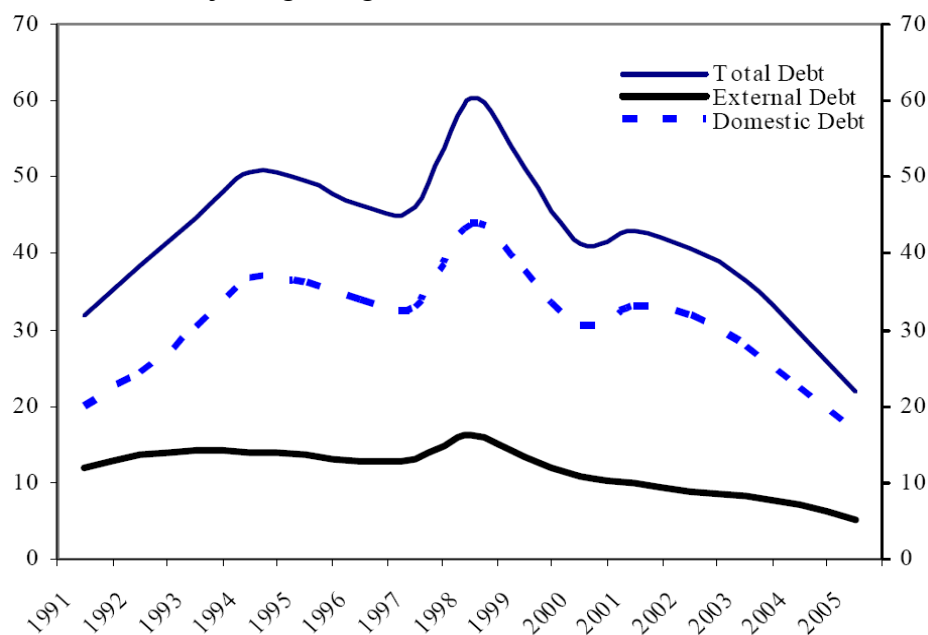
Vir: Regional Economic Outlook 2006, str. 18.

PRILOGA 11: Javni dolg v državah Arabskega polotoka

Javni dolg je količina obveznosti vlade neke države in je sestavljen iz celotnih nakopičenih dolgov vlade, je celotna vrednost obveznic, ki jih ima javnost (gospodinjstva, banke, podjetja in tujci). Vladni dolg je povezan s proračunskim primanjkljajem, saj si mora vlada sposoditi od javnosti, da plača svoje račune (Samuelson, Nordhaus, 2002, str. 645).

V strukturi javnega dolga moramo ločiti med notranjim in zunanjim dolgom. Notranji dolg je dolg države svojim državljanom. Številni menijo, da notranji dolg ne predstavlja bremena, ker »ga dolgujemo samemu sebi«. Zunanji dolg pa država dolguje tujcem. Ta dolg vključuje neto zmanjšanje virov, ki so na voljo ljudem v državi dolžnici. Da bi servisirale svoje zunanje dolge morajo države žrtvovati svoje izvozne zasluge (zelo priporočljivo je, da imajo presežek v plačilni bilanci) in pobirati davke, da bi z njimi plačali obresti. Breme oskrbovanja zunanjega dolga pomeni zmanjšanje potrošnih možnosti naroda, kar neugodno vpliva na rast gospodarstva. Poleg izgube učinkovitosti zaradi obdavčenja (davek povzroči t. i. izkrivljajoči učinek na motivacijo) je morda še bolj resna posledica velikega javnega dolga nadomestitev kapitala v narodni količini zasebnega premoženja. Ljudje namesto zasebnega kapitala kopičijo vladni dolg in javni dolg nadomesti zasebni kapital. Koliko povečanje javnega dolga vpliva na zmanjšanje zasebnega kapitala in drugih zasebnih sredstev je odvisno od stopnje nadomestitve kapitala. Popolna nadomestitev v praksi ni verjetna, saj utegne višji dolg povečati obrestne mere in spodbuditi domače varčevanje. Poleg tega si utegne država sposoditi v tujini, namesto da bi zmanjšala svojo domačo zalogo kapitala (Samuelson, Nordhaus, 2002, str. 651).

Slika: Struktura javnega dolga v državah GCC

Vir: Fouad Manal et al., 2007, str. 7.

PRILOGA 12: Dubaj – resnična fatamorgana

Članek o tem arabskem mestu ne spada v ospredje Jokerjeve vsebine. Vključil sem ga predvsem zato, ker je povzetek turističnih čudes v Dubaju in vtisov s potovanja v Dubaj novinarja revije Joker, ki nazorno kaže, kako ekonomski čudež v Dubaju doživi ekonomsko neizobraženo oko. Tudi on je opazil ključne ekonomske značilnosti Dubaja, kot so tuja delovna sila ter arabski marketinški pristop k privabljanju tujih investicij. Osebno menim, da je ravno ta psihološki pristop Arabcev k privabljanju ljudi, ki ga je avtor članka začutil, ključnega pomena za tak turistični (ter tudi ekonomski) razcvet mesta.

Muzej? Zabavišni park? Ne, kitajski predel gromozanskega trgovinskega centra, ki ima poleg še egipčanske, perzijske in indijske hale.

Dubaj je eden od sedmih Združenih arabskih emirатов; ne glavni – to je namreč Abu Dabi – a vsekakor najbolj znan, oblegan in svojevrsten. Država ZAE je stara komaj 34 let in nihče si ne bi mislil, da bo ribiška vasica, ki je bila pred sto leti dom nabiralcev biserov, v par desetletjih postala svetovna znamenitost, kraj neprekosljivih urbanističnih in arhitekturnih dosežkov, raj za golfiste ter fascinantna metropola prihodnosti. Zasluge za to ima družina Al Maktum, konkretno leta 1990 preminuli 'oče Dubaja', šejk Rašid, in njegov naslednik šejk Mohamed. Prvi je postavil sodobne razvojne smernice, ustanovil

letalsko družbo Emirates Airlines, ki je v desetletju postala najbolj priznani letalski prevoznik, in naredil prosotor za trgovinski center Srednjega vzhoda. Njegov sin, poslovni in politični genij, je poskrbel, da dežela privablja milijarde tujih investicij, s katerimi gradi čudesa nove dobe. V manj kot desetletju se je prebivalstvo podvojilo in današnji Dubaj ima milijon in četrť ljudi ter je s 600 % letnim povečanjem najhitreje rastoče sodobno vlemesto. Toda ne na račun Arabcev, kajti uradnih državljanov ZAE je le okoli petina, preostanek so priseljenci z vseh koncev in krajev, ki so prišli na Arabski polotok bodisi s trebuhom za kruhom bodisi prodajat svoje znanje. Veliko prišlekov, zlasti iz vrt delavstva, je iz Pakistana, Indije in Šri Lanke, hotelske sobarice, prodajalke in natarice so predvsem s Filipinov in iz Rusije, preostanek pa predstavljajo Evropejci, Američani in Avstralci, ki so našli svoj raj v državi brez davkov in problema nezaposlenosti ter z domala ničelno stopnjo kriminala. Arabcem, ki praviloma delajo le v javni upravi in na vodilnih položajih, se pri vsem tem le smeji, saj dolarji in evri na veliko derejo na njihovo igrišče in ustvarjajo možnosti za še več pritoka svežega kapitala. Nafta, ki je bila pred desetletji glavni vir prihodka, se je davno umaknila drugim panogam, trženju nepremičnin, turizmu in trgovini. Slednji branži sta do neke mere povezani, saj Dubaj poleg prostotrgovinske cone za najrazličnejše blago (od aluminija in zlata

prek sadja, elektronike), predstavlja tudi nakupovalno meko za končne kupce. V ta namen mesto vsako zimo organizira svetovno znan nakupovalni festival (Dubai Shopping Festival), ki traja mesec dni, zniža cene izdelkom celo 75 % in privabi dva milijona turistov. Ni čudno, da se pojavljajo vedno novi, gromozanski nakupovalni centri, proti katerim je ljubljanski BTC »ciganski semenj«. Najboljši med njimi so tematski, na oko podobni lasvegaškim hotelom. Eden je recimo od zunaj in od znotraj v beneškem slogu, obisk drugega je kot sprehod po Orientu, spet tretji je odet v tradicionalni arabski videz ... A nikar ne mislite, da je govora o »štacunah«, polnih šiš, kamel in ostalega kiča ter tehničnih prodajalcev. Pozabite vtise Egipta, Tunisa ali Maroka. Islam, sicer prisoten in číslan, ni ne temelj ne vodilo dežele. Dubaj je sodobno, kulturno in nadvse čisto mesto, katerega glavni jezik uprave, sporazumevanja in občil je angleščina. Trgovski centri so tipično ameriški, vključno z vsemi restavracijami tipa Buger King, KFC in Panda Express. Predvsem pa so moderni, z nešteto plazemskih in LCD zaslonov, odlično dizajnirani in aktivni v smer snubljenja kupcev. Odprti so na prav vsak dan do desetih zvečer, prehrabene samopostrežbe tri dni v tednu celo do polnoči! Pregovorna prijaznost osebja, vabljljive trgovine, neprestana znižanja in srečelovi z vrtoglavimi nagradami – enkrat žrebajo Rolls Royca, drugič Mercedes S600, tretjič pol milijona dolarjev, skratka nakupovanje je nepozabna izkušnja in potrebne je kar nekaj samodiscipline, da ne prebiješ limita na vseh plačilnih karticah.

V nakupovalnih središčih je sila zanimivo opazovati ljudi z vseh koncev vzhoda, zlasti pa v oči padejo »domorodci«, ki so praviloma v arabskih oblačilih. Moški so v belih haljah, ženske v črnih, pri čemer imajo vse poročene čez večino obraza (ali kar čez vsega) feredžo. Hecne so mladenke, ki imajo (ponavadi zelo lep) obraz odkrit, pod črnim kaftanom pa so napravljene kot Britney Spears.

So palme in so Palme

Dubaj ne vabi z naravnimi lepotami ali zgodovinskimi spomeniki, saj nima nič od tega. Ima pesek, kamele, tropsko morje in par muzejev ter džamij, vendar s tem ne želi nikogar prepričati. Ljudje vanj derejo zavoljo skoraj utopične družbene ureditve, sodobnih človeških dosežkov in igranja golfa. Tisti, ki so pri denarju, želijo košček tega blišča zase, ostali gremo tja samo iz radovednosti. Ampak obojih je veliko, čedalje več, zato jim je treba ustreči. Za turiste je v centru mesta in ob sloviti plaži Jumeirah zraslo na ducate fantastičnih zgradb, katerih krona je sloviti Burj Al Arab, neuradni simbol mesta. Tistim z željo po čisto svojem prostoru pa neprestano gradijo tisoče novih stanovanjskih zgradb. Zato vzdolž obale raste stotero 40- in večnadstropnih nebotičnikov ter vrsta manjših in elitnejših sosesk. Zidajo seveda v vsakem razvijajočem vele mestu in stolpnice množično kipijo v nebo tudi v Singapurju, Šanghaju in Seulu. A v Dubaju, kjer mora biti vse naj, so to zastavili najširše, zato je kraj uradno največje gradbišče na svetu. Kamor ti seže oko, povsod se pnejo gigantski žerjavi. Osupljiva pri tem je hitrost gradnje. Petdesetnadstropno stanovanjski nebotičnik, povsem opremljen, postavijo v pičlih šestih mesecih, saj delajo v treh izmenah po štiriindvajset ur na dan. Razlog za poskočnost je na dlani: praviloma so vse enote razprodane, preden postavijo temeljni kamen, v pogodbah pa so velikanske denarne kazni za zamude. Apartmaji se začno pri 70 kvadratnih metrov velikih enosobnih in segajo tja do 200 in več kvadratov. Zanimivo je, da ima vsaka spalnica lastno kopalnico. Še bolj zanimiva je cena: za 50 milijonov tolarjev, kar v Ljubljani odtehta klasično tri sobno stanovanje, tam dobiš 150 kvadratov veliko moderno stanovanje v tridesetem nadstropju, z receptorjem, skupnim bazenom in vizo vred (državljanstva v Emiratih skorajda ni mogoče dobiti, je pa vsakdo več kot dobrodošel, da tam živi in dela). Čeprav se cene nepremičninam dvigajo, so še vedno nižje od drugih svetovnih prestolnic, od Londona recimo za 70 %!

Ves predel novega Dubaja je eno veličastno gradbišče. Takole je videti okolica večine obalnih hotelov.

Bogati nakupovalni centri, slikoviti hoteli, bahavi golf klubi in raznovrstni stekleni stolpi so nepozabni – da je vse skupaj čimbolj pisano, namreč najemajo arhitekte z vsega sveta. Vendar to ne vpiše kraja v knjigo rekordov, takisto ne neskončne vrste palmovcev in tratic, za katerih zalivanje porabijo 180 milijonov litrov vode dnevno. (S tem, da ima Dubaj komaj kaj deževja, zato vso sladko vodo pridobiva z razsoljevanjem!) Šejk hoče kraj olepšati s še čudesi, ki jim na Zemlji ni para. Burj Al Arab in Emirates Towers sta bila le skromna prva koraka v to smer, ki se ne moreta primerjati s Kitajskim

zidom ali piramidami. Toda pred leti najavljena Palma je dobro pokazala domišljijo, podjetnost in smeje načrte mestnega sveta. Gre za velikanski umetni otok v obliki palme,

kakih pet kilometrov v premeru, na katerem ravno te dni dokončujejo zadnje objekte iz nabora 2000 luksuznih vil, 2500 stanovanj, 250 trgovin in restavracij ter 30 hotelov. In zasajajo 12.000 palm. Projekt je zastavljen kot celota – torej od nasipa stotih milijonov kubičnih metrov kamenja prek postavitve vseh stavb v različnih tematskih sklopih do infrastrukture z električno železnico vred – zato bo prihodnje leto, ko bodo Palmo svečano odprli za goste, nared vse do poslednje travnate bilke. Seveda je že zdavnaj razprodana, predvsem mogotcem iz Hollywooda in slavnim nogometašem. Bil sem na predstavitvi, videl maketo in izvedel toliko zanimivosti ter neverjetnosti, da bi lahko popisal celo stran. Zato so snovalci ob spočetju zadevo oklicali za osmo svetovno čudo. Ker so dela gladko stekla, odziv kupcev pa je bil nad pričakovanji, so kmalu zatem naznanili še dve novi Palmi. Poleg prve in najmanjše, imenovane Jumeirah, sedaj gradijo še Deiro ob istoimenskem starem delu mesta in Jebel Ali nekaj deset kilometrov zahodno. Seanimate za apartma ali parcelo? Skočite na www.thepalm.ae ali na www.palmsales.ca.

Enainštiridetlistna deirska Palma bo imela zunanji obroč dolg 21 kilometrov. Ti valobrani na vseh treh Palmah zmorejo zaustaviti štirimetrške valove in v njihov podvodni del so umetno naselili več vrst flore in faune.

Naprodaj Svet in Obrežje

»Postavil sem Dubaj na zemljevid sveta, zdaj bom postavil svet na zemljevid Dubaja« je rekel šejk Mohamed pred dvema letoma. Besede so se zdele na prvi sluh hvalisave, a to bo dobesedno storil z veličastnim, leta 2007 končanim projektom The World. V dvajset metrov globokem zalivu iz vode prihaja 300 otočkov, velikih do pol petega hektara, ki bodo skupaj tvorili zemljevid sveta. Ta bo meril devet kilometrov v dolžino in sedem v širino, otočki pa so

mišljeni kot privatna posestva, na katerih bodo premožnejši, ki jim ne bo težko izpljuniti deset do trideset milijonov dolarjev, mogli zgradili golf igrišče, srednjeveški dvorec ali viktorijansko vilo. Čeprav Sveta uradno še niso pričeli tržiti, zanimanje narašča. Konkretno se za britanski otok potegujeta Rod Stewart in Elton John. Zlobni jeziki že napletajo, da se bo v obeh primerih cena Irski prepolovila, saj kopna loči le nekaj deset metrov vode. Slovenije žal ni, lahko pa kupite recimo Kongo ali Kamčatko. Prva stopnica do lastne skale v Perzijskem zalivu je www.theworld.ae.

Umetno ustvarjen računalniški posnetek Sveta. Ob umetniških otokih marsikdo pomisli na morske ujme, vendar Perzijski zaliv zaradi zaprtosti cunami ne pozna.

Pogled na dubajsko obalo leta 2010. Ker tedaj pričakujejo več kot 15 milijonov obiskovalcev letno, že zidajo novo letališče.

Najprej Palme, potem Svet. Kaj si lahko vizionarski Arabci sploh še izmislijo? Odgovor je Obrežje, največji in najdražji projekt na svetu. The Waterfront, 80 kvadratnih kilometrov nove zemlje, nasute polkrožno okoli Palme Jebel Ali, bo nudil bivališče 400.000 ljudem in bo pravzaprav zaključeno mesto. Vzporedno s sipanjem peska v morje pa delajo tudi obratno: peljejo morje v pesek. Kopljejo namreč 70 kilometrov dolg Arabski kanal globoko v puščavo. Osrednji obelisk Obrežja, na 50 milijard dolarjev ocenjenega podviga, bo center steklenih stolpov Madinat, med katerimi bo izstopal Al Burj, ena najvišjih zgradb na svetu. Po videzu na dizajnerskih skicah bo zadeva spominjala na Sarumanov Orthanc. Kot da vse to ne bi bilo dovolj, bo imel predel še eno znamenitost: Hydropolis, prvi podvodni hotel, ki ga že pospešeno sestavljajo.

Od smučišča do stolpa

Spisek presežnikov se tu nikakor ne konča. Septembra odprti Mall of the Emirates ne bo le največji združek trgovin izven ZDA, marveč bo imel štiri smučarske steze, boarderski half-pipe in tri tisoč kvadratov snežne igralnice, kjer bodo otroci delali snežake in igluje ter se kepali. S tem bo to največje pokrito snežišče na svetu, vendar zgolj do leta 2008, zakaj tedaj bodo odprli prvo fazo 20 kvadratnih kilometrov velike zabaviščne četrti, imenovane Dubailand, ki bo združevala tematske, vodne in luna parke, živalski vrt, smučišče, dirkališče, vrsto stadionov, petinpetdeset hotelov ter še bi lahko našteval. O razsežnosti planov priča podatek, da bo Dubailand v prihodnjem desetletju zaposloval kar 300.000 ljudi!

Risba trgovskega panja s pokritim smučiščem ni videti nič posebnega, a skoraj zaključeni kompleks v živo deluje res mogočno. Prav rad bi videl Arabce na smučkah.

Težava večine teh projektov je, da so titanski v številkah in fascinantni na umetnih ali zračnih slikah, s prostim očesom na licu mesta pa lahko zaobjameš le delček celote. Da bi poudarili dubajsko mogočnost in jo dali na ogled sleherniku, so spočeli Burj Dubai (Dubajski stolp), nekoč najvišjo stavbo na svetu. Čeprav dela že tečejo in so petdeset metrov globoki temelji nared, nista potrjena ne višina, ne število nadstropij. Razlog je preprost: Arabci čakajo na Kitajce, ki v Šanghaju prav tako gradijo na moč visok nebotičnik s še neobjavljeno višino. Vseeno načrtujejo,

da bo Burj meril od 700 do 800 metrov pod oblake (Tajpej 101 je visok »le« dobrih 500 metrov, Petronasov dvojček v Kuala Lumpurju 450) in z vrha se bo ob lepem vremenu videlo iransko obalo. Zanimivo je, da bo za razliko od ostalih tovrstnih zgradb Stolp predvsem stanovanjski. V sedemdesetem nadstropju bo celo odprt bazen. Burj bo nedvomno postal nova ikona Dubaja, tudi zavoljo svoje oblike, kajti njegov trikraki tloris je zmes cveta puščavske rože in kupole mošeje. A stolpnica bo zgolj eden od elementov območja, ki so ga oklicali za Downtown Dubai. Tam bo v dveh letih nastalo umetno jezero s slikovitimi hiškami v tradicionalnem arabskem slogu v sredi (The Old Town) in The Dubai Mall, še eden v množici potrošniških kolosejev, za katerega projektanti obljublajo rekordno število trgovin pod eno

streho. Maketa soseske, ki jo kažejo na gradbišču, je resnično neverjetna. Ko bo Downtown dokončan, bo navkljub sodobni zasnovi prijeten na pogled. Vsi ostali svetovni nebotičniki, ameriški ali daljnjevzhodni, se dvigujejo iz sivih in natrpanih centrov, Dubajski stolp pa bo obkrožalo jezero, slikovite arabske bajtice, sprehajalne poti, ogromen park in nasploh veliko zelenih površin. Vsi prostori v njem so že prodani, tako da jih je moč kupiti le še od preprodajalcev.

Na vrh skoraj pol milje visokega nebotičnika turisti ne bodo imeli vstopa. Drugače so stanovanja naprodaj od milijona evrov naprej. Glede na ekskluzivnost se cena ne zdi pretirana.

V Emirate na počitnice?

Kot sem uvodoma zapisal, je večina Dubaja v gradnji in skoraj vsi projekti bodo končani v treh letih. Toda vseeno ni razloga, da se ne bi tja podali kar takoj. Vsega tako ali tako ni moč videti v tednu ali dveh, poleg tega mesto kliče po povratku in ne čudim se, zakaj si veliko ljudi po treh, štirih obiskih tam kupi stanovanje. Vedite le, da tam poleti ni višek sezone, saj je na prostem domala nevzdržno. Ne le zaradi 40 stopinj Celzija, marveč spričo 99 % vlage v zraku, ki ti dobesedno vzame sapo. Vzrok je v morju, ki se blazno segreje (37 stopinj Celzija) in izpareva, zaradi česar se naredi nad mestom parni pokrov. Daljše poležavanje na plaži je zato garaško in večina turistov se namaka v ohlajenih bazenih pri 28 stopinjah. Težava za manj odporne zna biti pretiravanje s klimo, saj so razlike v temperaturi med zunanostjo in trgovinami ali avtomobili tudi dvajset stopinj, zato so dolgi rokavi ob pohajanju po nakupovalnih središčih povsem na mestu. Pešačenje po starem delu mesta, kjer so tipične arabske tržnice, pa itak odpade, ker si v pol ure moker od peta do glave in še kaplja od tebe za nameček. Poleti prav tako ne boste mogli smučati po sipinah, saj je pesek tako vroč, da ob padcu lahko dobiš celo opekline, in gledati kasaških dirk (Dubaj prireja konjske tekme z najvišjim nagradnim skladom), saj tudi konji ne vzdržijo v takšni vročini.

Znani vodni park Wild Wadi za 7.500 SIT vstopnine ravno ne nudi veliko, ima pa tobogane, ki te porivajo po klancu gor, in bazenski wakeboarding na umetnem valu.

Seveda je glavno vprašanje pri potovanjih vedno cena. Nekatere agencije mamljivo ponujajo Dubaj 'že za 200 tisočakov', a je končna cena s pristožnimi vizi, letališkimi pristojbinami, dodatki za gorivo, prevozom do hotela in stroški rezervacije vsaj za četrtno višja. Najvišja postavka je seveda letalska vozovnica. Lahko letite z Emirati iz Ljubljane čez Dunaj ali Frankfurt in plačate pod črto dobrih 150 kovačev, druga, bolj ekonomična varianta je Alitalia, ki potuje iz Trsta čez Milano in vas na Arabski polotok pripelje z vsemi taksami za okroglih sto tisočakov. Res je, da se po kakovosti letalski družbi ne moreta primerjati, a prihranek ni nezanemarljiv. Vizum stane 45 dolarjev in vam ga uredi agencija oziroma letalska družba. Cene hotelov so odvisne od vaših želja, lokacije in letnega časa. Nekateri so poleti tudi za polovico cenejši kot na primer decembra. Dostopnejši so mestni hoteli, v katerih lahko spite že za 50 dolarjev na noč (štiri zvezdice), za nočitev v obalnem hotelu s petimi zvezdicami boste odšteli 100 zelencev. Vsaj v vročih mesecih priporočam mestno izbiro, le z bazenom. Od morja itak nimaš prav dosti, več pa je možnosti za zabavo. Obalni pas Jumeirah je namreč razvlečen kot kača (vmes je recimo vrsta nekajkilometrskih posestev različnih šejkov) in če ti zakruli v želodčku, lahko izbiraš med hotelskim zrezkom za 20 evrov ali med taksijem, ki te odpelje pet kilometrov stran do najbližjega nakupovalnega središča ali McDonald'sa. Avtobusov Dubaj ne pozna, taksiji pa so relativno poceni, toda zaradi razdalj še vedno absolutno dragi.

Dubaj sicer ni tako poceni, kot bi spričo manjka davkov človek pomislil. Sendvič v

McDonald'su je malenkost cenejši kot pod Alpami, kavbojke Levi's imajo enako ceno, računalniške igre so krepko dražje. Hrana v samopostrežbi je poceni, če je arabskega porekla, ali pa nesramno draga, če je evropska ali ameriška. Toda če pojdete v Dubaj, in priporočam vam da pojdete, bo prehrana še najmanjše breme za denarnico. Ko boste stopili v njihove trgovinske centre, ne boste hoteli več ven, in tedaj boste spoznali sublimno sporočilo v imenu kraja »Do buy!«. Našim samovšečnim trgovcem bi še kako koristilo, če bi se tjakaj podali na ekskurzijo, politikom pa prav tako.

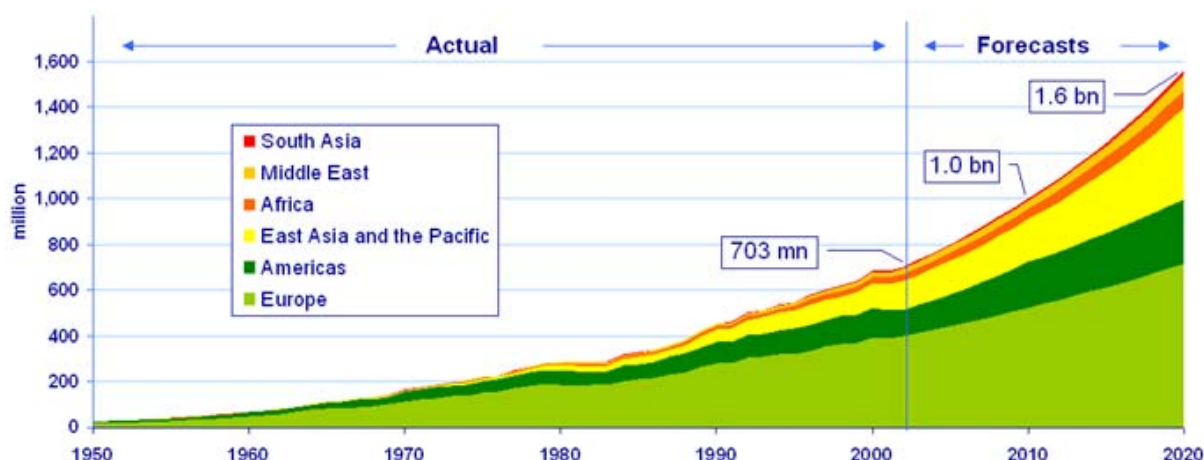

Tole je velikanski hotelsko-trgovinski kompleks, sezidan v starem arabskem stilu. Stolpiči ponazarjajo vetrne stolpe, predhodnike klimatskih naprav. V njih je bila razpeta koža, ki je veter usmerjala v bivalne prostore.

Dubaj je otipljiv primer, kako je moč s sposobnimi, odprtimi in vizionarskimi ljudmi v relativno kratkem času spremeniti kraj iz neprepoznavnosti v mesto rekordov. In to brez ožemanja prebivalcev (Dubaj – resnična fatamorgana, 2005).

PRILOGA 13: Svetovni trend razvoja turizma

Slika: Število turistov na posamezna območja, rast in napoved do 2020

WTO Tourism 2020 Vision: Forecast of Inbound Tourism, World by Regions
International Tourist Arrivals by Tourist Receiving Region (million)

	Base Year	Forecasts		Average Annual Growth Rate (%)	Market share	
	1995	2010	2020	1995-2020	1995	2020
World	565.4	1,006.4	1,561.1	4.1	100	100
Africa	20.2	47.0	77.3	5.5	3.6	5.0
Americas	108.9	190.4	282.3	3.9	19.3	18.1
East Asia and the Pacific	81.4	195.2	397.2	6.5	14.4	25.4
Europe	338.4	527.3	717.0	3.0	59.8	45.9
Middle East	12.4	35.9	68.5	7.1	2.2	4.4
South Asia	4.2	10.6	18.8	6.2	0.7	1.2
Intraregional (a)	464.1	790.9	1,183.3	3.8	82.1	75.8
Long-Haul (b)	101.3	215.5	377.9	5.4	17.9	24.2

Source: World Tourism Organization (WTO) ©

(Actual data as in WTO database July 2000)

Notes:

(a) Intraregional includes arrivals where country of origin is not specified

(b) Long-Haul is defined as everything except intraregional travel

Vir: Tourism 2020 Vision, 2007.

»Evropa počasi izgublja svoj primat v svetovnem turizmu«, je bila glavna ugotovitev na zasedanju Svetovne turistične organizacije (WTO) maja letos na Bledu. V globalnem turističnem svetu so ključni predvsem novi in inventivni proizvodi in pristopi k razvoju turizma. Inovacije v turizmu in prilagajanje spremembam so najbolj uspešno prevzele države na Bližnjem vzhodu, predvsem pa države GCC na čelu z Dubajem, ki postajajo čedalje bolj priljubljene turistične destinacije. Največji razcvet v teh deželah je doživela turistična niša nakupovalnega turizma, kar jim omogoča ugodna davčna zakonodaja. Glavni problem turističnega razvoja v državah GCC pa je varovanje okolja oziroma trajnostni razvoj turizma,

z razvojem visokega turizma pa kritiki opozarjajo tudi na zanemarjanje arabske kulturne dediščine. Na zasedanju so poudarili tudi pomen regijskega sodelovanja in povezovanje sosednjih držav in oblikovanje skupnih ponudb, zaradi naraščajočega števila turistov iz Azije (2006 je v tujino potovalo okoli 40 mio. Kitajcev), ki se običajno ne zadržujejo le na enem mestu, temveč obiščejo čim več turističnih krajev (Gruden, 2007, str. 10).